

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

ÅRSMELDING

2019

Finansielt utsyn 2019

Analysar av utviklingstrekk i finansmarknaden blei presenterte i den halvårlege rapporten *Finansielt utsyn* i juni og desember.

INNHALD

I	LEDELSENS BERETNING	4
II	INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL	7
	Leiling, personale og organisasjon	8
	Kommunikasjon	18
	Internasjonalt samarbeid	20
III	ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER	23
	Rapportering av måloppnåelse	24
	Rapport fra tilsynsområdene	30
	Bank og finans	30
	IKT og betalingstjenester	42
	Forsikring og pensjon	45
	Verdipapirområdet	52
	Infrastruktur	55
	Markedsatferd	58
	Verdipapirforetak	60
	Fond og kollektive investeringer	63
	Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer	66
	Regnskapstilsyn – noterte foretak	68
	Revisjon	70
	Regnskapsførervirksomhet	74
	Eiendomsmegling	78
	Inkassovirksomhet	82
	Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering	85
	Forbrukarvern	88
	Aktuelle tema	90
	Finanstilsynets regulatoriske sandkasse for fintech	90
	Berekraftig finans – klimarisiko	90
	Gjeldsinformasjonsverksemd	91
	Lovbrottsgebyr og leiingskarantene	91
IV	STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA	92
V	VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER	96
VI	ÅRSREKNESKAP	99

LEDELSENS BERETNING

LEDELSENS BERETNING

Finanstilsynets hovedmål er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder. Kjerneoppgaven er å føre tilsyn med konsesjonspliktig virksomhet. Høyest mulig samlet måloppnåelse søkes oppnådd gjennom risikobasert tilsynsvirksomhet og arbeid med regelverksutredning og -forvaltning som så langt som mulig er tilpasset regelverkets betydning for måloppnåelsen. Finanstilsynet har i hovedsak løst oppgavene i tråd med Finansdepartementets tildelingsbrev og planene som ble lagt for virksomheten i 2019.

Felles europeisk finansmarkedslovgivning og deltakelse i det europeiske tilsynssamarbeidet gir viktige premisser og forpliktelser for Finanstilsynet. Lovgivningen, som i hovedsak er fullharmonisert i EØS, utvikles kontinuerlig og gir begrenset rom for nasjonale valg. Ny lovgivning har også tilført Finanstilsynet nye, omfattende oppgaver. Finanstilsynet er for eksempel utpekt som norsk krisehåndteringsmyndighet for banker ved gjennomføringen av det europeiske krisehåndteringsdirektivet i norsk rett og har fått utvidet tilsynsansvar innenfor flere områder, blant annet antihvitvaskingslovgivningen.

Samarbeidet i de felles europeiske tilsynsmyndighetene var i de første årene etter etableringen i 2011 i stor grad rettet inn mot å utvikle utfyllende regler til den nye europeiske finansmarkedslovgivningen som ble vedtatt i kjølvannet av finanskrisen. Senere er arbeidet i økende grad blitt rettet inn mot å harmonisere tilsynspraksis i medlemslandene. Harmoniseringen innebærer blant annet utvikling av felles tilsynsmetodikk og rapporteringskrav, samt gjennomføring av fagfellevurderinger og felles tilsynsaktiviteter.

På hvert enkelt område innenfor tilsynssamarbeidet stilles det store krav til de nasjonale tilsynsmyndighetenes deltakelse. Finanstilsynet er forpliktet til å delta i dette arbeidet. Samtidig må ambisjonene for deltakelsen på de ulike områdene avveies og tilpasses Finanstilsynets ressursramme, slik at samlet måloppnåelse blir best mulig.

Finanstilsynsloven er fra 1956. I den tiden loven har virket, har finansmarkedene, finansmarkedslovgivningen og tilsynsvirksomheten endret seg vesentlig. Særlig har lovgivningen og tilsynssamarbeidet i EØS hatt stor innvirkning på Finanstilsynets virksomhet. Tilsynets forpliktelser og virkemidler er i stor grad dekket av ny finansmarkedslovgivning, der EØS-retten blant annet

stiller krav til tilsynsmyndighetens virksomhet og uavhengighet. Tiden er derfor moden for å revidere finanstilsynsloven slik at den tilpasses de nye rammebetingelsene for tilsynets virksomhet. Finanstilsynet har foreslått for Finansdepartementet at det settes ned et utvalg for å gjennomgå loven.

Å rekruttere, utvikle og beholde høyt kvalifiserte medarbeidere er avgjørende for at Finanstilsynet skal løse oppgavene på en god måte. Virksomheten krever spisskompetanse innenfor mange fagområder, og Finanstilsynet er til dels utsatt for sterk konkurranse om den arbeidskraften tilsynet er avhengig av. Finanstilsynet har så langt hatt rimelig grad av stabilitet i arbeidsstokken, men erfaringer fra andre land viser at tilsynsvirksomheten er sårbar ved høy utskiftingstakt.

Som statlig virksomhet har Finanstilsynet begrensede muligheter til å tilby lønnsbetingelser på linje med det mange av medarbeiderne kan få hos private arbeidsgivere. Finanstilsynets viktigste fortrinn i et konkurranseutsatt arbeidsmarked er samfunnsoppdraget og oppgavene som følger med dette. I tillegg er det viktig å kunne tilby medarbeiderne et godt sosialt og faglig arbeidsmiljø med gode digitale verktøy.

Finanstilsynet har høye ambisjoner for digitalisering av virksomheten. Digitalisering er viktig for ytterligere å effektivisere og øke kvaliteten på arbeidet gjennom bedre samhandling, informasjonsforvaltning og analyse. Digitalisering skal også bidra til å gjøre rapportering til, og kommunikasjon med, Finanstilsynet lettere for virksomheter under tilsyn og for publikum som benytter Finanstilsynets data. Finanstilsynet fastsatte før årsskiftet en digitaliseringsstrategi med mål, prinsipper og planer for digitaliseringsarbeidet de neste årene.

Bruk og utvikling av informasjonsteknologi har lenge preget finansnæringen. Det har bidratt til effektivisering og bedre tilbud til kundene. Digitalisering og nye forretningsmodeller, ofte drevet fram av aktører utenfor den tradisjonelle finansnæringen, bidrar til skjerpet konkurranse til fordel for kundene. Det kan imidlertid også innebære nye risikofaktorer for så vel enkeltkunder som det finansielle systemet. Tilsynsmyndigheter i mange land følger derfor denne utviklingen tett. Som ledd i informasjons- og veiledningsarbeidet overfor såkalt fintech-virksomhet, har Finanstilsynet etablert en

regulatorisk sandkasse der virksomheter gis mulighet til å prøve ut nye teknologier og tjenester under oppfølging av Finanstilsynet. Et viktig formål med dette initiativet er også å gi tilsynet bedre innsikt i hvordan ny teknologi kan brukes i finansnæringen, og muligheter og risiko forbundet med dette.

Konsekvenser av klimaendringer har gjennom det siste året fått økt oppmerksomhet i det internasjonale finansmarkedet, både i finansnæringen og blant tilsynsmyndigheter. Finansnæringen berøres av klimarisiko i form av både fysiske klimaendringer og risiko knyttet til omstillingen av økonomien til lavere klimagassutslipp. Det er viktig at næringen fanger opp og håndterer denne risikoen på en god måte, slik at den opprettholder tilstrekkelig soliditet, priser relevant risiko og ivaretar kundenes interesser. Slik vil finansnæringen også bidra til nødvendig omstilling til et lavutslippssamfunn.

Prinsipielt bør klimarisiko behandles som annen risiko i finansmarkedet. Den tilhørende finansielle risikoen kan imidlertid i begrenset grad modelleres og anslås på grunnlag av historiske data. Finanstilsynsmyndigheter, sentralbanker og andre berørte myndigheter må derfor bidra til å utvikle analyser og regelverk som kan fange opp relevant klimarisiko i finansmarkedene, og det pågår nå et omfattende internasjonalt samarbeid om dette. Finanstilsynet prioriterer arbeidet med klimarisiko gjennom å delta i internasjonalt arbeid og integrere klimarisiko i tilsynsvirksomheten.

Utviklingen i norsk økonomi er god, og det forventes en god utvikling de nærmeste årene. Høy husholdningsgjeld og høye eiendomspriser utgjør imidlertid fortsatt en betydelig systemrisiko for norsk økonomi og det norske finansmarkedet. Veksten i husholdningenes gjeld har avtatt noe, men en stor del av nye lån tas opp av husholdninger med svært høy gjeldsgrad. Boligprisene vokser moderat, men fra et høyt nivå. I tillegg utgjør faren for internasjonale handelskonflikter og fornyet finansuro en betydelig risiko for norsk økonomi og det finansielle systemet. Verdensøkonomien kan også bli utsatt for andre sjokk, som for eksempel en ny, alvorlig viruspandemi. Utbruddet av koronaviruset viser at de negative realøkonomiske konsekvensene kan komme raskt.

Norske banker er solide og lønnsomme. Det er viktig for å kunne møte et eventuelt økonomisk tilbakeslag og ny finansuro med tilhørende tap. I tillegg må bankene ha styrke til å møte marginpress som følge av skjerpet konkurranse og kunne håndtere operasjonell risiko blant annet knyttet til digital sårbarhet og manglende regelverksetterlevelse. Lovbrudd knyttet til antihvitvaskingslovgivningen og kravene til god forretningsskikk medfører risiko for bøter og erstatningskrav, og for inntekts- tap som følge av svekket omdømme. Internasjonalt er det mange eksempler på banker som er påført slike tap.

Flere hvitvaskingskandaler i det europeiske bankmarkedet har bidratt til at europeiske tilsynsmyndigheter trapper opp tilsynet med foretakenes etterlevelse av antihvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet økte tilsynsaktiviteten på dette området vesentlig gjennom 2019 og

har i den nye antihvitvaskingsloven fått, og tatt i bruk, nye virkemidler for å håndheve lovens krav.

Etter flere år med sterk vekst falt veksten i husholdningenes forbrukslån kraftig gjennom 2019. Forskriftsregulering av utlånspraksis ble innført, og gjeldsinformasjonsforetak kom i virksomhet i fjor sommer. Dette vil bidra til å forebygge at husholdninger tar opp forbrukslån de ikke er i stand til å betjene. Lønnsomheten innenfor dette segmentet har vært svært god, og har vært en viktig drivkraft bak utlånsveksten. Selv om tapene så langt har vært moderate i forhold til rentemarginen på slike lån og utlånsveksten har falt, kan framtidige tap være betydelig undervurdert. Misligholdet er høyt og økende, og det kan komme betydelige tap på forbrukslån i tiden framover. Finanstilsynet har søkt å ta høyde for dette ved fastsettelsen av de særskilte kapitalkravene som stilles til den enkelte bank.

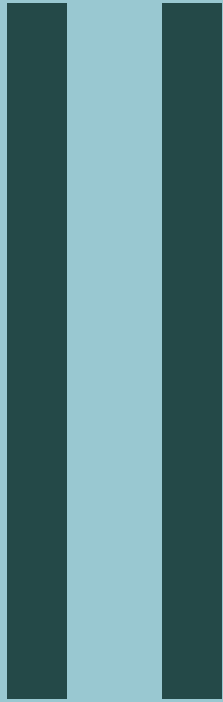
Børsens rolle i det norske verdipapirmarkedet er vesentlig endret siden begynnelsen av 2000-tallet. Verdipapirer handles i stor grad på markedsplasser utenfor børsen der de er notert, og handels- og oppgjørprosessen er effektivisert. Myndighetsutøvelse på verdipapiriområdet som tidligere var lagt til børsen, er flyttet til Finanstilsynet. En velfungerende Oslo Børs er likevel avgjørende for et velfungerende norsk verdipapirmarked der næringslivet kan hente kapital og verdipapirer prises og omsettes effektivt.

I 2019 ble Oslo Børs kjøpt opp av det europeiske børskonsernet Euronext. Børsens store betydning i det norske finansmarkedet endres ikke av nytt eierskap. Tilsynet med Oslo Børs og infrastrukturen i verdipapirmarkedet vil derfor fortsatt være en prioritert oppgave for Finanstilsynet.

Oslo, 24. februar 2020

Finn Arnesen
styreleder

Morten Baltzersen
finansstilsynsdirektør

**INTRODUKSJON TIL
VERKSEMDA OG HOVUDTAL**

INTRODUKSJON TIL VERKSEMDA OG HOVUDTAL

Rolla og oppgåvene til Finanstilsynet

Finanstilsynet er eit sjølvstendig myndigheitsorgan som arbeider med grunnlag i lover og vedtak frå Stortinget, regjeringa og Finansdepartementet. Finanstilsynet deltek òg i eit omfattande internasjonalt samarbeid. Gjennom EØS-avtalen blir finansmarknadsregelverket til EU gjennomført i norsk rett.

Gjennom tilsyn med føretak og marknader skal Finanstilsynet bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader og til at brukarane kan ha tillit til at finansielle avtalar og tenester blir følgde opp slik dei skal.

Finanstilsynet kontrollerer korleis føretaka driv verksemda i finansmarknaden, om dei er solide og kan tole skiftande økonomiske forhold, og om dei har eit akseptabelt risikonivå.

Lovgrunnlag

Finanstilsynet sitt formål etter finanstilsynslova § 3:

«Tilsynet skal se til at de foretak det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov samt med den hensikt som ligger til grunn for foretakenes opprettelse, dens formål og vedtekter. Tilsynet skal se til at foretakene under tilsyn i sin virksomhet ivaretar forbrukernes interesser og rettigheter.»

Strategi

Finanstilsynet gjennomgår kvart fjerde år strategien for verksemda. Strategien er eit viktig grunnlag for løpande prioritering og styring av verksemda til tilsynet. Saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet er strategien utgangspunktet for dei årlege planane for verksemda. Tilsynet vedtok ein ny strategi for perioden 2019–2022 som blei fastsett av styret til Finanstilsynet 18. desember 2018. Styret fastsette ein digitaliseringsstrategi for Finanstilsynet 16. desember 2019. Sjå omtale i kapittel IV *Styring og kontroll av verksemda*, side 92.

Hovudmål

Hovudmålet til Finanstilsynet er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader.

Delmål 2019–2022

I strategien for 2019–2022 er det formulert seks delmål, slik at ein lettare kan operasjonalisere hovudmåla og evaluere verksemda. Delmåla er nytta i rapporteringa av måloppnåing i 2019, sjå omtale på side 24–29. Delmåla er:

1. Solide og likvide finansføretak
2. Robust infrastruktur
3. Investorvern
4. Forbrukarvern
5. Effektiv krisehandtering
6. Kriminalitetsnedkjemping

Verkemiddel

Verksemda til Finanstilsynet er omfattande, og ulike verkemiddel bidreg til å oppfylle måla til tilsynet. Verkemidla blir nytta enkeltvis eller i kombinasjon, og dei kan delast inn i fire hovudgrupper:

- Tilsyn, overvaking og kontroll
- Forvaltning
- Regelverksutvikling
- Informasjon og kommunikasjon

Leiing

Styret i Finanstilsynet har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Styret har fem medlemmer. Medlemmene og varamedlemmene blir oppnemnde av Finansdepartementet for ein periode på fire år. I tillegg deltek éin observatør frå Noregs Bank, som òg er oppnemnd av Finansdepartementet. Frå 1. mars 2018 er Finn Arnesen styreleiar i Finanstilsynet.

Den daglege leiinga blir utført av finanstilsynsdirektøren, som blir oppnemnd for eit årsmål på seks år om gongen. Morten Baltzersen har vore finanstilsynsdirektør sidan 15. august 2011, og han tok til på det andre årsmålet i august 2017. Direktøren rådfører seg med ei leiargruppe som består av avdelingsdirektørane for tilsynsavdelingane og administrasjonsavdelinga, juridisk direktør og kommunikasjonsdirektøren.

Styresamansetnaden frå 1. mars 2018:

Finn Arnesen

leiar

professor ved Nordisk institutt for sjørett, tidlegare leiar for Senter for europarett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Giuditta Cordero-Moss

nestleiar

professor ved Institutt for privatrett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Mette Bjørndal

styremedlem

professor ved Institutt for føretaksøkonomi, Noregs Handelshøgskole

Kjetil Wibe

styremedlem

advokat ved Advokatene Rege & Wibe

Arne Skauge

styremedlem

pensjonist, tidlegare administrerende direktør i Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH)

Thorunn Falkanger

første varamedlem

førstelektor ved Institutt for rettsvitenskap og styring, Handelshøgskolen BI

Bjørn Arild Gram

andre varamedlem

ordfører i Steinkjer kommune

Sindre Weme

observatør

direktør i bankanalyse i Noregs Bank

Ylva Søvik

varaobservatør

assisterende direktør i bankanalyse i Noregs Bank

To representantar som er valde av og blant dei tilsette, deltek i styrebehandlinga av administrative saker.

Desse representerte dei tilsette frå 26. mars 2019:

Marit Skjevling, tilsynsrådgivar

Eirik Ihlen, senior tilsynsrådgivar

Desse representerte dei tilsette fram til 26. mars 2019:

Inga Baadshaug Eide, senior tilsynsrådgivar

Johan Fredrik Øhman, tilsynsrådgivar

Vararepresentantar var tilsynsrådgivar **Elise Ødegård**, rådgivar **Jim Signor Grimnes** og seniorrådgivar **Alfred Ødegård**.

I 2019 hadde styret 11 ordinære styremøte. Styret avgjorde 28 administrative saker og 69 fagsaker. I tillegg fekk styret 29 administrative saker og 44 fagsaker til skriftleg orientering. Styret får òg munnleg orientering om aktuelle saker.

Frå venstre:

Mette Bjørndal

Eirik Ihlen

Giuditta Cordero-Moss

Arne Skauge

Marit Skjevling

Finn Arnesen

Sindre Weme

Thorunn Falkanger

Bjørn Arild Gram

Kjetil Wibe

Foto:

Jarle Nytingnes

Leiargruppa i Finanstilsynet

Morten Baltzersen

finansstilsynsdirektør

Ann Viljugrein

direktør for bank- og forsikringstilsyn

Anne Merethe Bellamy

direktør for marknadstilsyn

Per Mathis Kongsrud

direktør for digitalisering og analyse

Cecilie Ask

juridisk direktør

Gun Margareth Moy

administrasjonsdirektør

Lisbeth Strand

kommunikasjonsdirektør

(begynte 1. november 2019)

Fram til 1. november 2019 var **Kjetil Karsrud** kommunikasjonsdirektør.

Frå venstre:

Ann Viljugrein
Anne Merethe Bellamy
Gun Margareth Moy
Morten Baltzersen
Per Mathis Kongsrud
Cecilie Ask
Lisbeth Strand

Foto:

Jarle Nytingnes

Konsesjonspliktige føretak under tilsyn

- bankar
- finansieringsføretak
- kredittføretak
- sparebank- og finansstiftingar
- gjeldsinformasjonsføretak
- betalingsføretak
- e-pengeføretak
- opplysningsfullmektigar
- forsikringsføretak
- forsikringsformidlarar
- pensjonsføretak
- regulerte marknader (inkl. børsar)
- sentrale motpartar
- verdipapirsentralar
- verdipapirføretak
- forvaltningsselskap for verdipapirfond
- forvaltarar av alternative investeringsfond
- revisorar og revisjonsselskap
- rekneskapsførarar og rekneskapsførarselskap
- eigedomsmeklarar og eigedomsmeklingsføretak
- inkassoføretak
- administratorar av referanseverdier

Enkelte andre tilsynsoppgåver

- krisehandteringsmyndigheit
- makrotilsyn og -regulering
- kontroll med prospekt – omsettelege verdipapir
- kontroll av finansiell rapportering frå noterte føretak
- tilsyn med handel og marknadsåtfærd i verdipapirmarknaden
- tilsyn med ulike sider av derivatmarknaden
- tilsyn med fastsetjing av og bruk av referanse-renter o.a.
- tilsyn med IKT og system for betalings-tenester og finansiell infrastruktur
- etterleving av kvitvaskingsregelverket for mellom anna tilbydarar av verksemdstenester og tilbydarar av vekslings- og oppbevarings-tenester for virtuell valuta, i tillegg til føretak under tilsyn

Personale og organisasjon

Finanstilsynet arbeider kontinuerleg for å vidareutvikle organisasjonen i tråd med nasjonale føringar og eigne behov. Finanstilsynet legg vekt på tiltak for å rekruttere, behalde og vidareutvikle dyktige medarbeidarar og leiarar. Finanstilsynet legg òg vekt på intern mobilitet for å auke den totale kompetansen om verksemda.

Direktørane i Finanstilsynet har gjennomført ei såkalla 360 gradar evaluering, og det var ei tilsvarande evaluering av seksjonssjefane på nyåret 2020. Digitalt verkøy for støtte til medarbeidersamtale blei gjennomgåande nytta for første gong, og innhald og vidare bruk skal evaluerast i kommande år. Finanstilsynet deltok i dei sentralt initierte prosjekta «Blind rekruttering» og «Inkluderingsdugnaden», der målet var å bli bevisst faren for fordommar i rekruttering og å nå målet om at talet på tilsette med manglar i CV-en eller nedsett funksjonsevne skal vere 5 prosent av det samla talet på nyttilsette.

Finanstilsynet hadde ei utskifting på 8,4 prosent i 2019, opp frå 6,5 prosent i 2018. Tilsynet har hatt rekrutteringsvekst i fleire år og hadde 35 kunngjeringar i 2019. Fleire av kunngjeringane omfatta meir enn éi stilling, og enkelte stillingar blei kunngjorde fleire gonger før nokon blei tilsett.

Finanstilsynet profilerer seg overfor målgruppene det rekrutterer frå, og nyttar alternative rekrutteringsmetodar for at organisasjonen skal kunne skaffe seg den rette kompetansen. På enkelte fagområde har det vore vanskeleg å rekruttere kvalifiserte medarbeidarar.

Verksemda til Finanstilsynet krev både tverrfagleg kompetanse og spisskompetanse på dei ulike tilsynsområda. Dei største utdanningsgruppene er samfunns- og siviløkonomar, juristar og revisorar.

Fakta

Finanstilsynet hadde 305 faste stillingar ved utgangen av 2019, mot 298 eitt år tidlegare. Talet på tilsette ved utgangen av 2019 var 320, mot 302 ved utgangen av 2018. Dette inkluderer korttidsengasjement, som timelønna, studentengasjement og andre mellombels tilsette, som utgjer totalt 29 tilsette. Justert for deltidstillingar var talet på avtalte årsverk 292 i 2019, mot 282 i 2018. Talet på utførte årsverk var då 279 i 2019, mot 257 i 2018. Utførte årsverk er avtalte årsverk, tillagd overtid m.m., men etter fråtrekk av frávær utanom ferie/avspasering. Kjønnfordelinga i tilsynet var 50,5 prosent menn og 49,5 prosent kvinner per 31. desember 2019. Ved utgangen av 2019 var det fem kvinner og to menn i leiargruppa. Blant seksjonssjefane var fordelinga 39 prosent menn og 61 prosent kvinner.

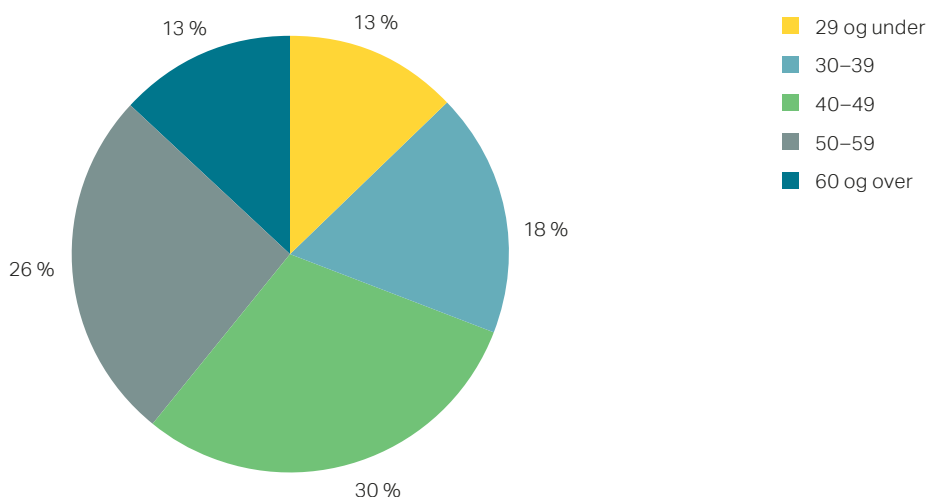
Lønna til direktøren var 1 690 000 kroner ved utgangen av 2019. Fast årleg honorar til styreleiaren var 278 800 kroner, til nestleiaren 188 300 kroner og til styremedlemmene 163 100 kroner. Til første varamedlem var honoraret 137 300 kroner, og til andre varamedlem var det 115 100 kroner.

Sjukefráværet held seg lågt og var på 4,9 prosent i 2019, mot 4,2 prosent i 2018. Målet for verksemda er 3,5 prosent sjukefrávær. Finanstilsynet er ei IA-verksemd og følgjer opp langtidssjukmelde og set om nødvendig inn tiltak mot hyppig korttidsfrávær.

Figuren viser alderssamansetnaden blant dei tilsette i Finanstilsynet. Tala inkluderer fast tilsette, mellombels tilsette, åremål og engasjement – uavhengig av stillingsprosent.

Figur 1: Alderssamansetnad

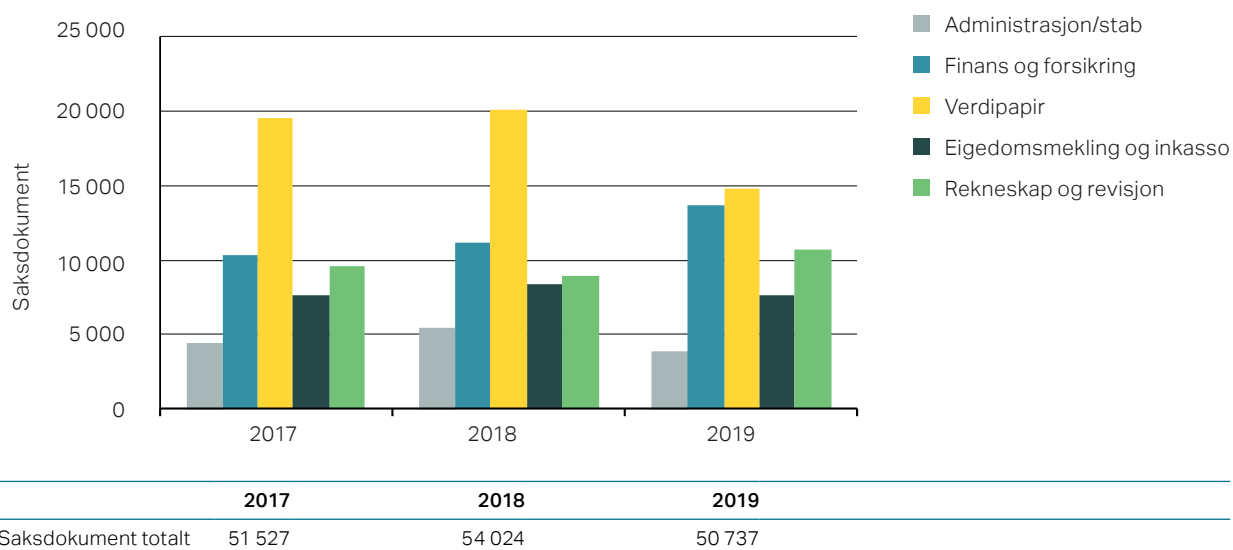
Kilde: Finanstilsynet/SAP

Tabell 1: Hovudtal

	2018	2019
Tal på årsverk	257	279
Samla tildeling post 01–99	kr 414 514 000	kr 448 985 000
Utnyttingsgraden på post 01–29	96,09 %	97,68 %
Sum utbetalingar til drift	kr 381 580 822	kr 426 821 082
Lønnsdel av utbetalingar til drift	72,00 %	73,36 %
Lønn per utførte årsverk	kr 1 068 982	kr 1 122 242

«Lønnsutgifter per årsverk» er summen av lønn, arbeidsgivaravgift, pensjonsutgifter, andre ytingar som velferd, personforsikringar o.a. Før summen blir delt på årsverk, blir refusjonar som gjeld lønn, trekte frå. Sjå òg kapittel VI *Årsrekneskap* på side 106 i note 2: Utbetalingar til lønn til tabell 12: Oppstilling av artskontorapporteringa 31.12.2019.

Figur 2: Dokumentbehandling

Talet på registrerte saksdokument til og frå Finanstilsynet gjekk ned med 3287 frå 2018 til 2019.

Figur 2 viser talet på dokument per område. Årsaka til nedgangen på verdipapirområdet er færre registrerte meldingar om UCITS-verdipapirfond. Samtidig var det ein auke i saksdokument på finans- og forsikringsområdet grunna fleire registreringar og meldeplikt for nye tilsynsgrupper, førespurnader frå privatpersonar og føretak om den nye kvitvaskingslova, nytt betalingstenestedyrtiv (PSD 2) og obligatorisk tenestepensjon (OTP). Årsaka til auken på rekneskaps- og revisjonsområdet er eit dokumentbasert tilsyn med rekneskapsførarar og

rekneskapsførarselskap og korrespondanse med desse, mellom anna i samband med sletting av konsesjonar. I tillegg var det fleire konsesjonssaker.

Dokumentinnsyn hos Finanstilsynet

I 2019 fekk Finanstilsynet førespurnad om innsyn i til saman 4113 dokument. Dette var ein auke frå 4034 dokument i 2018. 1507 dokument blei ikkje utleverte fordi dei var heilt unnatekne frå offentleg innsyn. Dei fleste innsynsbestillingane kjem via den offentlege elektroniske postjournalen elnnsyn.no, som er felles for alle statlege etatar.

Tabell 2: Oversikt over føretak under tilsyn per 31. desember 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Sparebankar	104	125	126	126	122
Forretningsbankar	22				
Finansieringsføretak	57	25	24	28	30
Kredittføretak ²		34	33	33	32
Filialar i utlandet av norske bankar og andre kredittinstitusjonar ³	7	18	18	12	27
Filialar i Noreg av utanlandske bankar og kredittinstitusjonar	41	39	39	35	32
Sparebank- og finansstiftingar	25	30	33	33	34
Betalingsføretak	15	15	19	16	15
E-pengeføretak	4	6	7	6	6
Opplysningsfullmektigar					0
Livsforsikringsføretak	13	13	12	12	11
Skadeforsikringsføretak, inkl. brannkassar	60	59	58	56	55
Sjøtrygdslag	9	6	6	5	5
Filialar i utlandet av norske forsikringsføretak	13	13	13	8	15
Filialar i Noreg av utanlandske forsikringsføretak	32	29	29	28	29
Forsikringsformidlingsføretak ⁴	102	107	107	101	112
Private pensjonskassar	49	48	47	50	50
Kommunale pensjonskassar	39	39	37	37	37
Innskotspensjonsføretak	1	1	1	1	1
Pensjonsfond	4	4	1	1	1
Holdingsføretak	14	17	13	15	15
Verdipapirføretak	114	107	106	96	101
Filialar i Noreg av utanlandske verdipapirføretak	22	19	19	22	23
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	30	31	29	29	29
Forvaltningar av alternative investeringsfond	15	35	37	40	40
Registrerte forvaltningar av alternative investeringsfond	51	67	110	107	128
Sentrale motpartar ⁵ (tidl. oppgjerssentralar)	3	4	–	–	–
Verdipapirsentralar	1	1	1	1	1
Regulerte marknader, inkl. børsar	5	5	5	5	5
Administrator av finansielle referanseverdiar ⁶			1	1	1
Revisorar	7 380	7 570	7 807	7 933	8 128
Revisjonsselskap	516	494	447	447	458
Rekneskapsførarar	11 558	11 185	11 350	11 606	11 626
Rekneskapsførarselskap	2 835	2 785	2 827	2 772	2 708
Eigedomsmeklarføretak	500	503	510	506	504
Advokatar med eigedomsmekling i eigen praksis	1 238	1 164	1 160	1 056	951
Framandinkassoføretak	100	103	99	101	93
Oppkjøpsføretak – inkasso	4	3	7	8	4
Gjeldsinformasjonsføretak ⁷					3

¹ Frå 2016 blir forretningsbankar og sparebankar rekna saman i kategorien «bankar».

² Frå 2016 er kategorien «finansieringsføretak» delt i kategoriane «finansieringsføretak» og «kredittføretak».

³ Frå 2019 inkluderer registreringa fleire konsesjonstypar enn i tidlegare år.

⁴ Forsikringsagentføretak som distribuerer forsikringar berre for forsikringsføretak med kontorstad i Noreg, er ikkje inkluderte i denne oversikta. Aksessoriske forsikringsagentar, det vil seie føretak som har forsikringsformidling som ei sideverksemd, er heller ikkje inkluderte.

⁵ Etter ei endring i verdipapirhandellova 1. juli 2017 og med innføringa av den europeiske marknadsinfrastrukturforordninga (EMIR) er ikkje lenger utanlandske sentrale motpartar under tilsyn av Finanstilsynet. Sentrale motpartar kan likevel halde fram med å drive verksemd i Noreg i kraft av å ha løyve etter EMIR frå myndigheita i heimlandet.

⁶ Ny gruppe føretak under tilsyn frå 2017.

⁷ Ny gruppe føretak under tilsyn frå 2019. Sjå omtale på side 91.

Finanstilsynet hadde ved utgangen av 2019 i tillegg kontroll med den finansielle rapporteringa til 282 noterte føretak og tilsyn med 417 verdipapirfond.

Tabell 3: Stadlege tilsyn fordelt på føretakstypar – inkludert IT-tilsyn

	2015	2016	2017	2018	2019
Bank og finans	54	53	42	35	64
Betalingsføretak og e-pengeføretak	1	3	–	2	2
Livsforsikringsføretak	3	4	7	4	3
Skadeforsikringsføretak	6	8	9	6	4
Forsikringsformidlingsføretak	2	3	5	1	3
Pensjonsføretak	2	2	3	1	4
Verdipapirføretak	17	8	12	14	7
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	2	2	–	2	3
Forvaltarar av alternative investeringsfond	–	–	3	1	2
Depotmottakarar					1
Infrastrukturføretak	1	4	3	4	4
Revisorar	40	32	41	16	13
Rekneskapsførarar	43	40	57	63	47
Eigedomsmeklarar	37	29	25	21	16
Inkassoføretak	6	7	6	4	0

Det låge talet på tilsyn i kategorien «Bank og finans» i 2018 skriv seg mellom anna frå at tematilsyn som blei førebudde hausten 2018, først blei gjennomførte tidleg i 2019, og at Finanstilsynet hadde færre tilsyn enn i 2017 med føretak som nyttar interne modellar (IRB) for å berekne kapitalkrav for kredittrisiko for hovuddelen av utlånsporteføljane sine.

Finanstilsynet sin organisasjon

Oppdatert per 31.12.2019

Kommunikasjon

Finanstilsynet har mange ansvarsområde som er regulerte av omfattande regelverk og med komplekse saksforhold som krev tydeleg og konsekvent formidling frå tilsynet. Kommunikasjonstiltaka til Finanstilsynet rettar seg i første rekkje mot føretaka og bransjane som Finanstilsynet har tilsyn med, men òg mot ulike myndigheiter, media og allmenta.

Finanstilsynet har eit omfattande kontaktnett og eit godt samarbeid med andre myndigheiter i Noreg og i EØS-landa, og med ulike bransje- og interesseorganisasjonar. Tilsynet har òg faste møte med dei største føretaka under tilsyn. Finanstilsynet gjennomfører brukarundersøkingar hos føretak under tilsyn med jamne mellomrom og årlege omdømmemålingar hos allmenta for å hente inn synspunkt på korleis tilsynet utøver verksemda si.

Kommunikasjon med føretaka i finanssektoren

Konferansar og seminar

Finanstilsynet arrangerer fleire konferansar og seminar i løpet av året retta mot næringa og media. Leiargar og andre tilsette i Finanstilsynet held òg ei rekkje foredrag på konferansar og seminar gjennom året i regi av bransjeorganisasjonar og føretak under tilsyn om regelverksutvikling, tolking av regelverk og kva Finanstilsynet legg vekt på i utøvinga av tilsyn.

Finanstilsynet arrangerte fem seminar/konferansar for finansnæringa i 2019:

- seminar om IKT-infrastruktur i finanssektoren, arrangert saman med Noregs Bank
- seminar om aktuelle tema i verdipapirmarknaden for verdipapirføretak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, forvaltarar av alternative investeringsfond og depotmottakarar
- seminar om krav til finansiell rapportering og løpande informasjonsplikt for noterte føretak
- seminar om aktuelle tilsynsystema for forsikringsføretak
- kvitvaskingskonferansen saman med Finans Norge og Økokrim

Rundskriv og tilrådingar

Rettleiingar til regelverk og saker som føretaka og bransjane må ta omsyn til, blir oftast formidla gjennom rundskriv. I 2019 distribuerte Finanstilsynet 15 rundskriv, mot 6 i 2018. Rundskriva frå Finanstilsynet blir òg publiserte på Lovdata Pro. Føretaka og bransjane må òg ta omsyn til tilrådingar frå finanstilsynsmyndigheitene i EU. Finanstilsynet vurderer om slike tilrådingar er relevante for Noreg, og publiserer informasjon om desse på nettstaden.

Mediekontakt

Mediedekninga av Finanstilsynet var i 2019 prega av mange saker om oppfølginga av kvitvaskingsregelverket i bankane og kravet til gyldig legitimasjon. Tilsyna i bankar som har forbrukslån som hovudprodukt, fekk mykje merksemd. Det same gjaldt forskrifta for bustadlån og bustadlånundersøkinga hausten 2019. Klimarisiko i føretaka og «grønvasking», som inneber at selskap og verdipapir blir marknadsførte som berekraftige utan at dette er tilstrekkeleg dokumentert, fekk òg merksemd. Finanstilsynet publiserte 17 pressemeldingar i 2019, mot 23 i 2018. Medieovervakingsselskapet Infomedia registrerte 6090 oppslag der Finanstilsynet var nemnt, mot 6110 oppslag i 2018.

Finanstilsynet arrangerte fire pressekonferansar i 2019, som òg blei overførte på nett-TV:

- I juni og desember la tilsynet fram rapporten *Finansielt utsyn*.
- I mai la tilsynet fram rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)* om bruken av IKT i finanssektoren.
- I november presenterte tilsynet resultatata frå bustadlånundersøkinga.

Nettstaden til Finanstilsynet

Nettstaden til Finanstilsynet, finansstilsynet.no, er hovudkanalen for informasjon frå Finanstilsynet. Der finn ein informasjon om regelverk, konsesjonskrav, rapportering frå føretaka, tilsynsrapportar og aktuelle tema på dei ulike tilsynsområda. Større rapportar og sentrale lover og forskrifter er omsette til engelsk og er òg tilgjengelege på nettstaden. Nettstaden er mobiltilpassa. I 2019 oppgraderte tilsynet søkjemotorfunksjonen på nettstaden og gjorde andre brukartilpassingar. Tilsynet gjennomførte ei kvantitativ brukarundersøking som viste at 62 prosent av brukarene er nøgde med nettstaden.

I 2019 gjekk det samla besøkstalet for nettstaden opp 45 prosent til 978 992, frå 674 800 i 2018.

Den mest brukte tenesta på nettstaden er Finanstilsynets verksemdsregister. Det er eit søkbart register over alle verksemdar og personar som Finanstilsynet har tilsyn med, eller som er forplikta til å vere registrerte hos Finanstilsynet.

Nettstaden har ei abonnementssteneste der brukarane kan melde seg på eit nyheitsvarsel for ulike fagområde. I 2019 auka talet på abonnentar med 2188 til 7575 – opp 40 prosent. Dette samsvarer med auken i brukartrafikk inn på nettstaden.

Finanstilsynet har òg ein profil på LinkedIn og éin på Twitter, men deltek ikkje i diskusjonar på sosiale medium. I desse kanalane informerer tilsynet om stillingsutlysingar, nyheiter, publikasjonar o.a.

Varslingsportal

I 2019 lanserte Finanstilsynet ein digital varslingsportal for mottak av eksterne varslar om brot på lovgivinga som er forvalta av Finanstilsynet. Portalen legg til rette for mellom anna varsling om mistanke om brot på reglane om marknadsmisbruk i verdipapirhandellova, som mistanke om innsidehandel, marknadsmanipulasjon eller ulovleg spreieing av innsideinformasjon.

Internasjonalt samarbeid

Finansmarknadene er internasjonale, og prinsipp for regelverk og tilsyn blir utarbeidde globalt og i EU. Finanstilsynet samarbeider derfor med andre myndigheter både globalt og innanfor EØS om tilsynet med finansmarknadene og finansføretaka. Eit viktig formål med tilsynssamarbeidet på tvers av landegrensene er å kunne identifisere risikofaktorar i føretak og marknader i den internasjonale finansmarknaden på eit tidleg tidspunkt. Tilsynssamarbeidet gjer det òg mogleg å setje i verk samordna tiltak for å handtere risiko.

Globalt samarbeid

Statar og myndigheter samarbeider globalt for å utvikle prinsipp for regelverk og tilsyn med finansføretak og finansmarknader. Finanstilsynet deltek i ei rekkje internasjonale organisasjonar og arbeidsgrupper, sjå oversikta på side 22. Fleire av dei er nærmare omtalte på nettstaden til Finanstilsynet.

IMF sin gjennomgang av det norske finansielle systemet

Det internasjonale valutafondet (IMF) går regelmessig gjennom dei finansielle systema til medlemslanda etter sitt «Financial Sector Assessment Program» (FSAP).

Med dette programmet vurderer IMF:

- dei viktigaste risikoane og sårbarheitene i det finansielle systemet på kort sikt. Stresstesting av banksystemet er ein viktig del av denne vurderinga.
- myndighetene sin politikk for å sikre finansiell stabilitet gjennom reguleringar og
- myndighetene sitt høve til å handtere og løyse ei finansiell krise

IMF vurderte Noreg i 2019, med besøk i mai og oktober og eit avsluttande besøk i januar/februar 2020. Rapportane frå arbeidet vil etter planen bli behandla i styret til IMF sommaren 2020. Finanstilsynet hadde i 2019 ei rekkje møte med IMF under besøka i mai og oktober og bidrog med informasjon og data til IMF. Under besøka i 2019 og 2020 hadde IMF òg møte med Finansdepartementet, Noregs Bank, Økokrim, Finans Norge, Bankenes sikringsfond og utvalde føretak som Finanstilsynet har tilsyn med.

Samarbeid mellom finanstilsyna i EØS

I 2019 prioriterte Finanstilsynet samarbeidet i EØS framfor anna internasjonalt samarbeid (globalt), og særleg samarbeidet med dei europeiske finanstilsynsmyndighetene:

- European Banking Authority (EBA)
- European Securities and Markets Authority (ESMA)
- European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA)
- European Systemic Risk Board (ESRB)

Finanstilsynet deltek som medlem i finanstilsynsmyndighetene i EU saman med dei andre nasjonale finanstilsyna i Europa. Dette er forankra i EØS-avtalen. EØS-EFTA-statane har ikkje stemmerett i organa som kan fatte vedtak, og finanstilsynsmyndighetene i EU kan ikkje fatte vedtak som er retta mot EØS-EFTA-statane. I 2019 deltok Finanstilsynet i alle møta i tilsynsstyra i EBA, ESMA og EIOPA. Finanstilsynet deltok òg i ei rekkje av underkomiteane som førebur saker til tilsynsstyret.

Deltakinga i dette samarbeidet gir Finanstilsynet saman med andre nasjonale finanstilsyn høve til å vere med og utarbeide forslag til relevant regelverk for finansmarknadene i ein tidleg fase. Mens det overordna regelverket oftast blir utarbeidd i EU av Rådet, Parlamentet og Kommisjonen, er Finanstilsynet og andre nasjonale finanstilsyn gjennom deltakinga i dei europeiske finanstilsynsmyndighetene involverte i å utarbeide forslag til utfyllande reglar. I 2019 blei det utarbeidd ei rekkje slike reglar om mellom anna kapitalkrav for bankar, krisehandtering i bankar og krav til verdipapirmarknadene.

Gjennom det europeiske tilsynssamarbeidet er Finanstilsynet òg involvert i å overvake og handtere risikoar på europeisk nivå. Finanstilsyna i alle europeiske land rapporterer tal frå finansmarknadene til dei

europiske finansstilsynsmyndighetene, og dette er grunnlaget for overordna analysar og vurderingar av moglege tiltak. Finanstilsynet bidrog i 2019 med slik regelmessig rapportering frå den norske finansmarknaden. For dei større grensekryssande konserna deltek Finanstilsynet i såkalla tilsynskollegium. Dette er samarbeid med representantar for finanstilsyn frå andre land der konsernet er etablert. Les meir om rapportering og tilsynskollegia i dei ulike kapitla om føretak under tilsyn.

Som part i det europeiske samarbeidet for finanstilsyn deltek Finanstilsynet i vurderinga av kva som er god tilsynspraksis. I 2019 var det på europeisk nivå fastsett fleire generelle tilrådingar om slik praksis. Finanstilsynet har vurdert om det bør følgje kvar tilråding, og har publisert tilrådingane på nettstaden sin.

Dei nasjonale finanstilsyna i EØS utfører fagfelle-vurderingar. Tilsynspraksisen i dei ulike landa blir undersøkt, og finanstilsyna gir råd om tilpassing og kva som er beste praksis. Finanstilsynet deltok i fleire slike fagfelle-vurderingar i 2019. Rapportar etter vurderingane er publiserte på nettstadene til dei europeiske finansstilsynsmyndighetene.

Finanstilsynet deltok i 2019 også som observatør i det europeiske samarbeidet om revisortilsyn, Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB). Denne komiteen registrerer tilsynsrapportar frå revisjonsområdet i ein felles europeisk database, som er eit nyttig grunnlag for tilsynet med dei største revisjonsselskapa og i kommunikasjon med dei som fastset standardar.

EØS-prosessane

EU-reglane på finansområdet skal vanlegvis takast inn i EØS-avtalen og gjennomførast i norsk lov eller forskrift. Finanstilsynet bidreg i dette arbeidet. På finansområdet har det vore forseinkingar i lengre tid med å innlemme reglane i EØS-avtalen, men i 2019 blei 274 EU-direktiv og forordningar som gjeld finansmarknaden, tekne inn i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2019 var det om lag 120 rettsakter som ikkje var tekne inn i EØS-avtalen.

Nordisk og nordisk-baltisk samarbeid

I den nordiske finansmarknaden er det fleire finansføretak som tilbyr tenester i fleire nordiske land gjennom dotterselskap og filialar. Finanstilsyna i dei nordiske landa har faste, årlege møte på dei ulike tilsynsområda og faste møte om juridiske og administrative tema.

Finanstilsynet deltek i Nordic-Baltic Stability Group. Denne gruppa består av finansdepartementa, sentralbankane og finanstilsyna i dei nordiske og baltiske landa. Gruppa har utarbeidd rammeverk for å koordinere tiltak i dei ulike landa for ein eventuell krisesituasjon i systemviktige grensekryssande finansføretak.

Finanstilsynet deltek òg i Nordic-Baltic Macroprudential Forum og i undergruppene av dette forumet. Forumet består av leiinga i sentralbankane og finanstilsyna, og dei drøftar makroøkonomisk overvaking og anna tilsynsarbeid i det nordiske og baltiske området.

Finanstilsynet deltek i ei nordisk-baltisk arbeidsgruppe mot kvitvasking og i ei nordisk-baltisk arbeidsgruppe for PSD 2 og fintech, saman med dei andre tilsynsmyndighetene i regionen. I tillegg deltek Finanstilsynet i ei nordisk arbeidsgruppe på forsikringsområdet om tekniske avsetnader.

Brexit

I 2019 var det uvisse knytt til at Storbritannia skulle tre ut av EU. Mange av brexit-førebuingane til Finanstilsynet blei gjorde i samråd med andre nasjonale finansstilsyn og finansstilsynsmyndighetene i EU. Dette omfattar mellom anna risikovurderingar, utsegner til næringa og råd til EU-kommisjonen. Dei nasjonale finanstilsyna inngjekk i 2019 samarbeidsavtalar med myndighetene i Storbritannia for å bidra til ei god ramme for samarbeid også etter brexit.

Finanstilsynet legg vekt på at norske finansføretak vurderer risikoar og tiltak ved brexit. Finanstilsynet hadde i 2019 direkte kontakt med fleire av føretaka som blir påverka, og tilsynet publiserte mange aktuelle saker om brexit.

Finanstilsynet var i 2019 involvert i fleire tiltak på finansområdet for å avhjelpe konsekvensar av ein mogleg brexit utan overgangsordning («hard brexit»). Det blei mellom anna fastsett ei forskrift om lovpålagde forsikringar som er teikna i britiske føretak, og om tilgang til å yte forsikringstenester etter brexit. Det blei òg gjort tiltak for å sikre at norske marknadsaktørar skulle ha tilgang til britiske sentrale motpartar, på lik linje med aktørar i resten av EU.

Storbritannia forlét EU 31. januar 2020 med ei overgangsordning. I overgangsperioden skal det forhandlast om ei permanent ordning. Det er framleis uvisst kva som skjer dersom overgangsperioden går ut utan at ei permanent ordning er på plass. Finanstilsynet følgjer utviklinga og vurderer fortløpande behovet for eventuelle tiltak.

Tabell 4: Finanstilsynet deltek eller er observatør i følgende internasjonale organisasjoner og EU/EØS-relaterte komitear:

Sektorovergripande

- European Systemic Risk Board (ESRB) – det europeiske rådet for systemrisiko
- Joint Committees for EBA, ESMA, EIOPA – felleskomiteane for dei europeiske finanstilsynsmyndigheitene
- EFTA Working Group on Financial Services
- Nordic-Baltic Macroprudential Forum
- Nordic-Baltic Stability Group
- Nordisk-baltisk arbeidsgruppe mot kvitvasking
- Nordisk-baltisk arbeidsgruppe for PSD 2 og fintech
- Financial Stability Board (FSB), Regional Consultative Group for Europe
- Financial Action Task Force (FATF) – internasjonalt samarbeidsforum for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, med sekretariat i OECD
- FinCoNet, Financial Consumer Network
- LEI ROC, Regulatory Oversight Committee, Global Legal Entity Identifier (LEI) System
- Integrated Financial Supervisors Conference – årleg konferanse
- Network for Greening the Financial System (NGFS)

Bank og finans

- European Banking Authority (EBA) – den europeiske banktilsynsmyndigheita
- Basel Consultative Group – Baselkomiteen
- Macroprudential Supervision Group – Baselkomiteen

Forsikring og pensjon

- European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) – den europeiske tilsynsmyndigheita for forsikring og tenestepensjon
- International Association of Insurance Supervisors (IAIS) – den internasjonale organisasjonen for forsikringstilsyn
- International Forum of Insurance Guarantee Schemes (IFIGS) – Finanstilsynet deltek som sekretariat for garantiordninga for skadeforsikring

Verdipapirområdet

- European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita
- International Organization of Securities Commissions (IOSCO) – den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn
- Enlarged Contact Group on Supervision of Collective Investment Funds (ECG) – den utvida kontaktgruppa for tilsyn med kollektive investeringsfond

Revisjon

- Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) – samarbeid mellom revisortilsynsmyndigheitene i EØS
- International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR) – internasjonalt forum for revisortilsyn

IKT-tilsyn

- Information Technology Supervision Group (ITSG) – globalt tilsynssamarbeid om IKT-risiko i finanssektoren
 - Financial Information Sharing and Analysis Center (FI-ISAC) – forum der banksektoren, påtalemyndigheitene og IKT-beredskapsgrupper (CERTs) deler informasjon om nettkriminalitet i finanssektoren
-

ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

Rapportering av måloppnåelse

Rapport fra tilsynsområdene

- Bank og finans

- IKT og betalingstjenester

- Forsikring og pensjon

- Verdipapirområdet

 - Infrastruktur

 - Markedsatferd

 - Verdipapirforetak

 - Fond og kollektive investeringer

 - Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

 - Regnskapstilsyn – noterte foretak

- Revisjon

- Regnskapsførervirksomhet

- Eiendomsmegling

- Inkassovirksomhet

- Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering

- Forbrukarvern

- Aktuelle tema

 - Finanstilsynets regulatoriske sandkasse for fintech

 - Berekraftig finans – klimarisiko

 - Gjeldsinformasjonsverksemd

 - Lovbrottsgebyr og leiingskarantene

ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

Rapportering av måloppnåelse

I Finanstilsynets strategi for 2019–2022 er det formulert seks delmål. Finanstilsynets rapportering av måloppnåelse er systematisert etter disse delmålene.

For nærmere omtale av de ulike tilsynsområdene, se rapportene fra tilsynsområdene i de etterfølgende kapitlene.

1. Solide og likvide finansforetak

Solide og likvide finansforetak er en forutsetning for stabiliteten i det finansielle systemet, der foretakene er i stand til å oppfylle forpliktelsene overfor kundene og opprettholde viktige samfunnsfunksjoner. Finanstilsynet vurderer risikoen for ustabilitet i det finansielle systemet og bruker virkemidler for å redusere systemrisiko basert på informasjon fra tilsyn med enkeltforetak og den makroøkonomiske overvåkingen. Gjennom konsekvenskrav, kapital- og likviditetskrav og løpende tilsyn bidrar Finanstilsynet til at foretakene har god soliditet og robust finansiering, egnet ledelse og betryggende risiko- og virksomhetsstyring. I tillegg gir Finanstilsynet råd til politiske myndigheter om soliditets- og likviditetskrav og andre tiltak som bidrar til å redusere risikoen i det finansielle systemet.

For å bidra til solide og likvide finansforetak har Finanstilsynet blant annet:

- utført stedlige og dokumentbaserte tilsyn for å vurdere soliditeten, likviditeten og risikohåndteringen i foretakene

- gjennomgått og vurdert modellene i åtte banker og ett finansieringsforetak som har egne modeller for beregning av kapitalkrav (IRB)
- gjennomført tematisyn om praktiseringen av IFRS 9 i utvalgte banker (pågående)
- foretatt soliditets- og likviditetsvurderinger (SREP) av kredittforetak og fastsatt foretaksspesifikke kapitalkrav
- gjennomgått forsikringsforetakenes rapportering etter Solvens II
- fulgt opp pensjonskassenes etterlevelse og rapportering etter de nye solvenskravene for pensjonskasser
- kartlagt og analysert finansforetakenes håndtering av klimarisiko og publisert en temarapport om klimarisiko i finansforetak

Styringsparameter	Planlagt	Gjennomført
Ordinære stedlige tilsyn i banker, kredittforetak og finansieringsforetak	31	24
Dokumentbaserte tilsyn i banker og finansieringsforetak	2	2
IRB-tilsyn	1	9
Antall gjennomførte SREP-vurderinger	43	20
Antall tilsyn i livsforsikringsforetak	3	3
Antall tilsyn i pensjonsforetak	5	4
Antall tilsyn i skadeforsikringsforetak	7–8	4

2. Robust infrastruktur

Robust finansiell infrastruktur er en avgjørende forutsetning for betryggende systemer for betalinger, handel, prissetting og oppgjør i finansmarkedet. Svikt i infrastrukturen kan raskt føre til omfattende stans i kritiske tjenester og dermed få alvorlige samfunnsmessige konsekvenser. Lav risiko for systemsvikt og god beredskap for rask gjenoppretting ved svikt er derfor svært viktig. Gjennom konsesjonskrav og tilsyn med finansforetak, verdipapirforetak og infrastrukturforetak bidrar Finanstilsynet til at foretakene har tilfredsstillende styring og kontroll av IKT-risiko og annen operasjonell risiko.

For å bidra til målet om robust finansiell infrastruktur har Finanstilsynet blant annet:

- gjennom tilsyn, overvåking og kontroll fulgt opp den operasjonelle risikoen i betalingsystemer, oppgjørssystemer og foretakenes IKT-systemer innenfor alle tilsynsområdene

- registrert innrapporterte IKT-hendelser i Finanstilsynets hendelseshåndteringssystem og fulgt opp IKT-hendelser etter en vurdering av omfang og alvorlighetsgrad
- hatt beredskap for å håndtere digital sårbarhet og sikkerhetshendelser og fulgt utviklingen innenfor digital kriminalitet
- hatt tilsyn med foretakenes bruk av skytjenester og skybaserte funksjoner i tjenesteløsninger og særlig fulgt opp foretak som gjennomfører større endringer på IKT-området og tar i bruk ny teknologi (robotisering)
- fulgt opp sentrale foretak og funksjoner i den norske finansielle infrastrukturen
- hatt tilsynsmessig oppfølging av den pågående integreringen av Oslo Børs i Euronext-konsernet
- fulgt utviklingen av ny finansiell teknologi (fintech) i finansmarkedet, ytt veiledning overfor nye, teknologibaserte aktører i finansmarkedene og arbeidet med å etablere en regulatorisk sandkasse for fintech-virksomheter

Styringsparameter	Planlagt	Gjennomført
Antall tilsyn med foretakenes bruk av IKT-systemer og cybersikkerhetstiltak	37 stedlige tilsyn	24 stedlige tilsyn 11 i banker, 1 i forsikringsforetak, 7 på infrastruktur- og verdipapirområdet, 1 i betalingsforetak, 2 i eiendomsmeglingsforetak og 2 i revisjonsselskaper
		Dokumentbaserte IKT-tilsyn med eiendomsmeglingsforetak
		Dokumentbasert tematisert tilsyn om kontinuitetsledelse på IKT-området i banker
Antall IKT-hendelser som er fulgt opp		204 IKT-hendelser
Antall tilsyn med infrastrukturforetak	4 stedlige tilsyn	4 stedlige tilsyn
		Dokumentbasert tilsyn med etterlevelse av krav til offentliggjøring av ordre i handelsplasser for varederivater
Antall tilsyn med betalingsforetak	2	1 stedlig tilsyn
		Dokumentbasert tilsyn med etterlevelse av PSD 2-krav om sterk kundeautentisering ved netthandelbetaling med kort

3. Investorbekyttelse

Pålitelig og tilstrekkelig informasjon er nødvendig for å sikre at verdipapirmarkedene kan bidra til god allokering og prising av kapital. Finanstilsynet bidrar til at løpende og periodisk informasjon fra noterte foretak er rettvise og rettferdig og at foretakenes prospekter er utformet i tråd med verdipapirhandellovens krav.

Finanstilsynets tilsyn med revisorer som reviderer børsnoterte foretak, bidrar til at årsregnskapene holder en tilfredsstillende kvalitet. Gjennom tilsyn med verdipapirforetak og effektiv og rask håndheving av atferdsreglene i verdipapirmarkedet bidrar Finanstilsynet til markedsdisiplin og ivaretagelse av investorers og utsteders interesser.

For å bidra til investorbekyttelse har Finanstilsynet i 2019 blant annet:

- fulgt opp at aktørene i verdipapirmarkedet, herunder børsnoterte foretak, oppfyller rapporteringsforpliktelser og at informasjonen er tilstrekkelig og pålitelig

- fulgt opp risikoen i verdipapirmarkedene gjennom overvåking og analyser
- fulgt opp flagge- og meldeplikt og forpliktelser etter shortsalgforordningen, som også omfatter mottak og publisering av posisjonsmeldinger
- publisert en veiledning om når prosjektfinansieringsvirksomhet forutsetter tillatelse som forvalter av alternative investeringsfond
- kartlagt implementering av IFRS 16 hos en rekke noterte foretak og fulgt opp etterlevelsen av ESMA's retningslinjer om rapportering av alternative resultatmål
- kontrollert forsikringsforetakenes offentliggjøring av finansiell informasjon (SFCR) og Solvens II-data i årsrapporteringen
- gjennomført tilsyn hos flere av de største revisjonsselskapene

Styringsparameter	Planlagt	Gjennomført
Antall saker knyttet til shortsalg som er fulgt opp		Undersøkt 24 saker om meldepliktige shortposisjoner – ilagt 7 overtredelsesgebyrer for brudd på shortsalgreglene
Antall saker knyttet til meldeplikt som er fulgt opp		<ul style="list-style-type: none">• 660 alarmer fra overvåkingssystemet SKADI• 18 saker om flaggepliktig verdipapirhandel• 303 alarmer fra overvåkingssystemet om eierplasseringer• 50 saker om meldepliktig verdipapirhandel
Antall kontrollerte regnskaper	40 regnskapskontroller	<ul style="list-style-type: none">• 51 dokumentbaserte kontroller av års- og delårsregnskaper• Tematilsyn hos 20 noterte foretak om IFRS 15-informasjon i notene
Antall kontrollerte prospekter		<ul style="list-style-type: none">• 54 aksjeprospekter• 65 obligasjonsprospekter
Antall tilsyn med revisorer	30 tilsyn	<ul style="list-style-type: none">• 13 stedlige tilsyn• 35 dokumentbaserte tilsyn
Antall tilsyn med regnskapsførere	50 tilsyn	<ul style="list-style-type: none">• 47 stedlige tilsyn• 15 kontorbaserte tilsyn med regnskapsførerselskaper og regnskapsførere

4. Forbrukervern

God forbrukerbeskyttelse er viktig for den enkelte forbruker og for tilliten til aktørene i finansmarkedet. Tjenestetilbyderne skal ivareta kundenes interesser og ta hensyn til kundenes forutsetninger for å forstå egenskapene knyttet til produktene. Finanstilsynet ivaretar forbrukervernet gjennom tilsyn med at foretakene tilbyr og formidler lån, forsikrings- og pensjonsprodukter, fondsprodukter og andre finansielle instrumenter samt eiendom på en forsvarlig måte. Også tilsynet med inkassoforetakene styrker forbrukervernet. Oppfølging av soliditets- og sikkerhetskrav bidrar til trygghet for at produktleverandørene kan oppfylle forpliktelsene overfor kundene.

For å bidra til at forbrukernes interesser blir godt ivaretatt, har Finanstilsynet blant annet:

- kontrollert verdipapirforetakenes ivaretagelse av kravene til god forretningsskikk og foretakenes salgs- og rådgivningsvirksomhet overfor ikke-profesjonelle forbrukere

- overvåket etterlevelsen av boliglånsforskriften og forbrukslånsforskriften
- fulgt opp markedet for forbrukslån og gjennomført stedlig tilsyn i to banker som tilbyr boliglån til kunder med betalingsproblemer
- gjennomført tilsyn med forsikringsformidlere
- kartlagt livsforsikringsforetakenes informasjon og rådgivning til medlemmer i kollektive innskuddspensjonsordninger
- gjennomført tematisert tilsyn om egnethetsvurderinger ved markedsføring av alternative investeringsfond (AIF) til ikke-profesjonelle
- fulgt opp gjeldsinformasjonsforetakene og bidratt i arbeidet med veiledning om praktisering av gjeldsinformasjonsforskriften

Styringsparameter	Planlagt	Gjennomført
Antall tilsyn i banker som tilbyr forbrukslån	2	<ul style="list-style-type: none">• 2 tilsyn i banker som tilbyr forbrukslån• 1 tilsyn i en refinansieringsbank• 1 tilsyn i et finansieringsforetak som opererer innenfor markedet for salgspantelån
Antall tilsyn med verdipapirforetak	15	<ul style="list-style-type: none">• Avsluttet 11 tilsyn• 7 påbegynte tilsyn i 2019• 4 pågående tilsyn påbegynt i 2018
Antall tilsyn med fondsforvaltere, inkludert AIF-forvaltere	2 tilsyn med fondsforvaltere 2–4 tilsyn med AIF-forvaltere	<ul style="list-style-type: none">• 3 stedlige tilsyn• 2 tematisert tilsyn om bruken av referanseindeks i rente- og kombinasjonsfond• 1 tilsyn med AIF-forvalter
Antall tilsyn med forsikringsformidlere	1	3
Antall tilsyn med eiendomsmeglingsforetak	15–20	16
Antall tilsyn med inkassoforetak	2–4	0

5. Effektiv krisehåndtering

Beredskap til å kunne håndtere kritiske situasjoner er viktig for tilliten til det finansielle systemet. Finanstilsynet har beredskap for å håndtere kriser i så vel enkeltforetak som markeder, slik at faren for omfattende og varige skadevirkninger for finanssektoren og kundene reduseres. Krav til at banker og verdipapirforetak utarbeider gjenopprettingsplaner og at Finanstilsynet utarbeider krisehåndteringsplaner, vil bidra til at kritiske forhold håndteres tilfredsstillende. Også beredskap for å kunne gi rask og relevant informasjon til allmennheten er en sentral del av kriseberedskapen.

Det løpende tilsynsarbeidet gir Finanstilsynet god kjennskap til foretakenes virksomhet og bidrar til effektiv krisehåndtering.

For å bidra til effektiv krisehåndtering har Finanstilsynet blant annet:

- vurdert og fulgt opp bankenes fastsettelse av gjenopprettingsplaner

- utarbeidet krisetiltaksplaner og fastsatt minstekrav til ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (MREL) for åtte banker
- deltatt i krisehåndteringskollegier for utenlandske foretak som driver virksomhet i Norge, og ledet tilsvarende kollegium for DNB
- hatt betydelig arbeid i sekretariatet for garantiordningen for skadeforsikring i forbindelse med konkursen i det danske forsikringsforetaket Alpha Insurance A/S
- forberedt og deltatt i en felles nordisk-baltisk bankkriseøvelse
- ledet beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI) og gjennomført en årlig øvelse i BFI

Styringsparameter	Planlagt	Gjennomført
Antall krisetiltaksplaner som er fastsatt av Finanstilsynet	9	8
Antall gjenopprettingsplaner som er vurdert av Finanstilsynet	8	8
Antall fastsatte MREL-krav	9	8

6. Kriminalitetsbekjempelse

Finanssektoren skal selv forebygge at finansforetak og andre aktører blir utnyttet i kriminelle aktiviteter. Finanstilsynet fører tilsyn med at foretakene etterlever pliktene i regelverket for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering. Finanstilsynet har også tilsyn med at aktørene i verdipapirmarkedet overholder markedsreglene, som omfatter forbud mot innsidehandel og markedsmissbruk. Ulovlig virksomhet svekker tilliten til finansmarkedene og undergraver virksomheten for foretak som driver virksomhet innenfor regelverket. Det er imidlertid begrenset hvor mye ressurser Finanstilsynet kan bruke på oppfølging av ulovlig virksomhet.

Tilsynsvirksomheten bidrar til å forebygge kriminalitet i foretak under tilsyn og ulovlig virksomhet. Ved mistanke om alvorlig økonomisk kriminalitet anmeldes forholdet til politiet. Finanstilsynets arbeid for betryggende revisjon og regnskapsføring bidrar også til å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet.

For å bidra til å bekjempe kriminalitet har Finanstilsynet blant annet:

- innrettet tilsynet på hvitvaskingsområdet i tråd med anbefalingene til Financial Action Task Force (FATF)

- økt tilsynsaktiviteten innen hvitvaskingsområdet ut fra en risikobasert prioritering og gitt veiledning for å bidra til forbedret etterlevelse av pliktene etter hvitvaskingsloven
- ilagt overtredelsesgebyr for manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket
- gjennomført dokumentbasert kartlegging av bankenes gjennomføring av kundekontroller
- fulgt opp et tematilsyn med eiendomsmeglingsforetak i 2018 med ilagt overtredelsesgebyrer
- gjennomført et særskilt prosjekt knyttet til hvitvaskingskontroll ved opprettelse av verdipapir-kontoer
- fulgt opp agenter av utenlandske agentforetak og vekslings- og oppbevaringstjenester for virtuell valuta
- mottatt over 70 signaler om ulovlig verdipapirvirksomhet og undersøkt ti foretak
- pålagt stans av ulovlig virksomhet i fem foretak og politianmeldt flere saker
- undersøkt saker knyttet til markedsatferd og politianmeldt to saker der det forelå mistanke om innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt

Styringsparameter

Planlagt

Gjennomført

Antall hvitvaskingstilsyn i banker

5 spesialtilsyn på hvitvasking

- 4 spesialtilsyn om hvitvasking og terrorfinansiering i banker
- Dokumentbasert tilsyn med 110 banker om løpende oppfølging og legitimasjon

Antall hvitvaskingstilsyn i øvrige typer rapporteringspliktige foretak

Ikke tallfestet

- 3 tilsyn hos agenter av utenlandske betalingsforetak
- 1 tilsyn i betalingsforetak
- 5 tematilsyn i verdipapirforetak
- Tematilsyn av revisjonsselskapers etterlevelse av hvitvaskingsloven ved salg av rådgivningstjenester
- 5 stedlige tilsyn i eiendomsmeglingsforetak
- Tematilsyn knyttet til kundekontroll av 253 VPS-kontoer fordelt på 26 kontoførere, herav 7 verdipapirforetak, 8 banker, 5 forvaltningsselskaper for verdipapirfond og 6 filialer i Norge av utenlandske banker

Antall signaler om ulovlig virksomhet som er fulgt opp

- 10 saker ble fulgt opp, og 5 foretak ble pålagt stans av virksomhet.

Antall mistenkelige saker knyttet til markedsatferd som er undersøkt

- 94 saker om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt/listeføring
- 73 saker om markedsmanipulasjon / urimelige forretningsmetoder

Bank og finans

Bankene er sentrale for hele økonomien som tilbydere av finansiering, betalingstjenester og spareløsninger. Regulering er viktig for å bidra til finansiell stabilitet og tillit til det finansielle systemet. Tilsynet med bank- og finanssektoren skal bidra til solide og likvide foretak som har god risikobevissthet, styring og kontroll. Finansielle tjenester skal ytes etter gjeldende regelverk til det beste for samfunnet og brukerne.

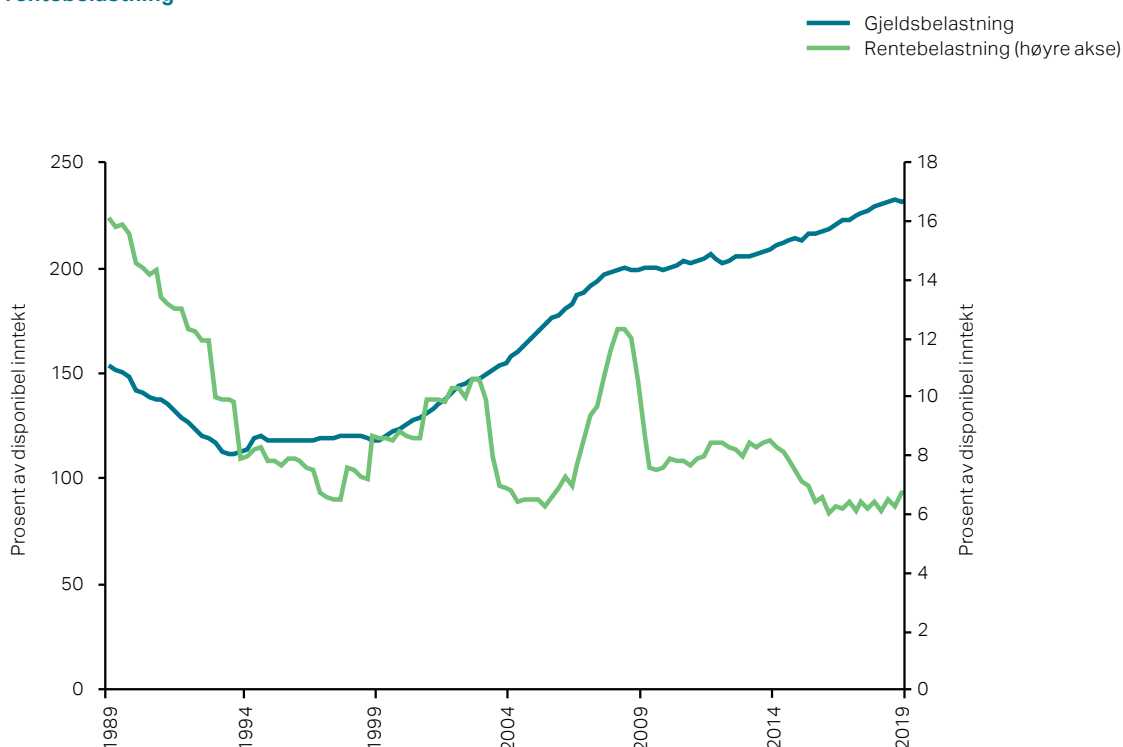
Utviklingstrekk

Veksten i norsk fastlandsøkonomi har holdt seg i overkant av 2 prosent de siste tre årene, men avtok mot slutten av 2019. Økt sysselsetting og noe høyere lønnsvekst har bidratt til å trekke opp veksten i husholdningenes inntekter siden 2016. Norges Bank hevet styringsrenten tre ganger i 2019, med til sammen 0,75 prosentpoeng, men har siden september signalisert at styringsrenten trolig blir værende på dagens nivå den nærmeste tiden.

Boligpriser og husholdningsgjeld i Norge er på historisk høye nivåer. Siden priskorleksjonen i 2017 har boligprisveksten vært moderat. Veksten i husholdningenes gjeld har samtidig avtatt og var i fjor om lag på linje med veksten i husholdningenes inntekter. Gjeldsbelastningen, målt ved forholdet mellom gjeld og disponibel inntekt, er imidlertid på et historisk høyt nivå, se figur 3. Gjelden i norske ikke-finansielle foretak har også økt mye siden midten av 1990-tallet og er nå langt høyere målt som andel av BNP Fastlands-Norge enn før den norske bankkrisen tidlig på 1990-tallet. Mange låntakere vil rammes hardt dersom rentenivå og risikopremier øker sterkt, for eksempel som følge av internasjonal finansiell uro, eller inntektene reduseres som følge av økonomisk tilbakeslag.

Figur 3: Husholdningenes gjeldsbelastning og rentebelastning

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finanstilsynet

Husholdningenes opptak av forbruksgjeld avtok markert i 2019 etter flere år med svært høy vekst. Tre gjelds-informasjonsforetak startet opp virksomhet i 2019. Bedre informasjon om kundens samlede forbruksgjeld vil styrke grunnlaget for bankenes kredittvurderinger og bidra til et mer komplett bilde av utviklingen i husholdningenes forbruksgjeld. Finansdepartementet fastsatte i februar 2019 forskrift om finansforetakenes utlånspraksis for forbrukslån. Forskriften erstatter Finanstilsynets retningslinjer og stiller blant annet krav til betjeningsevne, gjeld i forhold til inntekt og avdragsbetaling. Forbrukslån misligholdes i større grad enn andre typer lån, og det har vært en markert økning i misligholdet de siste årene.

Lån med pant i bolig og næringseiendom er de to største utlånssegmentene i norske banker, og pris-utviklingen i eiendomsmarkedene har derfor stor betydning for bankene. Prisene på næringseiendom har fulgt konjunktorene tettere enn det boligprisene har gjort. I tidligere kriser har bankenes tap på utlån til nærings-eiendom vært vesentlig større enn tapene på boliglån. Prisene på næringseiendommer av god kvalitet og med sentral plassering har steget mye over flere år, særlig i Oslo-regionen. Fortsatt lavt rentenivå og høy etter-spørsel i eiendomsmarkedet kan bidra til å øke prisene og fallhøyden ytterligere.

Bankene har en viktig rolle i å avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Det har de senere årene vært avdekket vesentlige svakheter i etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket i mange store banker internasjonalt. Finanstilsynet har, i likhet med andre europeiske tilsynsmyndigheter, trappet opp aktiviteten på området. Tilsynsaktiviteter i 2019 avdekket at etterlevelsen av regelverket i norske banker ikke var tilfredsstillende, og en rekke banker ble bedt om å gjennomføre tiltak for å etterleve lovens krav, blant annet når det gjelder å ha kontroll med kundens identitet. Finanstilsynet har hjemmel til å utstede overtredelsesgebyrer for brudd på hvitvaskingslovgivningen etter den nye hvitvaskingsloven, som trådte i kraft i oktober 2018. I 2019 ble tre banker ilagt overtredelsesgebyr. Se omtale i kapitlet *Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering* på side 85.

Både fysiske klimaendringer og omstillingen til et lavutslippssamfunn vil påvirke finansmarkeder og finansforetak. Risikoen for finansiell ustabilitet avhenger av hvor brått klimaendringer inntreffer og hvor raskt en omstilling til en lavutslippsekonomi skjer. God rapportering av relevant informasjon er et viktig grunnlag for risikovurderinger i finansforetakene og tilsynsmyndighetenes vurdering av soliditet i enkeltforetak og det finansielle systemet som helhet.

Tilsyn, overvåking og kontroll

Overvåking og analyser

Finanstilsynet gjennomfører regelmessige analyser av utviklingen i finansnæringen, markedene og realøkonomien. Det blir utarbeidet analyser av soliditets- og likviditetssituasjonen i banker og kredittforetak og av resultatutviklingen i finansieringsforetak, kredittforetak, enkeltbanker og banksektoren som helhet. I tillegg utarbeider tilsynet analyser av soliditets- og likviditetssituasjonen i banker og kredittforetak. Offentlige versjoner av analysene er tilgjengelige på Finanstilsynets nettsted. I arbeidet med makroovervåking legges det vekt på både den risikoen som bankene står overfor som følge av den makroøkonomiske utviklingen, og risikoen som bankene samlet kan påføre det finansielle systemet og økonomien. I juni og desember hvert år publiserer Finanstilsynet rapporten *Finansielt utsyn*, som inneholder analyser av utviklingen i realøkonomien, markeder og finansforetak.

Rapportering

For å sikre en tett oppfølging av utviklingen i finansforetak og finansmarkeder er Finanstilsynet avhengig av innrapporterte data fra finansforetakene. Alle banker, kredittforetak og finansieringsforetak i Norge rapporterer regnskapsinformasjon til finansdatabasen «Offentlig regnskapsrapportering fra banker, kredittforetak og finansieringsforetak» (ORBOF), som er et samarbeid mellom Finanstilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Kredittinstitusjonene rapporterer soliditets og likviditetsinformasjon mv. til Finanstilsynet med bakgrunn i EU-regelverket (CRD IV og CRR). Rapporteringen omfatter kapitaldekning, regnskapstall, likviditet, store engasjementer, uvektet kjernekapitalandel og sikkerhetsstilte eiendeler. Rapporteringen er fullharmonisert i EU, og rapporteringskravene er i stadig endring. Samtidig kommer det til nye rapporteringsområder. Dette krever kontinuerlig tilpasning og videreutvikling av rapporteringsmaterialet og innrapporteringssystemene. Finanstilsynet innhenter også rapportering fra sparebank- og finansstiftelser, betalingsforetak og e-pengeforetak.

De siste årene har den europeiske banktilsynsmyndigheten (EBA) i økende grad innhentet informasjon om utviklingen i de enkelte landenes finansmarkeder til bruk i egen tilsynsvirksomhet. EBA vurderer også effekten av mulige endringer i soliditetsregelverket. Finanstilsynet henter inn data for norske finansforetak og har ansvaret for å rapportere videre til EBA.

Fakta

Ved utgangen av 2019 hadde 122 banker, 32 kredittforetak og 30 finansieringsforetak konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 32 filialer av utenlandske kredittinstitusjoner i Norge. Videre hadde 33 sparebankstiftelser og én finansstiftelse, 15 betalingsforetak og seks e-pengeforetak konsesjon ved utgangen av året. I tillegg var det 27 filialer i utlandet av norske kredittinstitusjoner.

Soliditet og lønnsomhet i norske banker

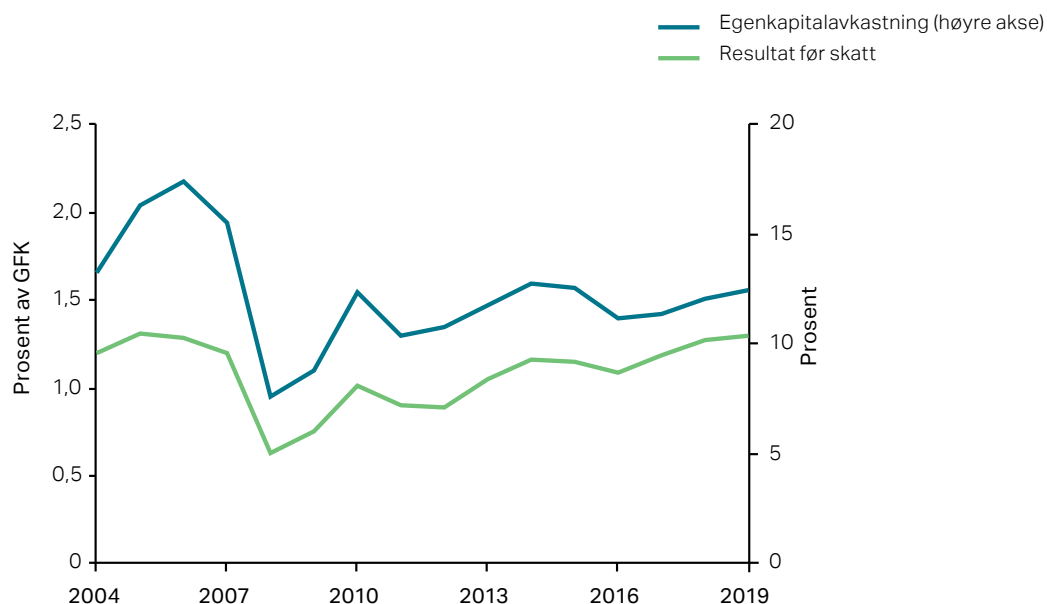
De norske bankene har vist gode resultater i årene etter den internasjonale finanskrisen. I 2019 oppnådde bankene et samlet resultat før skatt på 1,3 prosent i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK),

en svak økning fra året før. Dette innebar en bedring av egenkapitalavkastningen fra 12,1 prosent til 12,5 prosent.

Den viktigste forklaringen på resultatforbedringen i 2019 var økte netto renteinntekter. Denne økningen kom til tross for noe lavere utlånsmarginer enn året før. Marginen på innskudd fra kunder ble derimot betydelig bedret gjennom 2019. Flere banker fikk betydelige gevinster som følge av engangseffekter, blant annet overføringen av skadeforsikringsvirksomheten i DNB og SpareBank 1 Gruppen til Fremtind Forsikring. Lav vekst i driftskostnadene bidro også til å holde bankenes lønnsomhet oppe. Samlede tap på utlån var fremdeles på et lavt nivå, men økte fra 0,07 prosent av utlånsvolumet i 2018 til 0,19 prosent i 2019.

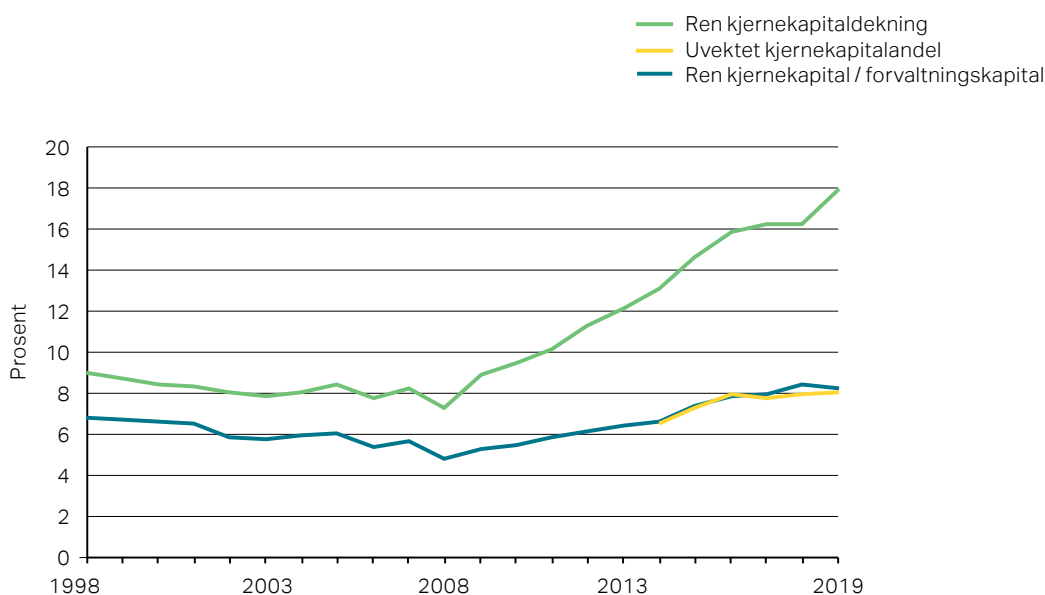
Figur 4: Resultat og egenkapitalavkastning i norske banker

Kilde: Finanstilsynet

Soliditeten i norske banker er styrket de siste årene, i takt med økte krav til kapital. Gode resultater gjennom flere år har bidratt til at bankene i stor grad har kunnet bedre soliditeten gjennom tilbakeholdte overskudd. Ved utgangen av 2019 var bankenes samlede rene kjernekapitaldekning på 17,9 prosent, som var 1,7 prosentpoeng høyere enn året før. Hovedårsaken til denne

økningen var bortfall av IRB-gulvet og innføring av den såkalte SMB-rabatten, etter at EUs kapitaldekningsregelverk CRR / CRD IV trådte i kraft fra 31. desember 2019. Målt etter det tidligere regelverket var den rene kjernekapitaldekningen på 16,4 prosent. Uvektet kjernekapitalandel var 8,0 prosent, som var 0,1 prosentpoeng høyere enn ved utgangen av 2018.

Likviditetsovervåking

Bankenes finansiering består hovedsakelig av innskudd fra kunder og innlån i penge- og kapitalmarkedene. Innskudd har vært en stabil finansieringskilde for norske banker. Dette har også vært tilfelle i perioder med markedsuro, som under den internasjonale finanskrisen. Bankene samlet har betydelig markedsfinansiering fra utenlandske kilder. Denne markedsfinansieringen er konsentrert i de større bankene, som følge av at størrelse og kreditt-rating er viktige forutsetninger for å hente slik finansiering. De mindre bankene er likevel indirekte eksponert for utviklingen internasjonalt gjennom innlån fra de større bankene i interbankmarkedet.

Norske banker hadde god tilgang til markedsfinansiering i både innenlandske og utenlandske markeder gjennom 2019. Erfaringer fra tidligere kriser viser at forholdene i verdipapirmarkedene kan endre seg raskt, og at refinansiering kan bli utfordrende både når det gjelder tilgjengelig volum og prisene bankene vil stå overfor. Større andel langsiktig finansiering, sammen med økte likviditetsbuffer, har de siste årene gitt norske banker bedre forutsetninger for å møte en potensiell tilstrømming i likviditeten. Den høye andelen obligasjoner med fortrinnsrett (OMF), både som finansieringskilde og likviditetsreserve, gir isolert sett økt systemrisiko både gjennom krysseierskap av obligasjoner og ved at bankenes likviditetsrisiko i større grad enn tidligere er knyttet til utviklingen i boligmarkedet.

Finanstilsynet følger løpende opp finansforetakenes likviditetssituasjon, blant annet hvordan foretakene overholder minstekravet til likviditetsbuffer (LCR) og andre likviditets- og finansieringsindikatorer. Foretakenes egne vurderinger av likviditets- og finansieringsrisiko blir også gjennomgått i forbindelse med den tilsynsmessige vurderingen av risiko og kapitalbehov (SREP¹) samt i forbindelse med stedlige tilsyn.

Gjennomføring av risiko- og kapitalvurderingsprosesser (SREP)

Finanstilsynet fastsetter individuelle kapitalkrav for foretakene (pilar 2-krav). Pilar 2-kravene dekker risiko-forhold som ikke, eller bare delvis, er dekket av pilar 1. Inndelingen av foretakene i grupper etter størrelse og risikoprofil avgjør hvor hyppig prosessen gjennomføres for det enkelte finansforetak. De to systemviktige foretakene DNB Bank ASA og Kommunalbanken og foretak som følges opp av internasjonale tilsynskolleger, får pilar 2-vedtak hvert år.

I 2019 fattet Finanstilsynet i alt 20 pilar 2- vedtak. Vedtakene blir fortløpende offentliggjort på Finanstilsynets nettsted. De fastsatte pilar 2-kravene reflekterte i hovedsak kredittrisiko, konsentrasjonsrisiko og markedsrisiko.

Ved utgangen av 2019 hadde 97 finansforetak av totalt 158 aktuelle foretak fått fastsatt et pilar 2-krav. Av de 61 foretakene uten slike krav var det 48 foretak med forvaltningskapital under fem milliarder kroner med tilfredsstillende kapitaldekning. Disse får normalt ikke fastsatt individuelle kapitalkrav så lenge kapitaldekningen opprettholdes. For majoriteten av de resterende foretakene planlegger Finanstilsynet å fastsette pilar 2-krav i løpet av 2020.

Rundskriv 12/2016 beskriver Finanstilsynets praksis for å vurdere risiko og kapitalbehov i foretakene (SREP). I 2019 publiserte tilsynet flere nye og oppdaterte vedlegg til rundskrivet. De nye vedleggene gjaldt Finanstilsynets bruk av stresstester i SREP og fastsettelse av kapitalkravsmargin. Det tas sikte på å oppdatere rundskrivet i løpet av 2020.

¹ SREP – Supervisory review and evaluation process

Stedlige tilsyn

Stedlig tilsynsvirksomhet kan avdekke svak styring og kontroll eller høyt risikonivå i foretakene. Dialogen med ledelsen og styret gir mulighet til å veilede og korrigere foretakene slik at nødvendige tiltak kan iverksettes i en tidlig fase.

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 til sammen 24 ordinære stedlige tilsyn i banker, kredittforetak og finansieringsforetak, og til sammen 20 tematilsyn om nye regnskapsregler (IFRS 9) og om bankenes utlån til næringsbygg. Det ble også gjennomført stedlige tilsyn i ni foretak om bruk av IKT og åtte stedlige tilsyn i banker og ett i finansieringsforetak knyttet til oppfølging av IRB-tillatelser, som er tillatelser til å benytte interne modeller for å beregne kapitalkrav for kredittrisiko for hoveddelen av sine utlånsporteføljer. Det ble også gjennomført fire spesialtilsyn om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Foretakenes utlånsvirksomhet var fortsatt det viktigste tilsynsområdet, for tidlig å kunne avdekke økt risiko og svakheter knyttet til taps- og nedskrivingsvurderinger. Forbruksfinansiering og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering var særlige prioriterte områder i 2019.

Finanstilsynet har integrert oppfølgingen av klimarisiko i sin tilsynsvirksomhet. Finanstilsynets verktøy (risikomodul) for evaluering av foretakenes styring og kontroll av kredittrisiko ble i 2019 oppdatert med krav til vurdering av foretakenes håndtering av klimarisiko (fysisk risiko og overgangsrisiko).

Tilsynssamarbeid

Tilsynet med store banker med virksomhet i flere land i Europa koordineres gjennom tilsynskollegier der de berørte nasjonale tilsynsmyndighetene er representert. Finanstilsynet er koordinerende myndighet i tilsynskollegiet for DNB-konsernet, og har deltatt i tilsynskollegier for seks utenlandske finansforetak som driver virksomhet i Norge gjennom datterforetak eller filial. Arbeidet i kollegiene følger retningslinjer som er gitt av EBA.

Systemviktige foretak og foretak som behandles i tilsynskollegier

I tilsynskollegiet for DNB-konsernet deltar, i tillegg til Finanstilsynet, tilsynsmyndighetene i fem av de andre landene der konsernet er representert. Felles vurderinger og beslutninger «Joint Decisions» om DNBs risikonivå og kapitalbehov, likviditet og gjenopprettingsplan står sentralt i tilsynskollegiets arbeid. Fellesbeslutningene omfatter både konsernet og datterforetakene. I tillegg til samarbeidet i DNB-kollegiet har Finanstilsynet direkte kontakt med tilsynsmyndigheter i enkelte andre land hvor DNB har virksomhet. I løpet av 2019 ble det gjennomført åtte stedlige tilsyn i DNB Bank ASA. I tillegg ble det gjennomført tilsyn i andre foretak i DNB-konsernet. Det avholdes faste møter med konsernets ledelse og med styreleder, revisor og internrevisor. Det er også jevnlig møter med DNB knyttet til blant annet bankens rapportering av regnskap, risiko og regelverksetterlevelse, foruten utvikling på IT-området.

I 2019 ble det foretatt en fornyet vurdering av Kommunalbankens kapitalbehov på grunnlag av foretakets interne risiko- og kapitalvurderingsprosess. Nytt vedtak om kapitalbehov i pilar 2 ble fastsatt i februar 2020. I tillegg ble det avholdt møter med foretaket om beregning av risiko og ved gjennomgang av foretakets kvartalsvise risikorapporter.

Finanstilsynet deltar i tilsynskollegiene for Banco Santander S.A. og Société Générale S.A. I denne forbindelse deltar Finanstilsynet i kapitalvurderingsprosessen (SREP) for Banco Santander på konsernnivå og fastsetter pilar 2-krav for Santander Consumer Bank AS (SCB) i Norge, som inkluderer bankens virksomhet i Sverige, Danmark og Finland. I 2019 ble det dessuten gjennomført IRB-tilsyn i SCB og møte med konsernets ledelse i Norden. Finanstilsynet ga også merknader til konsernets gjenopprettingsplan.

Finanstilsynet ga i 2019 innspill til arbeidet med kapitalvurderingsprosessen (SREP) for Société Générale S.A på konsernnivå og fastsatte pilar 2-krav for det norske finansieringsforetaket SG Finans AS. Finanstilsynet gjennomførte et stedlig IRB-tilsyn i SG Finans AS i 2019 og hadde møte med foretaket om kravene til elektronisk overvåking etter hvitvaskingsreglene.

Oppfølgingen av Nordea Eiendoms kreditt AS, Nordea Finans Norge AS og Gjensidige Bank ASA er omtalt under «Systemviktige filialer».

Andre større foretak

Finanstilsynet gjennomfører hvert år omfattende risikovurderinger av de øvrige større bankene i Norge.² Gruppen omfattet 13 banker i 2019. Risikovurderingen danner grunnlag for vurderingen av bankenes kapitalbehov og prioritering av tilsynsaktiviteter. I 2019 gjennomførte Finanstilsynet seks ordinære stedlige tilsyn i disse bankene. Fire av tilsynene dekket markeds- og likviditetsrisiko, og to dekket kredittrisiko og etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. I tillegg var seks av de større bankene omfattet av Finanstilsynets tematilsyn om utlån til næringsbygg, og seks banker var omfattet av tematilsynet om nye regnskapsregler (IFRS 9).

Øvrige foretak

I løpet av 2019 ble det gjennomført 14 ordinære stedlige tilsyn i små og mellomstore banker. De fleste tilsynene omfattet alle viktige risikoforhold, inkludert risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. I tillegg omfattet tematilsynet om nye regnskapsregler (IFRS 9) tre av de mellomstore bankene.

² Disse bankene inngår i «gruppe 2», som omfatter store eller mellomstore foretak som hovedsakelig driver innenlands, men med høye markedsandeler nasjonalt eller regionalt. Se også omtale på side 33 om risiko- og kapitalvurderingsprosesser (SREP).

Systemviktige filialer

EBA's anbefaling om tilsyn med systemviktige filialer «Guidelines on supervision of significant-plus branches» legger vekt på behovet for utvidet vertslandstilsyn for systemviktige filialer. Finanstilsynet anser filialene av Nordea Bank, Handelsbanken og Danske Bank som systemviktige i Norge. Finanstilsynet deltar derfor i drøftelsene av konsernernes kapital, likviditet og gjenopprettingsplaner i regi av tilsynskollegiene for de tre bankene, og foretar årlige vurderinger av filialenes betydning for utviklingen i finansiell stabilitet. Fra 2019 deltar Finanstilsynet også i egne kollegier for antihvitvaskingsarbeid i Nordea og Danske Bank.

Når det gjelder Nordea-konsernet, har Finanstilsynet dessuten fastsatt pilar 2-krav for de norske datterselskapene Nordea Eiendomskreditt AS, Nordea Finans Norge AS og Gjensidige Bank ASA. Finanstilsynet avholdt også i 2019 møte med ledelsen i Nordea-konsernet. Videre ble det holdt møte med filialledelsen om filialens risikosituasjon og med Nordea Eiendomskreditt AS og Nordea Finans Norge AS om risiko- og kapitalforhold.

De systemviktige filialene var omfattet av Finanstilsynets tematiske tilsyn om utlån til næringsbygg. I tillegg gjennomførte Finanstilsynet stedlige spesialtilsyn om hvitvaskingsreglene i Handelsbanken og Danske Bank i 2019. Finanstilsynet hadde også møter om filialenes risikosituasjon med filialledelsen i disse bankene.

Oppfølging av særskilte temaer

IRB-tilsyn

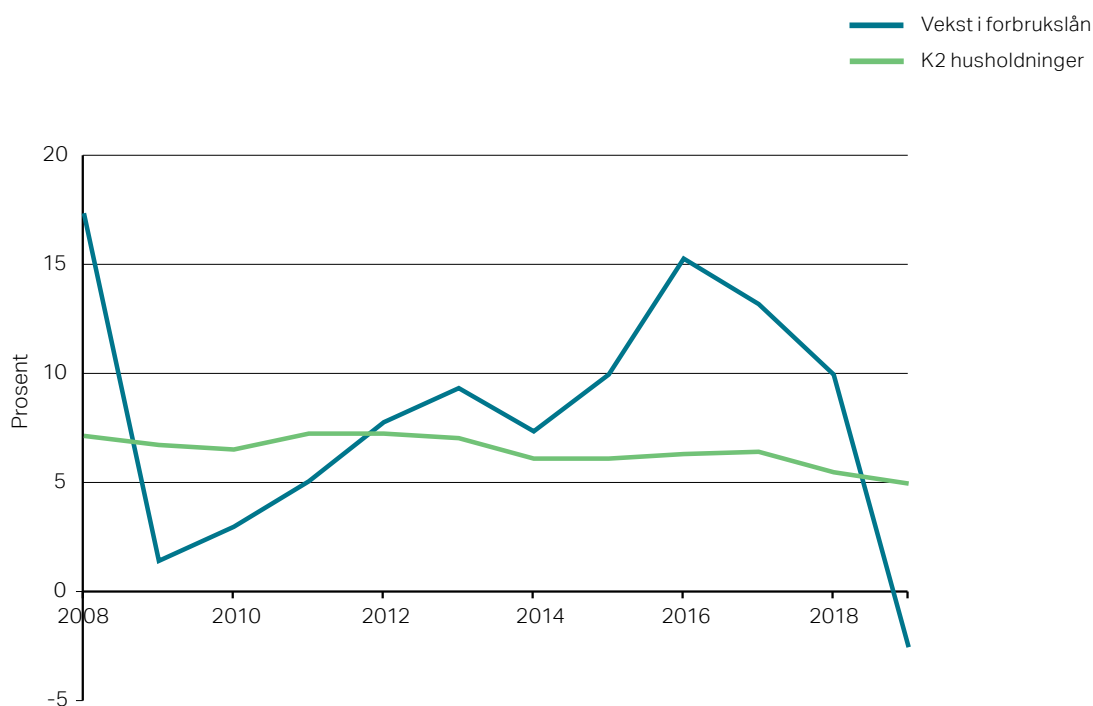
Ti norske foretak har tillatelse til å benytte interne modeller (IRB). Ved behandling av søknader om IRB-godkjenning vurderer Finanstilsynet blant annet modellenes egenskaper, datagrunnlag og anvendelse i bankens risikostyring. Oppfølgingen av IRB-tillatelsene skjer gjennom løpende overvåking av parameterverdiene som framgår av bankenes rapportering, ved årlige stedlige tilsyn og ved annen dialog med bankene. I perioden desember 2018 til desember 2019 ble det gjennomført stedlige tilsyn i alle IRB-bankene. Finanstilsynets tilsynsrapporter omhandlet i stor grad bankenes valideringsrutiner og -resultater. Flere banker fikk i 2019 varsel eller pålegg om økte sikkerhetsmarginer i modellene for tapsgrad ved mislighold.

Bankenes offshore-eksponering

Finanstilsynet fulgte også i 2019 opp bankenes eksponering mot offshore-næringen. Oppfølgingen omfattet de fem bankene med høyest eksponering. Formålet med kartleggingen var å belyse utviklingen i eksponering og porteføljekvalitet og nivået på bankenes tapsavsetninger. Ved utgangen av første halvår 2019 utgjorde porteføljen om lag 4,5 prosent av bankenes samlede bedriftsmarkedsportefølje. Flere av bankenes offshore-kunder har fortsatt mye gjeld. Som følge av mindre etterstående gjeld, mindre kapital hos eierne og eldre flåte, vil bankene kunne være mer tapsutsatte ved eventuelle nye restruktureringer i offshore-selskapene.

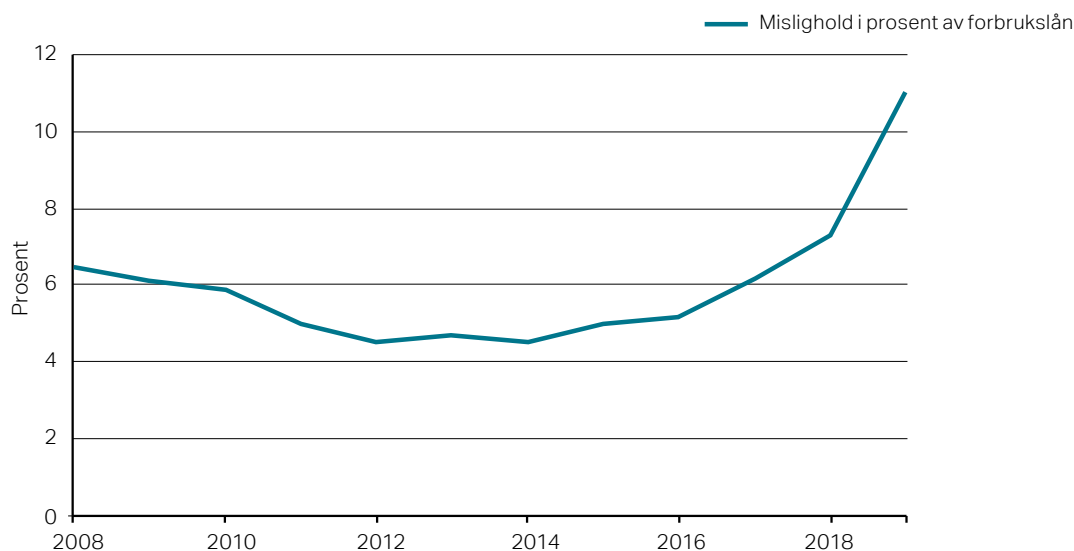
Figur 6: Tolvmånedersvekst i Norge

Kilder: Finanstilsynet og Statistisk sentralbyrå

Figur 7: Brutto misligholdte lån 90 dager*

Kilde: Finanstilsynet

* Brutto mislighold gjelder for totale forbrukslån i foretakene, inkludert norske foretaks forbrukslån i utlandet.

Forbrukslån

Veksten i forbrukslån har gjennom flere år vært langt høyere enn den generelle kredittveksten. Den sterke veksten i markedet har i stor grad vært drevet av spesialiserte forbrukslånsbanker etablert de siste ti årene. Tilgang til usikret kreditt kan skape problemer for personer som av ulike grunner tar opp større lån enn de klarer å betjene. For norske husholdninger har økningen i forbruksgjeld kommet på toppen av en svært høy og økende bolig gjeld. Forbrukslån utgjør i underkant av 4 prosent av samlet gjeld i norske husholdninger, mot i overkant av 2 prosent for ti år siden.

I 2019 kartla Finanstilsynet virksomheten til et utvalg av 34 banker og finansieringsforetak som tilbyr forbrukslån. Både norske foretak og utenlandske filialer i Norge inngikk i utvalget. Forbrukslån omfatter både kredittkortlån og andre lån uten sikkerhet til personkunder. Lån uten sikkerhet i finansieringsforetak som kjøper porteføljer av misligholdte lån, og lån gitt av utenlandske foretak som driver grensekryssende virksomhet, er ikke inkludert. Foretakene i Finanstilsynets kartlegging hadde gitt forbrukslån i Norge på i overkant av 111 milliarder kroner ved utgangen av 2019.

Veksten i det norske forbrukslånsmarkedet har bremsset opp etter flere år med sterk vekst, se figur 6. Nedgangen var særlig tydelig i 2019. Fra utgangen av 2018 til utgangen av 2019 ble utlånene i Norge redusert med 2,6 prosent. Justert for salg av foretakenes misligholdte porteføljer i samme periode ville tolv måneders veksten i Norge vært 1,6 prosent. Til sammenligning økte husholdningenes samlede gjeld med 5,0 prosent i 2019.

Forbrukslån misligholdes i betydelig større grad enn andre typer lån. Til tross for økende salg av misligholdte porteføljer de siste årene har det vært en markert økning i misligholdsandelen på forbrukslån, se figur 7. Ved utgangen av 2019 lå misligholdet på 11,0 prosent for foretakene i utvalget samlet. Til sammenligning var

misligholdet for bankenes totale utlån 0,9 prosent på samme tidspunkt.

Myndighetene har innført flere tiltak de siste årene for å begrense veksten i forbrukslån. Etter forslag fra Finanstilsynet fastsatte Finansdepartementet forskrift om finansforetakenes utlånspraksis for forbrukslån i februar 2019, som erstattet Finanstilsynets retningslinjer. Forskriften stiller blant annet krav til betjeningssevne, maksimal gjeld i forhold til inntekt og avdragsbetaling. Forbrukslånsforskriften gir foretakene adgang til å fravike forskriftens krav for inntil 5 prosent av verdien av alle nye lån hvert kvartal (fleksibilitetskvote). Foretakenes etterlevelse av forbrukslånsforskriften blir fulgt opp, gjennom både dokumentbasert tilsyn og stedlig tilsyn i utvalgte banker.

Finanstilsynet etablerte fra og med andre kvartal 2019 kvartalsvis rapportering av foretakenes etterlevelse av forskriften. Med unntak av enkelte små overskridelser bekrefter foretakene at de i tredje kvartal 2019 holdt seg innenfor forskriftens fleksibilitetsramme. Finanstilsynet følger opp foretak som har overskredet fleksibilitetskvoten.

Finanstilsynet publiserte i mai 2019 de fem siste tilsynsrapportene etter seks stedlige tilsyn i 2018 i banker som tilbyr forbrukslån. Samtidig publiserte tilsynet en samlerapport med oppsummering av de seks tilsynene. I samlerapporten ble det konkludert med at bankene som var omfattet av tilsynet, ikke hadde tatt hensyn til alle relevante utgifter eller undervurderte utgiftene ved vurdering av betjeningsevne. Kunder som ikke burde fått forbrukslån i henhold til retningslinjene som gjaldt den gang, fikk dermed likevel lån. I samlerapporten ga tilsynet dessuten uttrykk for at tilveksten av nye misligholdte lån viste at en betydelig del av bankenes kunder, selv i gode tider for norsk økonomi, får problemer med å betjene lånene som bankene innvilger.

Gjenopprettingsplaner

Endringene i finansforetaksloven som gjennomfører EUs krisehåndteringsdirektiv i norsk rett, trådte i kraft 1. januar 2019. Som et forebyggende tiltak mot soliditetskriser kreves det at foretakene utarbeider gjenopprettingsplaner. Planen skal angi hvilke tiltak foretaket kan gjennomføre for å gjenopprette sin finansielle stilling hvis den er blitt vesentlig svekket. Finanstilsynet skal vurdere om foretakets gjenopprettingsplaner holder tilstrekkelig kvalitet og om planene er realistiske.

Finanstilsynet publiserte i juni rundskriv 10/2019 om gjenopprettingsplaner, som presiserer tilsynets forventninger til planenes innhold og gir veiledning om foretakenes anvendelse av proporsjonalitetsprinsippet ved utarbeidelse av planene. I rundskrivet legger Finanstilsynet til grunn at små og mindre komplekse foretak kan følge forenklete krav til gjenopprettingsplaner så fremt foretaket ikke anses å ha såkalte samfunnskritiske funksjoner.

Internasjonalt regnskapsregelverk – IFRS 9

Det internasjonale regnskapsregelverket IFRS 9 innebærer blant annet en vesentlig endring i reglene for nedskrivning av utlån. For foretak som utsteder børsnoterte verdipapirer, trådte regelverket i kraft 1. januar 2018, og Finansdepartementet vedtok i desember 2018 at unoterte banker, kredittforetak og finansieringsforetak må benytte IFRS 9 fra 1. januar 2020. Endringen vil gi større sammenlignbarhet mellom regnskapene til noterte og unoterte foretak.

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 tematisyn i ni banker, herunder to forbrukslånsbanker, om gjennomføring av tapsreglene i IFRS 9. Formålet med tematisynet var å kartlegge hvordan bankene praktiserer de nye tapsreglene. Tematisynet inkluderte en vurdering av bankenes rutiner og metodikk for tapsvurderinger og en vurdering av bankenes noteopplysninger om kredittrisiko i årsregnskapet for 2018. Finanstilsynet har sendt foreløpige tilsynsrapporter til bankene. Endelige tilsynsrapporter og samlerapport fra tematisynet blir offentliggjort i første halvår 2020.

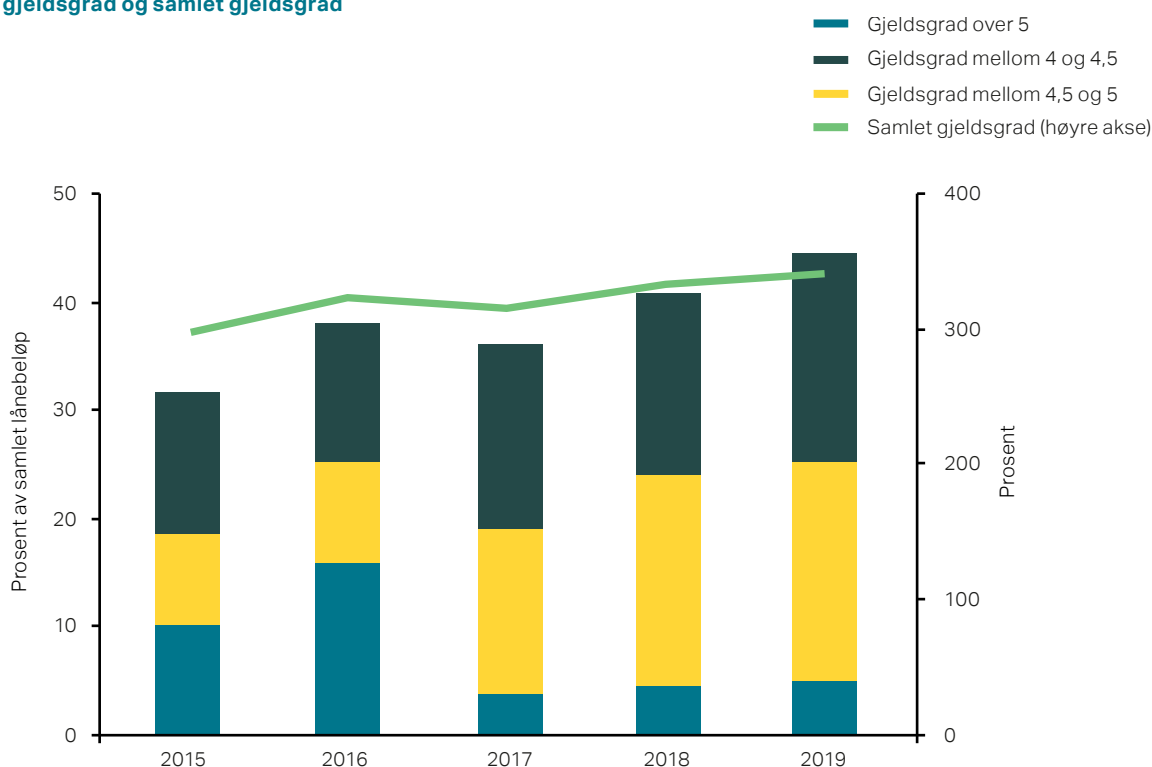
Boliglån

Finanstilsynet innhenter hvert kvartal rapporter om etterlevelse av boliglånsforskriften fra 24 finansforetak og filialer av utenlandske foretak. Rapportene viser andelen innvilgede lån som ikke oppfyller forskriftens krav til betjeningsevne, gjeldsgrad, belåningsgrad eller avdragsbetaling.

For utlån med pant i bolig i Oslo var volumet av nye lån som ikke oppfylte ett eller flere av kravene i forskriften, stabilt på vel 6 prosent av totalt innvilgede lån i 2019. Kravet om maksimal gjeldsgrad på fem ganger inntekt var den viktigste årsaken til avvik i Oslo. For utlån med pant utenfor Oslo økte avvikandelen til vel 7 prosent av innvilgede lån mot slutten av året etter en svak nedgang i starten av året. Kravene om maksimal gjeldsgrad og maksimal belåningsgrad var de viktigste årsakene til avvik utenfor Oslo.

Figur 8: Andel nye nedbetalingslån etter låntakers gjeldsgrad og samlet gjeldsgrad

Kilde: Finanstilsynet

For lån med pant i bolig i Oslo var det i hvert av de tre siste kvartalene av 2019 én bank som overskred avviksgrensen på 8 prosent. I brev til de aktuelle bankene understrekte Finanstilsynet viktigheten av at styret iverksetter nødvendige tiltak og sørger for tett oppfølging fra styrets og ledelsens side. For lån med pant i bolig utenfor Oslo var det ingen overskridelse av fleksibilitetsgrensen på 10 prosent i 2019.

Boliglånsundersøkelsen

Finanstilsynet undersøker regelmessig bankenes utlånspraksis. I boliglånsundersøkelsen høsten 2019 rapporterte 30 av de største norske og utenlandske bankene informasjon om nær 8000 nye nedbetalingslån og 4000 nye rammekreditter med pant i bolig som var innvilget etter 1. august 2019. Bankene i utvalget har en samlet markedsandel på om lag 90 prosent av utlån med pant i bolig i Norge.

Undersøkelsen viser økt samlet gjeldsgrad blant låntakere som har tatt opp nye nedbetalingslån de siste årene. Selv om færre låntakere har en samlet gjeld som er høyere enn fem ganger brutto årsinntekt, har langt flere låntakere en gjeldsgrad over fire ganger inntekt, se figur 8. Gjeldsgraden økte mest blant de yngste og de eldste låntakerne fra 2018 til 2019.

Forvaltning

Banketableringer

Nordic Corporate Bank ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i desember 2018. Banken fikk oppstarttillatelse i mai 2019. Bankens virksomhet er rettet mot små og mellomstore bedrifter og tilbyr finansiering ved kjøp, utvikling og bygging av eiendom, varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet, i tillegg til øvrig forretningsmessig tjenesteyting.

Boligbanken ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i juni 2019. Banken vil tilby driftskonto og plasseringskonto til næringslivskunder, fortrinnsvis boligselskaper som forvaltes av boligbyggelagene. Boligbyggelaget Romerike (BORI) og Nedre Buskerud Boligbyggelag (NBBO) kan hver for seg eie inntil 25 prosent av aksjene i banken. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse om at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Nordsjø ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i august 2017. Ettersom konsesjonsvilkårene ikke ble oppfylt innen fristen, kalte Finanstilsynet tillatelsen tilbake i juni 2019.

NordNorge Finans Forum ASA fikk tillatelse til å drive virksomhet som bank i januar 2019. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse om at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Finansieringsforetak – tillatelser

Debex AS fikk i mai 2019 tillatelse til å drive finansieringsvirksomhet. Foretaket vil tilby usikrede lån til privatpersoner med hovedvekt på refinansiering. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse fra foretaket om at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Låneformidlere

En norsk filial av det danske foretaket Kameo ApS ble registrert som låneformidler i 2016. Finanstilsynet ga i mai 2018 pålegg om stans av virksomheten i Kameos norske virksomhet som følge av at foretaket utførte oppgaver som ikke var i tråd med rollen som uavhengig mellommann. Foretaket fikk i juni 2019 starte opp låneformidlingsvirksomhet igjen etter at det var gjort endringer i låneformidlingsvirksomheten på bakgrunn av merknader fra Finanstilsynet.

Fusjoner og fisjoner

Indre Sogn Sparebank, Aurland Sparebank og Vik Sparebank fikk i januar 2019 tillatelse til å fusjonere, med Indre Sogn Sparebank som overtakende bank. Fusjonen ble gjennomført i april 2019. Bankenes virksomhet er videreført under navnet Sogn Sparebank.

Nordea Bank Abp fikk i februar 2019 tillatelse til å erverve 100 prosent av aksjene i Gjensidige Bank ASA og datterforetaket Gjensidige Bank Boligkreditt AS. Finanstilsynet ga samtidig tillatelse til fusjon mellom Gjensidige Bank og Nordea Bank, med sistnevnte som overtakende selskap. Det ble i tillatelsen satt vilkår om at fusjonen gjennomføres innen 15 måneder etter at tillatelse er gitt.

Nordnet Bank AB fikk i mars 2019 tillatelse til å erverve 100 prosent av aksjene i Netfonds Bank ASA. Finanstilsynet ga samtidig tillatelse til fusjon mellom Netfonds Bank og Nordnet Bank, med sistnevnte som overtakende selskap. Netfonds Bank var involvert i en tvist med den norske stat, og fikk tillatelse til fisjon av den delen av foretaket som det mente hadde partsinteresse i tvisten, til et nystiftet selskap eid av Netfonds Holding AS. Fusjonen ble gjennomført i juni 2019.

BRABank ASA og Monobank ASA fikk i mai 2019 tillatelse til å fusjonere, med sistnevnte som overtakende selskap. Fusjonen ble gjennomført i juni 2019. Som en følge av fusjonen, overtok Monobank BRABanks virksomhet i Sverige. Den fusjonerte banken endret navn til BRABank ASA.

Gjensidige Bank ASA fikk i august 2019 tillatelse til å fisjonere ut deler av banken, med overdragelse til Nordea Finans Norge AS. Fisjonen omfattet bilfinansieringsvirksomheten til Gjensidige Bank. Fisjonen ble gjennomført i november 2019.

BB Bank ASA fikk i desember 2019 tillatelse til å fusjonere med sitt svenske morforetak TF Bank AB. Fusjonen ble gjennomført i januar 2020.

Krisehåndtering

Finanstilsynet ble 1. januar 2019 krisehåndteringsmyndighet i Norge. Vedtak av betydning for finansiell stabilitet fattes imidlertid fortsatt av Finansdepartementet.

I tråd med krisehåndteringsregelverket utarbeidet Finanstilsynet i 2019 kriseplaner og fattet vedtak om minstekrav til summen av ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (MREL) for åtte norske finansforetak. Disse var DNB ASA, Norwegian Finans Holding ASA, Sparebanken Sør, Sparebanken Vest, SpareBank 1 SR-Bank ASA, SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 Nord-Norge og SpareBank 1 Østlandet. Det ble i tillegg opprettet et kriseutvalg for DNB-konsernet, og i november 2019 besluttet kriseutvalget en felles krisetiltaksplan for konsernet. DNB-konsernets kriseutvalg er ledet av Finanstilsynet, og Finansdepartementet, Norges Bank og Bankenes sikringsfond deltar sammen med krisehåndteringsmyndighetene for konsernets filialer og datterselskaper i utlandet. Finanstilsynet deltar også i kriseutvalg for Handelsbanken, Danske Bank, Nordea, Santander, Swedbank og Skandinaviska Enskilda Banken (SEB).

Myndighetene med ansvar for finansiell stabilitet i de nordiske og baltiske landene gjennomførte i januar 2019 en felles krisehåndteringsøvelse. Øvelsen omfattet 31 myndigheter fra Danmark, Estland, Finland, Island, Latvia, Litauen, Norge og Sverige samt relevante EU-myndigheter. En observatør fra det internasjonale valutafondet (IMF) var til stede under øvelsen. Øvelsen var basert på et krisescenario som omfattet fiktive finansforetak i de nordiske og baltiske landene, og testet de ulike myndighetenes krisehåndteringsfunksjoner og regionale samarbeid.

Konvertering av grunnfondskapital

Sparebanken Vest fikk i oktober 2019 tillatelse til å konvertere deler av grunnfondskapitalen til eierandelskapital, opprette sparebankstiftelse og innføre kundeutbytte. Bankens eierbrøk etter konverteringen er ca. 40 prosent. Bakgrunnen for konverteringen av grunnfondskapitalen og opprettelse av sparebankstiftelse var å øke den børsnoterte eierandelskapitalen og legge til rette for et bredere eierskap i banken.

Regelverksutvikling

Gjennomføring av EUs soliditetsregelverk (CRD IV / CRR)

EUs soliditetsregelverk består av et direktiv med blant annet konsesjonskrav, regler om virksomhetsstyring og tilsynsmessig oppfølging (CRD IV) og en forordning med minstekrav til ansvarlig kapital og likviditetsreserver (CRR). Regelverket er hovedsakelig basert på Baselkomiteens kapital- og likviditetsstandarder (Basel III).

EU-regelverket har i all hovedsak vært gjennomført i norsk rett, men ble først tatt inn i EØS-avtalen i 2019. En rekke forordninger ble da tatt inn i norsk regelverk ved en henvisning (inkorporasjon) i CRR/CRD IV-forskriften. Endringene trådte i kraft 31. desember 2019. De nye reglene innebærer blant annet at utlån til små og mellomstore bedrifter får lavere kapitalkrav enn tidligere, og gulvet på beregningsgrunnlaget for foretak som har tillatelse til å bruke interne risikomodeller i kapitalkravsberegningen, har falt bort.

De nye reglene vil isolert sett bidra til at norske banker kan rapportere høyere kapitaldekningsprosent uten at dette reflekterer en bedring av soliditeten. Finanstilsynet vil ved godkjenning og oppfølging av interne modeller legge vekt på at disse er robust kalibrert med trygghende sikkerhetsmarginer. Videre vil Finanstilsynet ved fastsettelsen av pilar 2-krav legge vekt på at disse kravene skal dekke risiko som ikke fullt ut dekkes av pilar 1-kravet.

For å motvirke at den reelle soliditeten i finansiell sektor svekkes, har Finansdepartementet besluttet å øke satsen på systemrisikobufferen til 4,5 prosent. Økningen trer i kraft 31. desember 2020 for bankene som benytter interne modeller for beregning av kredittrisiko eller er definert som systemviktige, og 31. desember 2022 for alle øvrige foretak. Departementet har også besluttet å innføre gulv på risikovektene for lån sikret med pant i bolig og næringseiendom på henholdsvis 20 og 35 prosent. Både systemrisikobufferen og risikovekt-gulvene må notifiseres til EU og EFTA, og departementet vil be ESRB anbefale resiprositet for tiltakene. Tiltakene var på høring høsten 2019, og Finanstilsynet avga høringssvar.

De nye reglene medfører også andre endringer i norsk regelverk. Seks forskrifter er opphevet, og 55 EU-forordninger er tatt inn i norsk forskrift ved inkorporasjon. Blant de mest vesentlige endringene er nye kriterier for hvilke foretak som skal ha separate kontrollfunksjoner for risikokontroll og regelverksetterlevelse. Økning av aksjekapital, fondsobligasjonskapital og ansvarlig lånekapital er ikke lenger betinget av tillatelse fra Finanstilsynet. Det samme gjelder refinansiering av fondsobligasjonskapital og ansvarlig lånekapital forutsatt at ny kapital tas opp før eksisterende kapital er innfridd og at kvaliteten og beløpet på ny kapital minst tilsvarer den eksisterende kapitalen. Refinansiering er imidlertid betinget av tillatelse dersom den påvirker foretakets inntjening negativt i form av høyere rentepåslag. Økning av eierandelskapital og alle netto reduksjoner av ansvarlig kapital krever fremdeles tillatelse fra Finanstilsynet.

Bankenes tilbud av kontanttjenester

På oppdrag fra Finansdepartementet vurderte Finanstilsynet i 2019 bankenes tilbud av kontanttjenester, herunder utviklingen, utsiktene og behovet for tiltak. Finanstilsynet foreslo en ny forskrift for å tydeliggjøre forpliktelsen bankene har til å gi et hensiktsmessig tilbud av kontanttjenester i hele landet.

Systemviktige foretak

Finansdepartementet skal hvert år, etter råd fra Finanstilsynet, beslutte hvilke finansforetak som skal anses som systemviktige i Norge. Systemviktige banker er ilagt et tilleggskrav til ren kjernekapitaldekning på 2 prosent og et tilleggskrav til uvektet kjernekapitalandel på 1 prosent. Systemviktige foretak er foretak som har en forvaltningskapital som er større enn 10 prosent av BNP for Fastlands-Norge eller en markedsandel innen utlån til publikum i Norge som er over 5 prosent. I 2019 var DNB Bank ASA og Kommunalbanken AS definert som systemviktige i Norge.

Finansdepartementet har, i sammenheng med økningen i systemrisikobufferen, besluttet å differensiere bufferkravet for systemviktige foretak. Fra og med 2020 skal foretak med større forvaltningskapital enn 10 prosent av BNP eller markedsandel innen utlån til publikum i Norge over 5 prosent illegges et bufferkrav på 1 prosent. Foretak med forvaltningskapital over 20 prosent av BNP eller markedsandel innen utlån til publikum i Norge over 10 prosent skal illegges et bufferkrav på 2 prosent.

Behandling av problemlån

På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet høsten 2019 utkast til høringsnotat og gjennomføringsbestemmelser for EUs forordning om behandling av misligholdte og tapsutsatte engasjementer (EU 2019/630).

Forordningen innebærer at det skal stilles krav om fradrag i ren kjernekapital for misligholdte eller tapsutsatte lån som ikke er tilstrekkelig dekket av nedskrivninger. Forordningen vil ha begrenset effekt for norske finansforetak, gitt dagens nivå på misligholdte lån.

Forordningen inneholder ingen nasjonale valg og gjelder kun for lån som er tatt opp etter 26. april 2019, noe som i praksis innebærer at de første fradragene ikke skal gjennomføres før medio 2021. Finanstilsynet har foreslått at forordningen blir innført ved henvisning i CRR/CRD IV-forskriften og at fradagsreglene gjøres gjeldende for lån gitt fra og med 26. april 2019, som er det samme som vil gjelde for europeiske banker.

Forslaget ble sendt på høring av Finansdepartementet med frist 31. januar 2020.

Krisehåndtering og innskuddsgaranti

Stortinget vedtok i mars 2018 lov om Bankenes sikringsfond og lov om endringer i finansforetaksloven mv. Lovene trådte i kraft 1. januar 2019 og gjennomfører EUs krisehåndteringsdirektiv og innskuddsgaranti-

direktiv i norsk rett. Krisehåndteringsdirektivet er tatt inn i EØS-avtalen, og det arbeides med å ta inn innskuddsgarantidirektivet.

En sentral del av krisehåndteringsregelverket er innføring av intern oppkapitalisering («bail-in») som krisetiltak og innføring av minstekrav til summen av ansvarlig kapital og konvertibel gjeld (MREL – Minimum Requirement for own funds and Eligible Liabilities). MREL består av ansvarlig kapital som er egenkapital, og andre former for kapital som kan ta tap ved løpende drift, samt visse typer gjeld som kan konverteres til egenkapital. Beslutning om intern oppkapitalisering innebærer at usikrede kreditorer må dekke tap gjennom nedskrivning og konvertering.

Ved krisehåndtering eller avvikling av foretak påføres kreditorer tap. I juni 2019 sendte Finansdepartementet på høring Finanstilsynets notat om gjennomføring av endringer i prioritetsrekkefølgen etter krisehåndteringsdirektivet artikkel 108. Endringene innebærer en klargjøring i norsk rett av hvilken rekkefølge kreditorerne får dekning i, og vil bidra til harmonisert behandling av kreditorers krav innen EØS-området. I tillegg etableres det en ny kapitalklasse i form av etterstilt seniorgjeld som har lavere prioritet enn ordinære usikrede seniorobligasjoner, men høyere prioritet enn ansvarlig kapital. Etterstilte gjeldsinstrumenter kan benyttes til å oppfylle kravet til MREL.

Bankenes sikringsfond sendte i juli 2019 på høring forslag til ny forskrift om krav til rapportering av opplysninger om innskytere og innskudd til Bankenes sikringsfond (innskuddsgarantiforskriften). Forskriften ivaretar behovene som er regulert i nåværende forskrift 22. mars 2013 nr. 330 om krav til datasystemer og rapportering til Bankenes sikringsfond (dataforskriften), fastsatt av Finanstilsynet. Finanstilsynet tar sikte på å oppheve dataforskriften samtidig med at innskuddsgarantiforskriften trer i kraft 1. juli 2020.

Boliglånsdirektivet

EU vedtok i 2014 direktiv om forbrukerkredittavtaler i forbindelse med boligeiendom (boliglånsdirektivet, 2014/17). Boliglånsdirektivet skal gi forbrukerne bedre beskyttelse ved opptak av boliglån. Reglene skal videre legge til rette for et mer effektivt og konkurransedyktig indre marked for boliglån ved å skape like konkurransevilkår for alle aktører, og gjøre grensekryssende virksomhet enklere.

På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet i juni 2019 et høringsnotat med forslag til regler som gjennomfører deler av boliglånsdirektivet ved formidling av boliglån. Finanstilsynet foreslo en ny lov om låneformidling. Forslaget innebærer blant annet krav til tillatelse, herunder krav til egnethet og krav til ansvarsforsikring, for aktører som formidler boliglån. Finanstilsynet foreslo at også formidling av andre lån til forbrukere skal kreve tillatelse tilsvarende som for boliglånsformidlere. Forslaget har vært på høring og er til behandling i Finansdepartementet. De delene av

boliglånsdirektivet som ikke er dekket av Finanstilsynets forslag, hadde Justis- og beredskapsdepartementet på høring som del av forslaget til ny finansavtalelov. Forslaget til ny finansavtalelov er til behandling i Justis- og beredskapsdepartementet.

Ny boliglånsforskrift

Finansdepartementet fastsatte ny forskrift om krav til nye utlån med pant i bolig (boliglånsforskriften) 15. november 2019. Forskriften trådte i kraft 1. januar 2020.

Finanstilsynet publiserte i desember rundskriv 13/2019 «Krav til nye utlån med pant i bolig», som utdyper enkelte av forskriftsbestemmelsene og kravet til intern overvåking av etterlevelsen.

Rentetak på forbrukslån

Finansdepartementet ba Finanstilsynet i november 2018 om innspill til konkrete modeller for rentetak på forbrukslån. Finanstilsynet viste i svaret i mars 2019 til at rentetak er et inngripende virkemiddel. Videre pekte Finanstilsynet på at rente- og kostnadstak egner seg best som virkemiddel for særlig dyre smålån med kort løpetid fra spesialiserte foretak. Slike lån er ikke særlig utbredt i Norge i dag. Det ble også anbefalt å høste erfaring med de allerede gjennomførte tiltaken før innføring av rentetak eventuelt vurderes nærmere. I *Finansmarkedsmeldingen* for 2019 støttet Finansdepartementet vurderingen av at det ikke bør innføres et rentetak eller kostnadstak for forbrukslån i Norge. Departementet la særlig vekt på at disse tiltakene ikke vil være tilstrekkelig treffsikre til å forsvare faren for uønskede konsekvenser, slik det norske markedet ser ut i dag.

Plattformer for lånebasert folkefinansiering

Finanstilsynet sendte i desember 2018 et høringsnotat til Finansdepartementet med forslag til regler for plattformer for lånebasert folkefinansiering av lån til næringsdrivende. Finanstilsynet foreslo samtidig et forbud mot formidling av lån til forbrukere fra andre enn finansforetak. Den delen av forslaget som gjelder formidling av lån til næringsdrivende, har vært på høring og er til behandling i Finansdepartementet. Finansdepartementet har varslet at det skal settes ned en arbeidsgruppe for å vurdere folkefinansiering av lån til forbrukere. Finanstilsynet har anbefalt at forslaget til regler for lånebasert folkefinansiering samordnes med forslaget til lov om låneformidling, som innebærer krav til tillatelse mv. for formidling av alle typer lån fra finansforetak til forbrukere.

Finansdepartementet fastsatte 26. april 2019 en endring i finansforetaksforskriften som unntar lån formidlet gjennom plattformer for lånebasert folkefinansiering fra konsesjonsplikt på visse vilkår. Plattformen må drives av et låneformidlingsforetak eller et finansforetak, og långivers samlede utlån gjennom plattformene kan ikke overstige én million kroner per år. Endringen trådte i kraft 1. juni 2019.

Verdipapirisering

Nye regler om verdipapirisering trådte i kraft i EU 1. januar 2019. Reglene består av en generell del som gjelder alle verdipapiriseringer, og en spesiell del som regulerer særlig sikre verdipapiriseringer, kalt STS-verdipapiriseringer. Det er også fastsatt regler om verdipapirisering i kapitalkravsregelverket for banker, om krav til overføring av kredittrisiko og om beregning av kapitalkrav for investeringer i verdipapiriseringssposisjoner. EUs regler om verdipapirisering skal også gjennomføres som norske lover og forskrifter.

Finanstilsynet fikk i desember 2018 i oppdrag fra Finansdepartementet å lede en arbeidsgruppe som skulle vurdere gjennomføring av verdipapiriseringssforordningen i norsk rett. Arbeidsgruppen besto av representanter fra Finanstilsynet, Finansdepartementet og Norges Bank, og den hadde bistand fra en referansegruppe med representanter fra bransjeforeninger og næringen. Arbeidsgruppen leverte sin rapport til Finansdepartementet i mai 2019, og departementet sendte rapporten på høring i juni 2019. Høringsfristen gikk ut i september 2019. Saken er til behandling i Finansdepartementet.

Obligasjoner med fortrinnsrett

Nye regler om «covered bonds» ble vedtatt i EU i november 2019. Formålet med regelverket er en mer ensartet regulering av hva som definerer covered bonds og som dermed oppnår reduserte kapitalkrav i EU. Obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) er omfattet av de nye reglene. Finanstilsynet fikk i mars 2019 i oppdrag fra Finansdepartementet å utarbeide et høringsnotat om hvordan reglene bør gjennomføres i Norge. Finanstilsynet sendte høringsnotatet til Finansdepartementet i desember 2019.

Finanstilsynets vurdering er at gjeldende norsk regelverk for OMF i stor grad oppfyller minstekravene i det nye EU-regelverket. Enkelte tilpasninger må likevel gjøres. EU-regelverket inneholder mer spesifikke likviditetskrav enn dagens generelle krav til likviditet ved at det skal dekke maksimale kumulative utbetalinger de neste 180 dager. Bestemmelsene om belåningsgrad og overpantsettelse avviker også fra gjeldende norsk regelverk for OMF. Direktivet inneholder videre nye krav til funksjonen som uavhengig gransker, som ikke lenger kan være valgt revisor, og nærmere regler om utsteders mulighet til utsatt forfall «soft bullet». Det innføres også en ny klasse for OMF som ikke vil gi reduserte kapitalkrav.

Rundskriv om finansagenter

Finanstilsynet publiserte i mai 2019 et nytt rundskriv om finansagenter (rundskriv 6/2019), som erstatter rundskriv 16/2009. Hovedformålet med oppdateringen av rundskrivet var å gjøre banker og finansagenter oppmerksomme på forbudet mot bruk av underagenter. Dette forbudet omfatter også bruk av såkalte white labels og affiliates, der det benyttes foretak og markedsføringskanaler hvor lånetilbudet ikke markedsføres i agentens navn og der forbrukeren fyller ut lånesøknaden på nettsiden til en tredjepart.

IKT og betalingstjenester

Utviklingstrekk

Foretakene i finanssektoren rapporterte noen flere operasjonelle eller sikkerhetsrelaterte IKT-hendelser til Finanstilsynet i 2019 enn i 2018. Ut fra hendelsenes varighet, tidspunkt og antall berørte brukere er det Finanstilsynets vurdering at tilgjengeligheten til betalingstjenester og kunderettede tjenester var likevel bedre i 2019 enn i 2018.

Finanstilsynet behandlet i 2019 mange saker som følge av at det reviderte betalingsdirektivet (PSD 2) trådte i kraft i norsk rett 1. april 2019. Arbeidet omfattet søknader om konsesjon til å tilby nye typer betalingstjenester, fritak fra krav om reserveløsning for kontotilbydere som har valgt å utvikle dedikerte grensesnitt for tilgang til konto, og utsatt frist for å etablere sikker kundeautentisering (SKA) for bruk av betalingskort ved netthandel.

Etter gjennomføringen av PSD 2 i norsk rett, skal svindel knyttet til betalingstjenestene rapporteres til Finanstilsynet. Rapporteringsformatet er felles for alle europeiske land og vil gjøre det mulig å sammenligne svindelnivå, -typer og -trender på tvers av land. Svindel gjennomført i første halvår 2019 ble som tidligere rapportert til Bits AS,³ mens rapportering for andre halvår blir til Finanstilsynet i henhold til PSD 2s format.

Tilsyn, overvåking og kontroll

Tilsyn med IKT og betalingstjenester

Finanstilsynet gjennomførte 23 stedlige tilsyn i 2019 der IKT og betalingstjenester var tema. Av disse var elleve tilsyn i banker, ett i forsikringsforetak, ett i infrastrukturforetak, seks i verdipapirforetak, ett i betalingsforetak, to i eiendomsmeglingsforetak og to i revisjonsselskaper. De stedlige tilsynene omfattet styring og kontroll med IKT-virksomheten generelt. Finanstilsynet har også hatt særlig oppmerksomhet rettet mot cybersikkerhet, utkontraktering og bankenes systemer for elektronisk overvåking av mistenkelige transaksjoner.

I flere av tilsynene påpekte Finanstilsynet utilstrekkelig oppfølging av leverandørene og spesielt leverandørenes etterlevelse av foretakets sikkerhetskrav. For en del foretak er det fortsatt en utfordring at risikoanalysen av IKT-virksomheten ikke avdekker den reelle risikoen i tilstrekkelig grad. Tilsynene på verdipapirområdet gjaldt styring og kontroll med cybersikkerhet. Her fant Finanstilsynet blant annet at det var mangelfulle rutiner for informasjonsklassifisering og -beskyttelse ved utveksling og håndtering av informasjon, mangler ved rutinene for sikkerhetstesting og manglende rapportering av hendelser. Tilsyn med bankenes systemer for overvåking av mistenkelige transaksjoner knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering viste i 2019, i større grad enn tidligere, at foretakene har for dårlige systemer for å sikre komplette kunde- og transaksjonsgrunnlag. I enkelte tilfeller var kunder og transaksjoner ikke omfattet av den elektroniske overvåkingen.

I tillegg til de stedlige tilsynene gjennomførte Finanstilsynet i 2019 et dokumentbasert tilsyn der norske banker og internasjonale banker med filial i Norge svarte på en omfattende spørreundersøkelse om kontinuitetsledelse og kriseløsninger. Finanstilsynet konstaterte at foretakene i stor grad har etablert kriseløsninger, også omtalt som beredskapsløsninger eller reserveløsninger, som skal iverksettes dersom normal driftsløsning ikke er tilgjengelig. Tilsynet avdekket imidlertid mangler i en del foretak som utgjør risiko for at foretakene kan få utfordringer med å håndtere en alvorlig IKT-hendelse.

Det internasjonale valutafondet (IMF) gjennomførte evalueringen «Financial Sector Assessment Program» (FSAP) av Finanstilsynet i 2019 og tidlig i 2020. Finanstilsynet var valgt ut til et pilotprosjekt der IMF ønsket å vurdere hvordan tilsynsvirksomheten bidrar til å måle cyberrisiko i finanssektoren. Se generell omtale av FSAP-vurderingen i kapitlet *Internasjonalt samarbeid* på side 20.

³Bits AS (Betalingsformidling, Interoperabilitet, Teknologi, Sikkerhet) er bank- og finansnæringens infrastrukturselskap.

Hendelsesrapportering

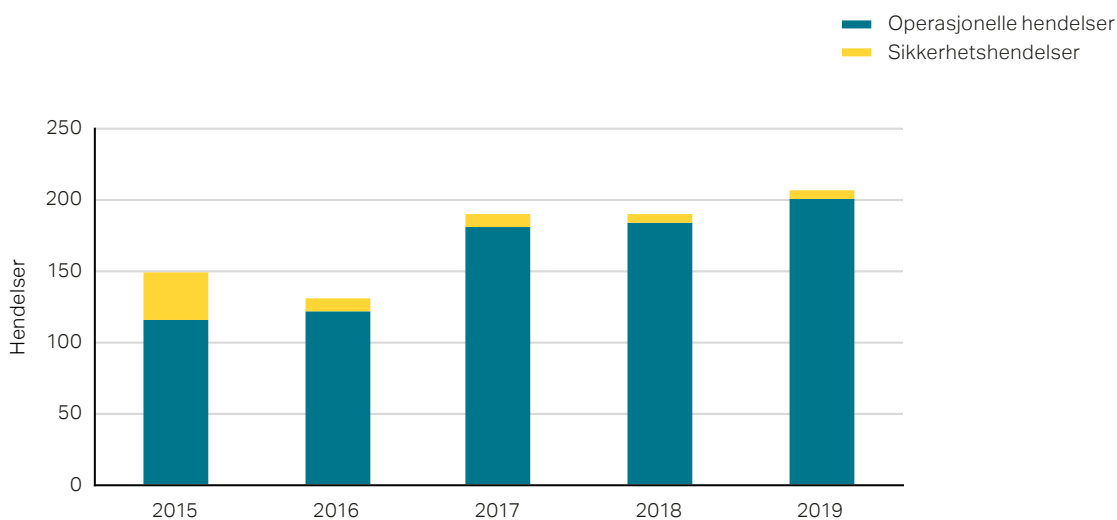
Finanstilsynet fikk i 2018 tolv meldinger fra foretak under Finansforetakene rapporterte 204 IKT-hendelser til Finanstilsynet i 2019. Dette var noen flere enn i 2018. Gjennom tilsyn og annen kontakt med foretakene har Finanstilsynet pekt på at avvik som gjelder systemene for elektronisk kunde- og transaksjonsovervåking, skal rapporteres. Antallet rapporter om slike avvik har økt. Flere nye banker og betalingsforetak er etablert, og antallet foretak som rapporterer, øker. Ved flere av hendelsene i 2019 rapporterte flere banker eller verdipapirforetak om samme hendelse hos felles leverandør. Dette er en av hovedhensiktene med hendelsesrapporteringen etter som Finanstilsynet får oppdatert informasjon om kritiske leverandører.

Av hendelser som fikk konsekvenser i 2019, var det et nettverksproblem i Gjensidige AS i mars som varte i ett døgn, manglende tilgang til Vipps 17. mai og problem med doble reservasjoner av VISA-transaksjoner i DNB i mai. Som i tidligere år var det også problemer med BankID på dagene for publisering av skatteoppgjøret og for tilbakebetaling av skatt.

Etter Finanstilsynets vurdering er foretakenes forsvarsværk styrket, slik at angrep i større grad avverges før de får konsekvenser. Kun fem av de rapporterte hendelsene i 2019 var sikkerhetshendelser. Sikkerhetshendelsene gjaldt såkalt kompromittering av foretaks IT-systemer med kryptovirus, phishing med forsøk på uthenting av informasjon, kompromittering av data fra innsiden av foretaket og DDoS-angrep.

Figur 9: Antall rapporterte IKT-hendelser

Kilde: Finanstilsynet

Operasjonelle hendelser er utilsiktede hendelser forårsaket av tekniske eller menneskelige feil eller uhell. Sikkerhetshendelser er tilsiktede, ondsinnede hendelser knyttet til digital kriminalitet.

Utkontraktering av IKT

Finanstilsynet behandlet 135 meldinger om utkontraktering av IKT i 2019. I tillegg ble spørsmål om utkontraktering av IKT vurdert i forbindelse med konsesjonsbehandling. Det samlede antallet behandlede meldinger var på samme nivå som i 2018. Tendensen med økt bruk av skytjenester for både applikasjons- og infrastruktur-tjenester fortsatte i 2019. Omfanget av og kompleksiteten i meldingene om utkontraktering har økt, men Finanstilsynet ser at foretakene har blitt bedre til å håndtere utkontrakteringsavtalene. Dette gjelder både risikoanalyser av utkontrakteringen, styrebehandling og kvaliteten på avtalene med underleverandører.

System for betalingstjenester og betalingsforetak

Finanstilsynet mottok i 2019 21 meldinger i henhold til krav i betalingssystemloven om endrede eller nye betalingstjenester. Samarbeid mellom banker om betalingsløsninger og nye løsninger for betaling med mobiltelefon var temaer som gikk igjen.

Det reviderte betalingstjenestedirektivet (PSD 2) åpnet for to nye betalingstjenester: betalingsfullmaktstjenester og kontoinformasjons-tjenester. I 2019 behandlet Finanstilsynet 23 søknader om tillatelse til å yte slike tjenester.

For at tredjeparts betalingstjenestetilbydere skal kunne yte de nye betalingstjenestene, må kontotilbydere (banker) gjøre tilgjengelig minst ett grensesnitt for tilgang til konto. Kontotilbydere kan velge å gjøre dette enten gjennom de ordinære kundegrensesnittene som nettbank, mobilbank etc., eller ved å utvikle særskilte grensesnitt for formålet. Kontotilbydere som har valgt å utvikle særskilte grensesnitt for tilgang til konto, kan søke om fritak fra krav om at det må etableres en alternativ løsning (annet enn ordinær kriseløsning). Finanstilsynet mottok 111 søknader fra kontotilbydere om fritak fra krav om å etablere en slik alternativ løsning.

PSD 2 stiller krav til sikker kundeautentisering. Nær alle banker og betalingsforetak søkte om utsatt frist for å etablere sikker kundeautentisering (SKA) i henhold til PSD 2 ved bruk av betalingskort ved netthandel.

Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)

I rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)* om finansforetakenes bruk av IKT presenterte Finanstilsynet i mai 2019 funn og observasjoner fra tilsynsvirksomheten. Resultatene fra en spørreundersøkelse og intervjuer med foretakene dannede grunnlaget for beskrivelsen av foretakenes egne vurderinger av risikofaktorer.

Beredskapsarbeid

Finanstilsynet leder og er sekretariat for Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur (BFI). Det ble gjennomført to møter og to beredskapsøvelser i BFI i 2019.

Finanstilsynet ble i 2019 utpekt av Finansdepartementet til å være sektorvist responsmiljø (SRM) for å håndtere IKT-sikkerhetshendelser i den delen av finanssektoren som Finanstilsynet har ansvar for. Finanstilsynet utøver rollen sammen med Nordic Financial CERT.

Finanstilsynet deltar også i Nasjonalt cybersikkerhets-senter, som ble etablert av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) i 2019 for å styrke Norges motstandsdyktighet og beredskap på det digitale feltet.

Oppfølging av ny sikkerhetslov

Ny sikkerhetslov og tilhørende forskrifter trådte i kraft 1. januar 2019. Etter loven skal departementene identifisere og holde oversikt over virksomheter som har avgjørende eller vesentlig betydning for grunnleggende nasjonale funksjoner (GNF), og melde disse inn til Nasjonal sikkerhetsmyndighet. Finanstilsynet arbeidet i 2019 med analyser og råd til Finansdepartementet om identifisering av grunnleggende nasjonale funksjoner etter den nye sikkerhetsloven, samt vurderinger av virksomheter som kan ha vesentlig betydning for de grunnleggende nasjonale funksjonene.

Forsikring og pensjon

Regulering av og tilsyn med forsikrings- og pensjonssektoren er viktig for å sikre kundenes rettigheter knyttet til forsikrings- og pensjonsavtalene og for å skape allmenn tillit til forsikringsmarkedet. Tilsynsvirksomheten skal bidra til at foretakene er solide og har god risikostyring og internkontroll.

Utviklingstrekk

En stor andel av forvaltningskapitalen til livsforsikringsforetak og pensjonskasser er plassert i verdipapir-markedene. Utviklingen i disse markedene har derfor stor betydning for foretakenes resultater og soliditet. Selv om andelen innskuddspensjon er sterkt økende, består fortsatt størsteparten av pensjonsinnretningenes forpliktelser av kontrakter med årlig garantert avkastning.

Til tross for lavere økonomisk vekst var det positiv utvikling i de globale aksjemarkedene i 2019. Aksjekursene på Oslo Børs steg med 16,5 prosent. Rentene falt i 2019, spesielt på obligasjoner med lange løpetider. Fallet var betydelig fram til august, men ble i noen grad reversert mot slutten av året. Totalt sett var avkastningen i finansmarkedene i 2019 god.

Solvens II-regelverket ble innført for norske forsikringsforetak fra 1. januar 2016. I en periode med historisk lavt rentenivå og økende levealder innebar det betydelig høyere kapitalkrav. Norske livsforsikringsforetak har gjennom overgangsregler og interne tilpasninger håndtert overgangen til nytt regelverk på en tilfredsstillende måte. Soliditeten er styrket de siste årene, og foretakene oppfyller solvenskapitalkravene.

Skadeforsikringsbransjen har de senere årene samlet sett hatt god lønnsomhet, men mindre foretak har hatt problemer med å oppnå lønnsomhet i driften. Skadeforsikringsforetakene er utsatt for klimarisiko i form av fysisk risiko og overgangsrisiko, som går på usikkerheten knyttet til fysiske klimaendringer og omstillingen til et lavutslippssamfunn. Mer ekstremvær kan bidra til at skadeforsikringsforetakene risikerer økende og hyppigere erstatningsutbetalinger. Værrelaterte skader har økt betydelig det siste tiåret. Et eksempel på dette var året 2018, som hadde en snørik vinter og en varm og tørr sommer etterfulgt av mye nedbør på høsten. Dette førte til store erstatninger som følge av snøtyngde, branner og vannskader.

Tilsyn, overvåking og kontroll

Overvåking og analyser

Finanstilsynet utarbeider kvartalsvise rapporter som viser lønnsomhet og balansesammensetning i livsforsikringsforetak og skadeforsikringsforetak, mens rapporter for pensjonskasser blir utarbeidet halvårlig. Resultatene blir publisert i *Resultatrapport for finansforetak*. Resultatene inngår også i rapporten *Finansielt utsyn*.

Finanstilsynet utarbeider hvert kvartal en overordnet rapport om soliditetssituasjonen i forsikringsforetakene. Det utarbeides en mer omfattende soliditetsrapport årlig. Videre blir det utarbeidet rapporter om soliditet i pensjonsforetakene halvårlig. Disse rapportene er offentlige.

Rapportering

Foretakenes innrapportering er et viktig grunnlag for analyser og stedlige tilsyn. Alle forsikringsforetak og pensjonskasser rapporterer regnskapsinformasjon i «Forsikringsforetakenes offentlige regnskaps- og tilsynsrapportering» (FORT) og «Pensjonskassenes offentlige regnskaps- og tilsynsrapportering» (PORT). Rapporteringen er et samarbeid mellom Finanstilsynet og Statistisk sentralbyrå.

Alle livs- og skadeforsikringsforetak og pensjonskasser med mer enn én milliard kroner i forvaltningskapital rapporterer nøkkeltall til Finanstilsynet.

Rapporteringskravene som følger av Solvens II-direktivet, er basert på fullharmoniserte EU-regler. Rapporteringskravene er omfattende og har krevd betydelig ressursbruk for både foretakene og Finanstilsynet. Rapporteringen blir videresendt til EIOPA.

Alle pensjonskassene har rapportert basert på Finanstilsynets stresstester siden utgangen av 2012. Et forenklet solvenskapitalkrav basert på stresstesten ble innført fra 1. januar 2019. Flertallet av pensjonskassene rapporterer hvert halvår, mens de største pensjonskassene har kvartalsvis rapportering. I tillegg rapporterer pensjonskassene solvensmarginkrav til Finanstilsynet årlig etter Solvens I-regelverket.

Fra og med tredje kvartal 2019 ble det innført en ny felleseuropeisk rapportering for pensjonsforetak. De 22 største pensjonskassene, som dekker 75 prosent av markedet, må rapportere til Finanstilsynet hvert kvartal. Rapporteringen, som blir videresendt til EIOPA, inneholder blant annet informasjon om balansen og, fra 2020, post for post-rapportering av eiendeler. For øvrige pensjonskasser skal Finanstilsynet sende aggregert årlig informasjon til EIOPA basert på opplysninger i PORT og en egen, mindre omfattende rapportering for de små pensjonsforetakene for 2019.

Soliditet og lønnsomhet i norske forsikringsforetak og pensjonskasser

Soliditeten i livsforsikringsforetakene er styrket siden Solvens II-regelverket trådte i kraft. Et vedvarende lavt rentenivå har gjort det utfordrende å oppnå garantert avkastning på investeringene for foretak med garanterte ytelser. Overgangsregelen for forsikringstekniske avsetninger har hatt særlig betydning for disse foretakene, og ved utgangen av 2019 var det seks

livsforsikringsforetak som benyttet og hadde effekt av overgangsreglene.

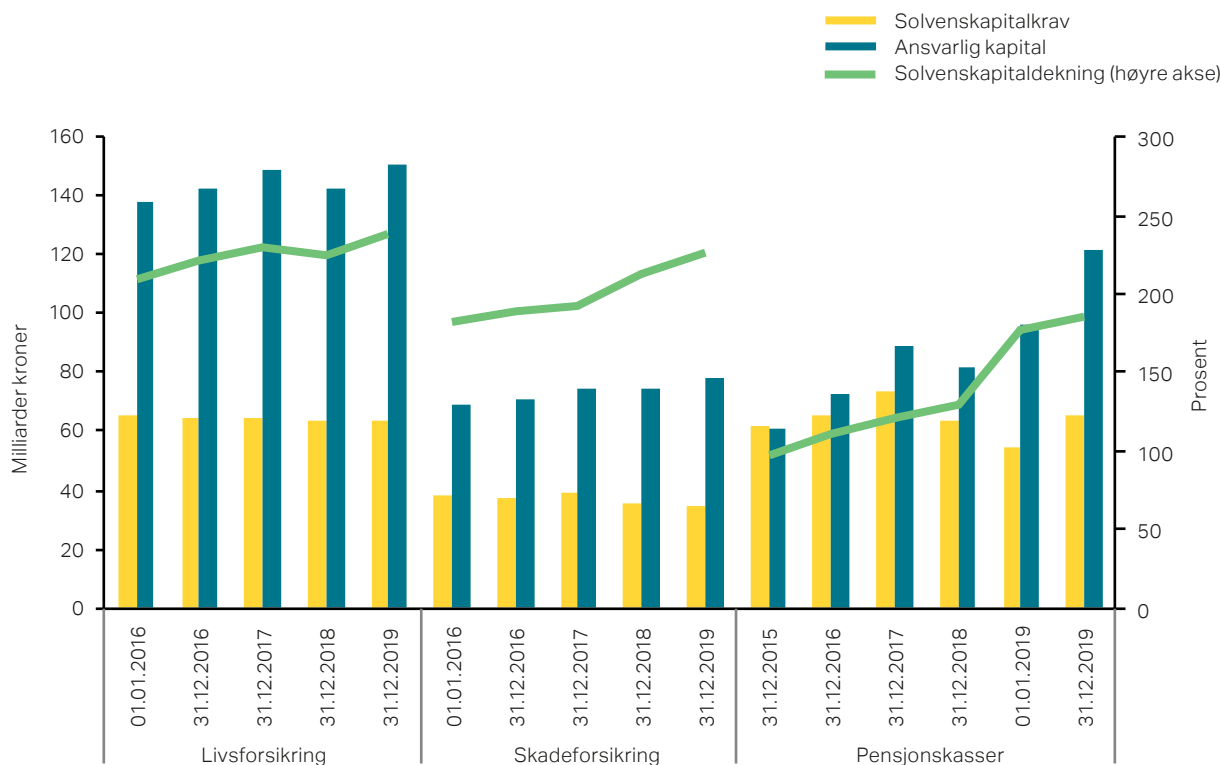
Det nye, forenklede solvenskapitalkravet for pensjonskasser trådte i kraft 1. januar 2019. Ved utgangen av andre kvartal 2019 oppfylte alle pensjonskasser kravet. To pensjonskasser oppfylte solvenskapitalkravet gjennom bruk av overgangsregelen.

Pensjonskassene har høyere aksjeandel enn livsforsikringsforetakene, og over tid har dette resultert i større svingninger i avkastningen. Siden 2011 har den risikofrie markedsrenten, representert ved 10-års norsk statsobligasjonsrente, vært lavere enn gjennomsnittlig rentegaranti i pensjonsinnretningene.

I 2019 var bokført avkastning i livsforsikringsforetakene 4,2 prosent og i pensjonskassene 4,6 prosent. Den gjennomsnittlige rentegarantien var henholdsvis 2,6 prosent og 2,5 prosent ved utgangen av 2018.

Figur 10: Soliditeten i forsikringsforetakene og pensjonskassene*

Kilde: Finanstilsynet

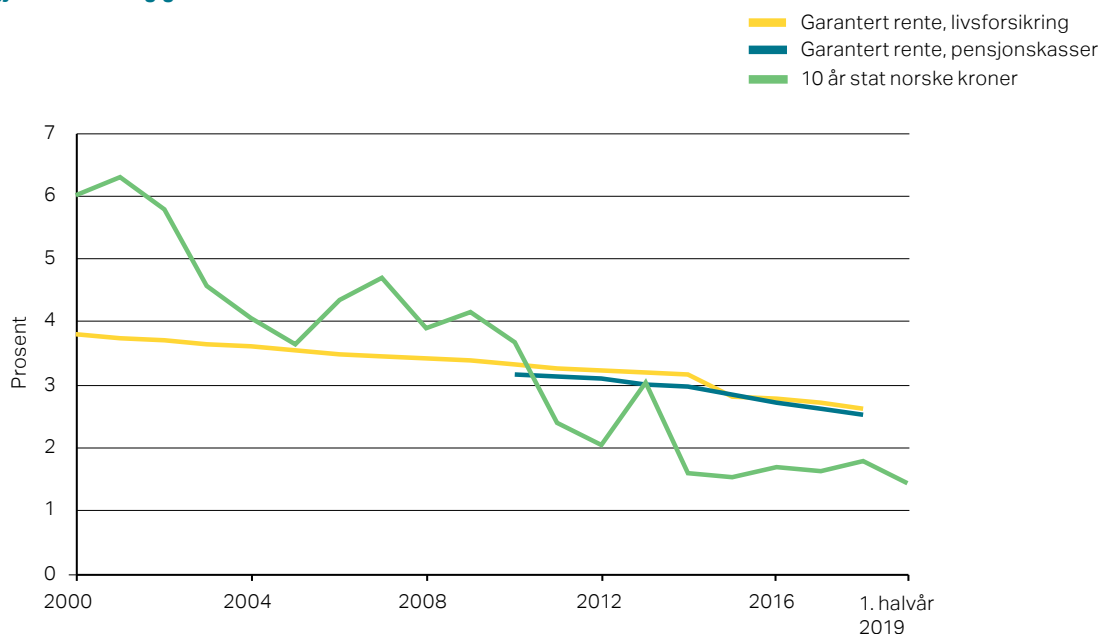
* Før 1. januar 2019 var det ikke krav om en dekningsprosent over 100 for pensjonskassene. Grunnlaget for beregningene er også endret.

Skadeforsikringsforetakene oppnådde et resultat før skatt på 23,1 prosent av premieinntektene for egen regning i 2019, mot 11,8 prosent i 2018. Foretakene har samlet sett hatt gode resultater de siste årene. De sterke

resultatene i 2019 skyldes blant annet gevinster som følge av Gjensidige Forsikring ASAs salg av Gjensidige Bank.

Figur 11: Utvikling i 10-års statsobligasjonsrente og gjennomsnittlig garantert rente

Kilder: Finanstilsynet og Norges Bank

Fakta

Ved utgangen av 2019 hadde elleve livsforsikringsforetak, 55 skadeforsikringsforetak (inkludert 15 brannkasser) og fem sjøtrygdslag konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 23 filialer av utenlandske skadeforsikringsforetak og seks filialer av utenlandske livsforsikringsforetak i Norge. Norske forsikringsforetak hadde til sammen 15 filialer i utlandet (EØS-området). Ett norsk livsforsikringsforetak og 18 norske skadeforsikringsforetak hadde meldt grensekryssende virksomhet til utlandet (EØS-området). 84 utenlandske livsforsikringsforetak og 393 utenlandske skadeforsikringsforetak hadde meldt grensekryssende virksomhet inn til Norge. 50 private pensjonskasser, 37 kommunale pensjonskasser, ett pensjonsfond og ett innskuddspensjonsforetak hadde konsesjon til å drive virksomhet i Norge.

149 forsikringsformidlingsforetak⁴ var registrert i Finanstilsynets virksomhetsregister ved utgangen av 2019. Av disse var det 65 forsikringsmeglerforetak, 47 forsikringsagentforetak, 22 aksessoriske forsikringsagentforetak og 15 gjenforsikringsmeglerforetak.

⁴Tallene for forsikringsformidlingsforetak inkluderer ikke agentvirksomhet for forsikringsforetak som fører egne agentregistre. Dette gjelder norske forsikringsforetak og norske filialer av utenlandske forsikringsforetak.

Stedlige tilsyn

Finanstilsynet gjennomførte fire stedlige tilsyn i livsforsikringsforetak i 2019. To av tilsynene var ordinære tilsyn som dekket overordnet styring og kontroll, kapitalforvaltningsområdet og forsikringsområdet. I dette inngikk beregning og validering av forsikrings tekniske avsetninger og kapitalkrav. Det tredje tilsynet var et tematisyn der formålet var å gå gjennom konsernintern utkontraktering, med hovedvekt på IKT-området.

Det fjerde tilsynet var et tematisyn om forsikrings tekniske avsetninger på gruppenivå. Tilsynet ble initiert gjennom Nordic Technical Provisions Working Group, som er et forum for utveksling av informasjon og diskusjon av problemstillinger knyttet til forsikrings tekniske avsetninger i livsforsikring. Gruppen består av representanter for de nordiske tilsynsmyndighetene.

I 2019 ble det gjennomført stedlige tilsyn i fire pensjonskasser. Formålet med tilsynene var å gå gjennom pensjonskassenes system for styring og kontroll samt risikonivå og kapitalisering.

Det ble gjennomført stedlige tilsyn i fire skadeforsikringsforetak. Tre av tilsynene i skadeforsikringsforetakene var ordinære tilsyn som dekket overordnet styring og kontroll, kapitalforvaltningsområdet og forsikringsområdet. Det fjerde tilsynet dekket overordnet styring og kontroll på konsernnivå.

Det ble gjennomført tre ordinære stedlige tilsyn i forsikringsmeglingsforetak. Det ble ikke gjennomført stedlig tilsyn i forsikringsagentforetak, men Finanstilsynet sluttførte tilsynsprosesser fra tidligere år. Finanstilsynet har de siste årene gjennomført en

omfattende tilsynsvirksomhet med forsikringsagentforetak som formidler livsforsikring med investeringsvalg for utenlandske livsforsikringsforetak. Tilsynene har blant annet avdekket at det er formidlet livsforsikringer med komplekse underliggende investeringer med høy risiko som ikke har vært egnet til dekke kundenes forsikrings- og sparebehov. Finanstilsynet fant at det forelå grunnlag for å slette registreringen av til sammen fire forsikringsagentforetak i løpet av 2018 og 2019 som følge av grove og gjentatte overtredelser av forsikringsformidlingsregelverket. Tre av agentforetakene besluttet å avvikle formidlingsvirksomheten i forkant av eller etter Finanstilsynets foreløpige rapport. I den siste saken ble tilsynets vedtak om sletting fra konsesjonsregisteret påklaget til Finansdepartementet, som i mars 2019 stadfestet Finanstilsynets vedtak.

Klimarisiko i forsikringsforetakene

Skadeforsikringsforetak, livsforsikringsforetak og pensjonskasser er utsatt for klimarisiko i form av fysisk risiko og overgangsrisiko. Livsforsikringsforetaks og pensjonskassers eksponering mot klimarisiko ligger hovedsakelig i kapitalforvaltningen, mens skadeforsikringsforetakene også er direkte utsatt som følge av at klimaendringer kan øke skaderisikoen på forsikrede objekter i forsikringsporteføljen. Finanstilsynet hadde møter med tre skadeforsikringsforetak i 2019 der eneste tema var klimarisiko. Formålet var å øke kunnskapen om klimarisiko i forsikring, herunder kartlegge hvordan foretakene vurderer og styrer klimarisiko. Arbeidet med å kartlegge forsikringsforetaks vurdering og styring av klimarisiko fortsetter i 2020.

Tilsynssamarbeid

Tilsyn med forsikringsforetak som har virksomhet i flere land gjennom datterselskaper eller store filialer, blir koordinert gjennom tilsynskollegier der de berørte landenes tilsynsmyndigheter er representert. Finanstilsynet leder tilsynskollegiet for Gjensidige Forsikring ASA og Storebrand ASA.

Finanstilsynet deltok i 2019 i tilsynskollegier for følgende forsikringsforetak med virksomhet i Norge:

- Danica pensjonsforsikring og Tryg Forsikring A/S (Danmark)
- If (Sampo) og Nordea Life and Pensions (Finland)
- Nordnet Livsforsikring AS (Sverige)
- Help Forsikring (Arag) (Tyskland)

Som følge av økende utfordringer knyttet til grensekryssende virksomhet, har EIOPA i situasjoner med spesielt utsatte foretak opprettet og organisert såkalte samarbeidsplattformer for å styrke tilsynssamarbeid og utveksling av informasjon mellom tilsynsmyndighetene. Slike samarbeidsplattformer bidrar til å ha et tettere og mer rettidig samarbeid mellom nasjonale tilsynsmyndigheter i oppfølgingen og identifiseringen av forebyggende tiltak i en utsatt situasjon i forsikringsforetaket. Formålet er å ivareta forsikringstakernes interesser. Slike plattformer kan være aktuelle der

forsikringsforetaket ikke er etablert i de øvrige landene gjennom filialer eller datterforetak, men selger forsikringer på grensekryssende basis i andre EØS-stater direkte fra hjemlandet eller gjennom forsikringsformidlere. Ellers blir tilsynssamarbeidet ivarettatt gjennom etablerte tilsynskollegier. I 2019 deltok Finanstilsynet i samarbeidet på tre tilsynsplattformer for henholdsvis Alpha Insurance A/S (Danmark), CBL Insurance Europe (Irland) og Qudos Insurance A/S (Danmark).

Forvaltning

Konsesjonssaker

DNB Forsikring AS og SpareBank 1 Skadeforsikring AS fikk tillatelse til å fusjonere i desember 2018, med SpareBank 1 Skadeforsikring AS som overtakende selskap. Fusjonen ble gjennomført i januar 2019. Forsikringsforetakenes virksomhet videreføres under navnet Fremtind Forsikring AS.

Nordnet Livsforsikring AS fikk i mars 2019 tillatelse til å eie 100 prosent av aksjene i Netfonds Livsforsikring AS. Finanstilsynet ga samtidig tillatelse til fusjon av foretakene med Nordnet Livsforsikring som overtakende selskap. Fusjonen ble gjennomført i juni 2019. Tillatelsen ble gitt samtidig som Finanstilsynet ga Nordnet Bank AB og Netfonds Bank ASA tillatelse til å fusjonere.

Gjensidige Forsikring ASA fikk i august 2019 tillatelse til å fusjonere med foretakets heleide danske datterforetak Nykredit Forsikring A/S. I tillegg ble det gitt tillatelse til å fusjonere med foretakets heleide danske datterforetak Mølholm Forsikring A/S. Gjensidige Forsikring var overtakende foretak i begge fusjonene. Fusjonene ble gjennomført i september 2019.

Finanstilsynet ga i september 2019 tillatelse til etablering av livsforsikringsforetaket Fremtind Livsforsikring AS. Foretaket er et heleid datterforetak av skadeforsikringsforetaket Fremtind Forsikring AS. Foretaket fikk oppstarttillatelse i desember 2019.

Skuld Marine AS fikk i november 2019 tillatelse til å starte virksomhet som skadeforsikringsforetak. Skuld Marine vil blant annet tilby forsikring mot skade på eller tap av havgående fartøy og ansvar forårsaket ved bruk av havgående fartøy samt annen skade på eiendom eller eiedeler. Tillatelsen kan ikke tas i bruk før Finanstilsynet har mottatt bekreftelse fra foretaket om at konsesjonsvilkårene er oppfylt.

Standard Garanti AS fikk tillatelse til å drive virksomhet som kredittforsikringsforetak i september 2017. Ettersom vilkårene for å benytte tillatelsen ikke ble oppfylt innen fristen, kalte Finanstilsynet tillatelsen tilbake i oktober 2019.

Akershus fylkeskommunale pensjonskasse og Buskerud fylkeskommunale pensjonskasse fikk i november 2019 tillatelse til å fusjonere. Fusjonen ble gjennomført i januar 2020. Akershus fylkeskommunale pensjonskasse var overtakende pensjonskasse. Pensjonskassene videreføres under navnet Viken pensjonskasse.

Interne modeller

Solvens II-regelverket åpner for at forsikringsforetak kan benytte egne modeller til å beregne solvenskapitalkravet. Dette krever tillatelse fra tilsynsmyndighetene. Gjensidige Forsikring ASA og Gard fikk slik tillatelse i 2018, og Finanstilsynet har i tillegg til behandling en søknad om bruk av intern modell fra ett foretak.

Endringer som følge av kommunesammenslåinger

Som følge av kommunesammenslåinger 1. januar 2020 valgte ti kommunale pensjonsordninger og én fylkeskommunal ordning å si opp forsikringsavtalen i KLP og flytte pensjonsordningen til kommunal pensjonskasse. To kommunale pensjonskasser ble avvirket, og disse valgte å flytte pensjonsordningen til KLP.

Pålegg om stans av virksomhet i utlandet

Det ble i 2019 avdekket at skadeforsikringsforetaket Insdrev forsikringsvirksomhet i Danmark i strid med finansforetakslovens vilkår for filialetablering i annen EØS-stat. Foretaket ble derfor i september 2019 pålagt å stanse all tegning av forsikringer i Danmark.

Klagenemnd for forsikringsmegling

Finanstilsynet er sekretariat for Klagenemnda for forsikringsmeglingsvirksomhet og gjenforsikringsmeglingsvirksomhet. Klagenemnda behandler tvister som har oppstått mellom oppdragsgiver og megler. Nemnda hadde ingen klagesaker til avgjørelse i 2019.

Garantiordningen for skadeforsikring

Finanstilsynet er styresekretariat for Garantiordningen for skadeforsikring (garantiordningen). Garantiordningens

formål er å forhindre eller redusere tap for privatpersoner og mindre og mellomstore bedrifter dersom deres forsikringsforetak ikke er i stand til å innfri sine forpliktelser. Garantiordningen ledes av et styre bestående av fem medlemmer.

Alpha Insurance A/S (Alpha) gikk konkurs 8. mai 2018. Alpha var et skadeforsikringsforetak hjemmehørende i Danmark. Garantiordningens styre har lagt til grunn at norske forsikrede er dekket av den danske Garantifonden for skadeforsikringsselskaber. Forsikrede i Alpha gjennom avtaler inngått med Alphas norske filial, vil imidlertid ha krav på forskuttering av erstatning fra den norske garantiordningen. Garantiordningen kalte i august 2019 inn i overkant av 50 millioner kroner fra norske forsikringsforetak og filialer av utenlandske forsikringsforetak for å dekke krav fra norske skadelidte. Den første utbetalingen fra garantiordningen til dekning av krav mot Alphas norske filial ble foretatt i desember 2019. Garantiordningen vil fortsette utbetalinger fortløpende etter hvert som konkursboet sender over ferdig behandlede erstatningssaker.

Obligatorisk tjenestepensjon

Finanstilsynet har tilsyn med at foretak som er pliktige til å ha en OTP-ordning, overholder denne plikten. Finanstilsynet behandlet i 2019 en rekke saker om manglende OTP-ordning. Tilsynsordningen baserer seg hovedsakelig på tips og henvendelser fra kernere, arbeidstakere og arbeidstakerorganisasjoner.

I 2019 ble det i regi av Skatteetaten utredet et forslag til en tilsynsordning som tar utgangspunkt i opplysninger fra A-ordningen.⁵ Dette kan bidra til økt etterlevelse av plikten til å ha en OTP-ordning, samt effektivisere prosessen med å identifisere arbeidsgivere som ikke overholder plikten.

⁵ A-ordningen er én datakilde for tre etater: NAV, Skatteetaten og Statistisk sentralbyrå har fra 1. januar 2015 samordnet rapporteringen for arbeidsgivere og andre opplysningspliktige.

Regelverksutvikling

Nytt kapitalkrav for pensjonskasser

Finansdepartementet fastsatte 8. juni 2018 et nytt, forenklet solvenskapitalkrav for pensjonskasser med virkning fra 1. januar 2019. På oppdrag fra Finansdepartementet utredet Finanstilsynet nærmere bestemmelser om beregningsmetoder m.m. Finansdepartementet fulgte Finanstilsynets forslag, og bestemmelsene ble tatt inn i forskrift om utfyllende regler til det forenklete solvenskapitalkravet for pensjonskasser i november 2018. Det nye kapitalkravet tar utgangspunkt i Finanstilsynets stresstest I, som alle pensjonskasser har rapportert siden utgangen av 2012, og som er en forenklet versjon av solvenskapitalkravet under Solvens II.

Premierabatter i skadeforsikring

Finanstilsynet sendte i april 2019 utkast til høringsnotat til Finansdepartementet der det foreslås endringer i årsregnskapsforskriftens regler om regnskapsføring av premierabatter.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven at et skadeforsikringsforetak skal beregne forsikringspremien for ett år av gangen, og premien skal betales forskuddsvis hvert år, med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året eller forsikringstiden er kortere enn ett år. Flere skadeforsikringsforetak innen sjøforsikring gir medlemmer rabatt på premien etterskuddsvis ved at foretaket har tilbakebetalt en prosentandel av premien til samtlige medlemmer som har tegnet sjøforsikringer. Etter Finanstilsynets vurdering utgjør premierabatten en form for overskuddsdeling for tilfeller der innbetalt premie gir grunnlag for overskudd. I høringsnotatet tilrådte Finanstilsynet at premierabatter regnskapsføres tilsvarende som utbytte i regnskapet. Det gir et riktigere bilde av de underliggende økonomiske realitetene. Finansdepartementet sendte notatet på høring i oktober 2019, med frist 9. desember 2019.

Endring i kapitalkrav for boliglån i Solvens II

Innføringen av Solvens II i norsk regelverk åpnet for å stille kapitalkrav for boliglån med lav belåningsgrad. Etter oppdrag fra Finansdepartementet foreslo Finanstilsynet i 2019 et gulv på 30 prosent for beregnet tap gitt mislighold. Dette vil gi et kapitalkrav på minst 4,5 prosent, som tilsvarer kapitalkravene for banker. Etter gjennomført høring fastsatte Finansdepartementet i desember 2019 endring i Solvens II-forskriften i tråd med Finanstilsynets forslag. Endringen trådte i kraft 31. desember 2019.

Det reviderte tjenestepensjonsdirektivet (IORP II)

Det reviderte tjenestepensjonsdirektivet (direktiv (EU) 2016/2341) ble gjennomført i EU 13. januar 2019. Direktivet er EØS-relevant, men det er foreløpig ikke tatt inn i EØS-avtalen.

Direktivet er basert på minimumsharmonisering. Det er mulig å gi strengere regler ved gjennomføring i norsk rett. Norge har allerede fastsatt strengere solvenskapitalkrav for pensjonskasser med virkning fra 1. januar 2019.

Finanstilsynet utarbeidet på oppdrag fra Finansdepartementet utkast til høringsnotat med forslag til gjennomføring av framtidige EØS-forpliktelser som tilsvarer direktivet i norsk rett. Forslaget til endringer i regelverket omfatter blant annet krav til pensjonskasser om å ha uavhengige kontrollfunksjoner (risikostyringsfunksjon, aktuarfunksjon og internrevisjon), krav til egenvurdering av risiko samt utvidede informasjonskrav til medlemmer og potensielle medlemmer av kollektive pensjonsordninger, herunder krav til en pensjonsoversikt som skal gi medlemmene grunnlag for å ta informerte valg om pensjonsplanleggingen. Det foreslås at plikten til å utarbeide en pensjonsoversikt også skal gjelde for livsforsikringsforetak, slik at reglene om innholdet i informasjonen til medlemmer i kollektive pensjonsordninger skal være like uavhengig av pensjonsleverandør. I høringsnotatet fra 31. januar 2019 foreslo Finanstilsynet endringer i finansforetaksloven og forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter og i forskrift om pensjonsforetak. Finansdepartementet sendte notatet på høring i juni 2019, med frist i oktober. Saken er til behandling i Finansdepartementet.

Regelverket for garanterte pensjonsprodukter

En arbeidsgruppe nedsatt av Finansdepartementet i 2017 utredet mulighetene for å gjøre endringer i regelverket for garanterte pensjonsprodukter som klart kunne være til kundenes fordel. En viktig del av utredningen var å vurdere om det finnes regelverksendringer som gir kundene betydelig økte avkastningsmuligheter innenfor en moderat risikoøkning. Gruppen avleverte sin rapport i september 2018. Finansdepartementet ga i januar 2019 Finanstilsynet i oppdrag å utarbeide utkast til regelverksendringer basert på vurderingene i arbeidsgruppe-rapporten og vurdere hvilke av regelverksendringene som burde gjennomføres. Finansdepartementet ba Finanstilsynet i mai 2019 også vurdere innspill fra Pensjonistforbundet knyttet til regelverket for bruk av tilleggsavsetninger på kontrakter under utbetaling.

Finanstilsynet sendte utkast til høringsnotat til Finansdepartementet i juli 2019. Tilsynet foreslo å slå sammen dagens tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond til et felles bufferfond som fordeles på den enkelte kontrakt, og som kan dekke all avkastningsrisiko. Det ble foreslått at det ikke settes en øvre grense for størrelsen på fondet, men at det settes en øvre grense for bufferfondet for individuelle kontrakter fra fylte 67 år. Det ble videre foreslått at avkastningen på garanterte pensjonskontrakter beregnes med utgangspunkt i markedsverdien av eiendelene, også for obligasjoner og utlån, slik at anledningen til å føre eiendeler til amortisert kost bortfaller. Finanstilsynet anbefalte ikke en ordning med lånt egenkapital/sluttgaranti. Finanstilsynet foreslo også at det åpnes for at pensjonsleverandørene kan gi kompensasjon ved konvertering av fripoliser til fripoliser med investeringsvalg og at kravet til minste utbetalings- tid for små fripoliser settes ned.

Finansdepartementet sendte arbeidsgruppe- rapporten, rapport fra Pensjonistforbundet og Finanstilsynets høringsnotat på høring i januar 2020. Høringsfristen er 8. april 2020.

Kursreguleringsfondets stilling ved flytting av kollektive livsforsikringskontrakter

Finansdepartementet ba i mai 2019 Finanstilsynet vurdere regelen om adgang til å holde tilbake deler av kursreguleringsfondet ved flytting av kollektive kontrakter. Finanstilsynet tilrådte Finansdepartementet i mai å oppheve regelen om at pensjonsinnretningen kunne holde tilbake den forholdsmessige delen av kursreguleringsfondet som utgjorde inntil 2 prosent av kontraktens premiereserve ved flytting av kollektive kontrakter. Etter en høringsrunde fulgte Finansdepartementet tilrådingen og endret regelverket med virkning fra november 2019.

Regnskapsregelverket for forsikring og pensjon

Finansdepartementet vedtok i desember 2018 at IAS 39 fortsatt skal gjelde for selskapsregnskapene til livsforsikringsforetak og pensjonsforetak fram til og med regnskapsåret 2020. For selskapsregnskapene til skade- forsikringsforetak ble det gitt en adgang for foretakene til å velge mellom IAS 39 og IFRS 9 fram til og med regn- skapsåret 2020. Finansdepartementet fastsatte også at det blir pliktig å anvende IFRS 9 for alle forsikringsforetak og pensjonsforetak fra 2021.

Verdipapiriområdet

Det overordnede målet for regulering av og tilsyn med verdipapirmarkedet er å bidra til pålitelig informasjon og en trygg, ordnet og effektiv handel med finansielle instrumenter, slik at verdipapirmarkedet kan fungere som kapitalkilde for næringslivet og som grunnlag for investeringsvirksomhet og sparing.

Tilsynet omfatter markedsplasser og oppgjørssystemer, verdipapirforetak, verdipapirfond og forvaltningsselskaper, forvaltere av alternative investeringsfond (AIF), noterte foretaks finansielle rapportering og kontroll av prospekter. Tilsynet inkluderer verdipapirinstitusjonenes finansielle stilling og drift og kontroll med at virksomhetsreglene og de generelle atferdsreglene blir fulgt.

Utviklingstrekk

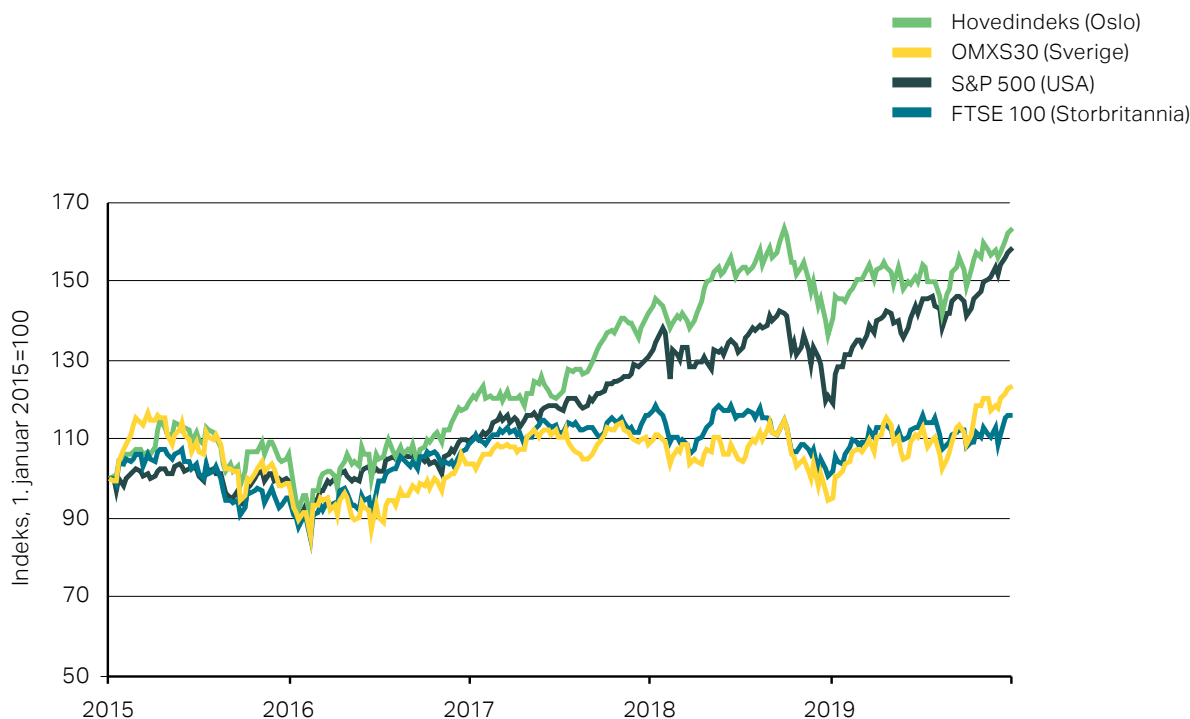
Aksjemarkedet

Ved utgangen av 2019 var hovedindeksen på Oslo Børs på 931 poeng, som er 16,5 prosent høyere enn ved inngangen til året. På det meste var hovedindeksen opp 17 prosent. For året sett under ett endte S&P 500 (USA)

opp 30 prosent, OMX30 (Sverige) opp 26 prosent og FTSE 100 (Storbritannia) opp 12 prosent. Siden 2015 har Oslo Børs hatt en sterkere utvikling enn flere andre børser.

Figur 12: Kursutvikling i ulike aksjemarkeder 2015–2019

Kilde: Thomson Reuters

I 2019 ble det omsatt aksjer på Oslo Børs for 1128 milliarder kroner, som er en nedgang på omtrent 15 prosent fra 2018. I gjennomsnitt ble det gjennomført 114 823 handler hver dag, som var om lag 12 000 færre enn toppnoteringen i 2018.

Oslo Børs' markedsandel av ordrebokomsetningen i aksjer som også blir handlet på andre markedsplasser (aksjer som inngår i OBX-indeksen), var på 67 prosent, en økning på 2 prosentpoeng fra 2018.⁶

I 2019 ble det hentet inn 48 milliarder kroner i aksjekapital på Oslo Børs og Oslo Axess.⁷ Om lag 33 prosent av aksjekapitalen ble hentet inn i forbindelse med nye noteringer. I alt ble 15 nye foretak notert på Oslo Børs / Oslo Axess i 2019.

Obligasjonsmarkedet

I 2019 ble det utstedt obligasjoner for 408 milliarder kroner (eksklusiv stat). Bank- og finansobligasjoner

utgjorde 268 milliarder kroner, foretaksobligasjoner 93 milliarder kroner og obligasjoner utstedt av kommuner/fylkeskommuner 46 milliarder kroner. Totalt utestående volum i det norske obligasjonsmarkedet, inkludert statsobligasjoner og unoterte obligasjoner, utgjorde 2024 milliarder kroner ved utgangen av 2019.⁸

Norske obligasjoner er i hovedsak notert på Oslo Børs eller Nordic ABM. Utestående volum i noterte obligasjoner ved utgangen av 2019 var 1459 milliarder kroner. I 2019 ble det omsatt obligasjoner for 8556 milliarder kroner på Oslo Børs og for 1048 milliarder kroner på Nordic ABM. Handlene på Oslo Børs skjer i utgangspunktet bilateralt og blir deretter meldt inn for offentliggjøring i børsens systemer.⁹

Noterte obligasjoner på Oslo Børs og Nordic ABM er hovedsakelig eid av livsforsikringsforetak og private pensjonskasser, banker, utenlandske selskaper, verdipapirfond og trygdeforvaltningen.

⁶Kilde: Cboe Global Markets

⁷Kilde: Oslo Børs

⁸Kilde: Stamdata

⁹Kilde: Oslo Børs

Regelverksutvikling

Endringer i verdipapirhandeloven med forskrifter

Endret verdipapirhandellov med tilhørende forskrift trådte i kraft 1. januar 2019. Endringene bygde på en gjennomgang av verdipapir- og børserregelverket som ble gjort av Verdipapirlovutvalget i utredningen om EUs reviderte verdipapirmarkedsdirektiv (MiFID II) og verdipapirmarkedetsforordningen (MiFIR) (NOU 2017: 1). Verdipapirmarkedetsforordningen ble innlemmet i EØS-avtalen 3. desember 2019. Verdipapirhandeloven § 8-1, som gjennomfører denne forordningen i norsk rett, trådte i kraft 1. januar 2020. Bestemmelsene i verdipapirforskriften som gjennomfører utfyllende kommisjonsforordninger til verdipapirmarkedsdirektivet og verdipapirmarkedetsforordningen, trådte i kraft fra samme tidspunkt. Finanstilsynets forskrift om regler tilsvarende forordning om markeder for finansielle instrumenter (MiFIR-forskriften) og tilsynets forskrift om utfyllende regler til MiFID II- og MiFIR-forskriftene ble opphevet med virkning fra samme tidspunkt.

Verdipapirsentralloven

Stortinget vedtok ny verdipapirsentrallov våren 2019. Loven gjennomfører EØS-regler som svarer til forordning om forbedring av verdipapiroppgjør og om verdipapirregistre (Central Securities Depositories Regulation - CSD-forordningen, 909/2014). Saken ble omtalt i Finanstilsynets årsmelding for 2016, på side 43. Den nye loven trådte i kraft 1. januar 2020 og erstattet den tidligere verdipapirregisterloven. CSD-forordningen og tilhørende utfyllende kommisjonsforordninger etablerer et omfattende regelverk for verdipapirsentraler. Enkelte regler om rettsvern og innsyn er videreført i den nye loven.

Finansdepartementet har fastsatt overgangsbestemmelser som innebærer at verdipapirregistre som hadde tillatelse etter den tidligere verdipapirregisterloven, skal fortsette virksomheten i tråd med den tidligere loven inntil vedtak om tillatelse etter den nye loven er truffet. Det samme gjelder registerførere, oppgjørsdeltakere og innehavere av forvalterkontoer i verdipapirregisteret. Dersom søknad om ny tillatelse ikke er sendt innen 30. juni 2020 eller søknaden ikke innvilges, kan departementet kalle tilbake tillatelsen etter verdipapirregisterloven.

Regulering av verdipapirfinansieringstransaksjoner – SFTR

På oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet Finanstilsynet i 2018 utkast til lov- og forskriftsbestemmelser for å gjennomføre forventede EØS-regler som svarer til EU-forordning 2015/2365 om gjennomsiktighet for verdipapirfinansieringstransaksjoner og gjenbruk av sikkerheter (Securities Financing Transaction Regulation, SFTR). Finansdepartementet sendte forslaget på høring i juni 2019 med høringsfrist 1. oktober 2019. Formålet med forordningen er å øke gjennomsiktigheten i markedet for verdipapirfinansieringstransaksjoner. Dette er avtaler om utlån av finansielle instrumenter og gjenkjøpsavtaler, som vil si avtaler der blant annet verdipapirer selges med en forpliktelse og en rettighet til å kjøpe dem tilbake senere. SFTR var ikke tatt inn i EØS-avtalen ved utgangen av 2019.

Endringer i referanserenteloven

Referanserenteloven ble endret i slutten av 2019 for å gjennomføre EØS-regler som svarer til EU-forordning 2016/1011 om finansielle referanseverdier. EU-forordningen og en rekke utfyllende kommisjonsforordninger ble tatt inn i EØS-avtalen sommeren 2019, og endringene i de norske reglene trådte i kraft 20. desember 2019. Reglene har som formål å styrke tilliten til referanseverdier som brukes i finansielle instrumenter og finansielle kontrakter, eller ved måling av resultater i investeringsfond. Administratorer av finansielle referanseverdier er nå under tilsyn av Finanstilsynet.

Markedsmisbruksforordningen

Markedsmisbruksforordningen og markedsmisbruksdirektivet trådte i kraft i EU 3. juli 2016. Et lovutvalg la i juni 2017 fram sin delutredning (NOU 2017: 14) om gjennomføring av forordningen i norsk rett. Det er fastsatt endringer i verdipapirhandeloven som gjennomfører forordningen, men disse har ikke trådt i kraft. Forordningen ble tatt inn i EØS-avtalen i oktober 2019, og utfyllende kommisjonsforordninger til den ble tatt inn i EØS-avtalen i desember 2019. Finansdepartementet kunngjorde i oktober 2019 at EØS-reglene vil tre i kraft når alle EØS/EFTA-statene har hevet sitt konstitusjonelle forbehold.

Infrastruktur

Infrastrukturen på verdipapiriområdet omfatter blant annet handelsplasser. Oslo Børs ASA er den største norske markedsoperatøren og driver handelsplassene Oslo Børs, Oslo Axess, Oslo Connect og Merkur Market. Oslo Børs ASA eier dessuten handelsplassen Fish Pool ASA og er operatør av en godkjent offentliggjøringsordning (APA). Andre markedsoperatører er Nasdaq Oslo ASA og Norexco ASA. Verdipapirsentralen ASA (VPS), som driver et verdipapirregister og er operatør av det sentrale verdipapiroppgjørssystemet i Norge (VPO NOK), er en annen viktig aktør i den norske infrastrukturen. De utenlandske sentrale motpartene SIX x-clear AG, Nasdaq Clearing AB, European Commodity Clearing AG, LCH Ltd og European Central Counterparty N.V. utgjør også viktige deler av infrastrukturen i verdipapirmarkedet, selv om de ikke har norsk tillatelse. Sentrale motparter kan drive virksomhet i Norge i kraft av å ha tillatelse etter det felleseuropeiske regelverket for infrastruktur i verdipapirmarkedet (EMIR) fra egen hjemlandsmyndighet. Det samme gjelder for sentrale motparter fra tredjeland som er anerkjent som sentral motpart i EU.

Tilsyn, overvåking og kontroll

I tilsynet med infrastrukturforetakene er en sentral oppgave å vurdere risikoforhold og kapital. For VPS skal Finanstilsynet også godkjenne foretakets eget regelverk. Finanstilsynet har jevnlig møter med foretakene. I samarbeid med Norges Bank evaluerer Finanstilsynet VPS' register- og oppgjøringsfunksjon i lys av prinsippene for finansielle infrastrukturforetak fra komiteen for betalings- og markedsinfrastruktur og den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn (CPMI-IOSCO). Denne evalueringen er nærmere omtalt i Norges Banks årlige rapport om finansiell infrastruktur.

Tilsyn med Fish Pool ASA

Finanstilsynet gjennomførte våren 2019 tilsyn hos Fish Pool ASA. Temaene for tilsynet var foretakets organisering, medlemsvilkår og oppfølging av medlemmer, offentliggjøring av ordre, markedsobservasjon og oppfølging av posisjonsregelverket for varederivater. Endelig tilsynsrapport ventes ferdigstilt i første halvdel av 2020.

Tilsyn med elektronisk forsvarsverk

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 et tilsyn om IKT-sikkerhet hos VPS ASA. Formålet var å kontrollere foretakets elektroniske forsvar og beredskap. Den teknologiske utviklingen endrer seg raskt, og risikoen for elektroniske angrep må vurderes løpende. Foretaket har derfor et kontinuerlig behov for å tilpasse sine risikoanalyser og sin beredskap på dette feltet. I etterkant av

tilsynet oppdaterte VPS blant annet risikoanalyser og rutineverk og vil endre foretakets beredskapstesting.

Et tilsvarende tilsyn om IKT-sikkerhet ble gjennomført hos Nasdaq Oslo ASA. I tillegg tok Finanstilsynet utgangspunkt i en større hendelse våren 2018 hos en tjenesteleverandør til blant andre Nasdaq Oslo ASA. Hendelsen skyldtes problemer knyttet til et brannslukkingssystem i foretakets driftssenter. Dette gjorde det nødvendig å overføre driften til et beredskapsdriftssenter. Overføringen medførte en driftsstans hos Nasdaq-børsene i Norden og Baltikum. Etter hendelsen har Nasdaq Oslo gjennomført forbedringer i handelsplassens systemer og rutiner for å forebygge tilsvarende hendelser i framtiden.

Det er opprettet et tilsynskollegium der tilsynsmyndighetene for handelsplassene i den nordiske delen av Nasdaq-konsernet koordinerer tilsynet med disse handelsplassene. Finanstilsynet ble medlem av dette tilsynskollegiet i 2019. Deler av IKT-tilsynet hos Nasdaq Oslo ble foretatt i samarbeid med andre medlemmer av tilsynskollegiet.

Arbeid med datakvalitet etter EUs reviderte verdipapirmarkedsdirektiv (MiFID II) og verdipapirmarkedsforordningen (MiFIR)

ESMA beregner og publiserer viktig informasjon etter MiFID II og MiFIR. Dette gjelder blant annet informasjon om offentliggjøring av ordre og transaksjoner, volumbegrensningsordningen «double volume cap» og systematiske internaliserere. Informasjonen er basert på data som er innrapportert fra handelsplasser og godkjente offentliggjøringsordninger i EØS. Finanstilsynet og andre nasjonale tilsynsmyndigheter har samarbeidet med ESMA for å bidra til at de rapporteringspliktige foretakene leverer korrekte og fullstendige data. Det har ikke vært god nok kvalitet på dataene som er innrapportert til ESMA.

Oppfølging av varederivathandelsplassenes etterlevelse av kravene om offentliggjøring av ordre

Ifølge verdipapirmarkedsforordningen skal handelsplassene offentliggjøre gjeldende kjøps- og salgspriser og ordredybde i de fleste typer finansielle instrumenter. Finanstilsynet kan gi unntak fra offentliggjøringsplikten.

Reglene innebærer blant annet begrensninger i handelsplassenes mulighet til å ha systemer for å formalisere handler i obligasjoner, strukturerte finansielle produkter, derivater og utslippskvoter som er forhandlet fram utenfor handelsplassen, men inngått etter handelsplassens regler, ofte kalt «block trades». Slike handler er blant annet vanlige i varederivatmarkedet, og flere europeiske handelsplasser tolket opprinnelig forordningen slik at de kunne fortsette å ta imot dem.

For å bidra til like konkurranseforhold har ESMA utarbeidet en tidsplan for oppfølging av handelsplassenes plikter til å offentliggjøre ordre i varederivater. ESMA publiserte informasjon om tidsplanen i juni 2019 i «Supervisory Briefing – Ensuring compliance with the MiFIR pre-trade transparency requirements in commodity derivatives». Finanstilsynet vil følge tidsplanen i sin tilsynspraksis.

Datakvalitetstest og undersøkelse av håndhevingen av EMIR-regelverket

Finanstilsynet har deltatt i ESMA's årlige kvalitetstest av data innrapportert til transaksjonsregistre i samsvar med den europeiske markedsinfrastrukturforordningen (EMIR), som er gjennomført i verdipapirhandelloven § 17-1 første ledd. Det pågår fortsatt arbeid hos de nasjonale tilsynsmyndighetene i Europa for å heve kvaliteten på datagrunnlaget. Finanstilsynet deltok også i ESMA's årlige undersøkelse om håndhevingen av dette regelverket knyttet til clearingplikt, rapportering til transaksjonsregistre og risikoreduserende tiltak. ESMA publiserte en rapport med resultater fra undersøkelsen i desember 2019.

Tilsynskollegium for Euronext-konsernet

Det er opprettet et tilsynskollegium der tilsynsmyndighetene for de regulerte markedene i Euronext-konsernet koordinerer tilsynet med disse handelsplassene. Finanstilsynet ble medlem av dette tilsynskollegiet i 2019.

Forvaltning

Oppkjøp av Oslo Børs VPS Holding ASA

Nasdaq AB og Euronext N.V. ga i januar 2019 bud på aksjene i Oslo Børs VPS Holding ASA, som eier aksjene i Oslo Børs ASA og Verdipapirsentralen ASA. Da Euronexts bud ble framsatt, kontrollerte foretaket allerede 50,6 prosent av aksjene i Oslo Børs VPS Holding.

Kjøp som fører til at erververen blir direkte eller indirekte eier av en betydelig eierandel i en børs eller et verdipapirregister, krever tillatelse fra Finansdepartementet. Tillatelse til erverv kan bare gis når erververen anses egnet til å sikre en god og fornuftig forvaltning av foretaket. Finanstilsynet ga sin tilråding til Finansdepartementet 1. april 2019. Finanstilsynet anså både Nasdaq og Euronext som egnet til å eie en betydelig eierandel i Oslo Børs og VPS, og tilrådte Finansdepartementet å gi både Nasdaq og Euronext tillatelse til erverv i samsvar med søknadene deres. Finansdepartementet ga 12. mai 2019 slik tillatelse til Nasdaq og Euronext, i tråd med tilrådingen fra Finanstilsynet. Nasdaq hadde satt som betingelse for sitt bud at foretaket skulle motta aksepterte som representerte minst 2/3 av aksjene i selskapet, og trakk sitt bud da det ble klart at betingelsen ikke kunne oppfylles.

Euronext eier i dag 100 prosent av aksjene i Oslo Børs VPS Holding. Euronext er nå i en prosess der Oslo Børs, Fish Pool og VPS integreres i resten av konsernet. Finanstilsynet følger denne prosessen tett.

Posisjongrensener og posisjonsrapportering

Etter verdipapirhandelloven kapittel 15, som gjennomfører posisjongrenseregimet i det reviderte verdipapirmarkedsdirektivet (MiFID II), skal Finanstilsynet fastsette grenser for hvor store posisjoner som kan holdes i varederivater. Det er også gitt krav om rapportering av posisjoner i varederivater, utslippskvoter og derivater med utslippskvoter som underliggende. Formålet med posisjongrensene er å redusere risikoen for alvorlige forstyrrelser i det underliggende fysiske markedet, og det er gitt detaljerte regler om hvordan disse skal fastsettes. Finanstilsynet endret forskrift om posisjongrensener én gang i 2019.

Unntak fra krav om tillatelse for tilknyttet virksomhet

Etter verdipapirhandelloven kan investeringstjenester bare utøves av verdipapirforetak med tillatelse fra Finanstilsynet. Det er gitt flere unntak fra dette kravet, blant annet ved handel i varederivater, utslippskvoter eller derivater som er tilknyttet et foretaks primærvirksomhet. Slike foretak må sende årlig melding til Finanstilsynet. Finanstilsynet har utviklet et meldingsskjema i Altinn, og i 2019 mottok Finanstilsynet 70 slike meldinger.

Verdipapirsentralen ASA (VPS)

Som et ledd i tilsynet med VPS og kontoførerne, gjennomførte Finanstilsynet i 2019 en større undersøkelse av virksomhetens hvitvaskingskontroll ved opprettelsen av verdipapirkonto. En rapport med resultatene fra undersøkelsen vil bli publisert i første halvår 2020.

Finanstilsynet kan tillate at VPS gir forskere taushetsbelagte opplysninger. Forutsetningen er at dette blir vurdert som rimelig, og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser. Finanstilsynet ga i 2019 én tillatelse til slik tilgang til opplysninger.

Finanstilsynet har fulgt opp vilkår som ble satt av Finansdepartementet i forbindelse med tillatelsen til å fusjonere Oslo Børs Holding ASA og VPS Holding ASA i 2007. Dette omfattet godkjenning av VPS' forslag til utbytte basert på årsregnskapet for 2018.

Deltakelse i utenlandske verdipapiroppgjørssystemer

Verdipapiroppgjørssystemer som er godkjent av Finanstilsynet, er omfattet av særlige oppgjørsregler i betalingsystemloven. Oppdrag som er lagt inn i systemet, skal gjennomføres etter sitt innhold selv om en deltaker settes under insolvensbehandling. Fra 1. januar 2019 ble disse bestemmelsene utvidet til å gjelde norske deltakere i verdipapiroppgjørssystemer som har valgt lovgivningen i en stat utenfor EØS for systemet. Dette gjelder bare dersom den norske deltakeren i verdipapiroppgjørssystemet har meldt deltakelse til Finanstilsynet, og deltakelsen er publisert på Finanstilsynets nettsted. Finanstilsynet mottok melding om deltakelse i verdipapiroppgjørssystemer basert på lovgivningen utenfor EØS fra elleve foretak i 2019. Meldingene gjaldt fem ulike verdipapiroppgjørssystemer som er godkjent etter engelsk rett. En oversikt over hvilke norske foretak som har meldt slik deltakelse, og hvilke systemer deltakelsen gjelder for, er publisert på Finanstilsynets nettsted.

Unntak for konserninterne derivatkontrakter etter EMIR-regelverket

Etter EMIR-regelverket er det fastsatt clearingplikt for nærmere angitte OTC-derivater. Plikten omfatter blant annet rentederivater i norske kroner, euro, britiske pund, japanske yen, amerikanske dollar, svenske kroner og polske zloty samt kredittmisligholdsderivater. Ved handel i OTC-derivatkontrakter som ikke omfattes av clearingplikten, må motpartene i stedet etablere risiko-reducerende tiltak, for eksempel utveksling av sikkerhet. Unntak fra krav om å utveksle tilfredsstillende sikkerhet mellom motpartene kan imidlertid benyttes på visse vilkår for konserninterne kontrakter dersom begge motpartene er innenlandske. Vilkårene for unntaket er blant annet at egenkapital kan overføres fritt mellom foretakene og at gjeld mellom dem kan fritt tilbakebetales. I de tilfellene der den ene motparten er utenlandsk, må det søkes eller meldes før unntaket kan benyttes. Finanstilsynet behandlet én sak i 2019 om unntak fra krav om å utveksle tilfredsstillende sikkerhet. Finanstilsynet informerte i rundskriv 6/2017 om gjennomføringen av EMIR at det forventer at virksomheter under tilsyn og andre relevante aktører forholder seg til EMIR-regelverket slik det til enhver tid gjelder i EU, selv om reglene ikke er tatt inn i EØS-avtalen ennå. Dette gjelder også det reviderte EMIR-regelverket, som ble fastsatt ved forordning (EU) 2019/834 (EMIR Refit). Norske aktører har derfor på samme måte som aktører fra EU kunnet melde om bruk av unntak for rapportering av konserninterne transaksjoner etter at EMIR Refit-forordningen trådte i kraft i EU 17. juni 2019. I andre halvår 2019 behandlet Finanstilsynet meldinger fra 19 konserner om bruk av unntaket.

Markedsatferd

Tilsyn, overvåking og kontroll

Det overordnede målet med tilsyn og overvåking av de generelle atferdsreglene er å bidra til å sikre det norske verdipapirmarkedets omdømme og dermed dets funksjon som velfungerende kapitalkilde.

Reglene om ulovlig innsidehandel, markedsmanipulasjon og tilbørlig informasjonshåndtering er sentrale. Finanstilsynet følger også opp reglene om listeføring, undersøkelsesplikt, forbud mot urimelige forretningsmetoder samt meldeplikt og flaggeplikt ved verdipapirhandel. Finanstilsynet har et nært samarbeid med Økokrim og Oslo Børs på dette området.

Flertallet av sakene som ble fulgt opp i 2019, ble rapportert til Finanstilsynet fra verdipapirforetak, utenlandske myndigheter og investorer. Mange saker ble også oversendt fra Oslo Børs eller initiert av Finanstilsynet selv på bakgrunn av hendelser i markedet. Finanstilsynets eget overvåkingssystem, SKADI, har utløst mange alarmer som har ført til videre undersøkelser.

Mange av innside- og markedsmanipulasjonssakene er tidkrevende. Dette gjelder særlig saker der undersøkelsene forutsetter kartlegging av utenlandske investorer som har handlet i forkant av ulike markedsbegivenheter. Slik kartlegging medfører utstrakt kontakt med utenlandske forvaltere og tilsynsmyndigheter.

I 2019 undersøkte Finanstilsynet følgende enkeltsaker:

- 94 saker om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt/listeføring
- 73 saker om markedsmanipulasjon / urimelige forretningsmetoder
- 660 alarmer fra overvåkingssystemet SKADI
- 18 saker om flaggepliktig verdipapirhandel
- 303 alarmer fra overvåkingssystemet om eierplasseringer
- 50 saker om meldepliktig verdipapirhandel
- 24 saker om meldepliktige shortposisjoner

Totalt mottok Finanstilsynet 84 rapporter fra verdipapirforetak i henhold til bestemmelsen om rapporteringsplikt ved mistanke om innsidehandel eller markedsmanipulasjon. Videre mottok Finanstilsynet 81 rapporter fra utenlandske tilsynsmyndigheter om innsidehandel eller markedsmanipulasjon.

Overtredelsesgebyr

Finanstilsynet ila i 2019 fem overtredelsesgebyrer for brudd på flaggereglene og to for brudd på meldepliktreglene. Videre ila tilsynet sju overtredelsesgebyrer for brudd på shortsalgreglene. Finanstilsynet forventer at dette har en preventiv virkning.

Anmeldelser til påtalemyndigheten

I 2019 anmeldte Finanstilsynet to saker til påtalemyndigheten der det forelå mistanke om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt.

Oppfølging av anmeldte saker

Finanstilsynet samarbeider med Økokrim og lokale politidistrikter om anmeldte saker. Finanstilsynet bistø påtalemyndigheten med ulike analyser i 2019.

I 2019 ga Finanstilsynet bistand til utenlandske tilsynsmyndigheter i flere atferdssaker og mottok også slik bistand i enkeltsaker. Dette er i tråd med forpliktelser etter internasjonale avtaler.

Shortsalgregisteret

Ved endring av verdipapirhandeloven ble shortsalgforordningen gjeldende som lov med virkning fra 2. januar 2017. Etter forordningen skal investorer som har shortposisjoner i aksjer, eller statsgjeld som overskrider fastsatte terskelverdier, rapportere disse til tilsynsmyndigheten. Mottak og publisering av shortposisjoner skjer gjennom en egen portal (ssr.finanstilsynet.no).

I 2019 ble det publisert ca. 1600 endringer i posisjoner større eller lik 0,5 prosent i 54 finansielle instrumenter. Inkludert instrumenter som ikke vises til offentligheten, mottok tilsynet 2900 posisjoner i 120 instrumenter. 180 forskjellige investorer rapporterte posisjoner i 2019. Det var ca. 950 dokumenter i tilknytning til henvendelser om shortsalgrapporteringen i løpet av året. I 2019 ble det for første gang gitt administrative gebyrer for overtredelse av shortsalgforordningen. Utover sju ilagte overtredelsesgebyrer fikk også en rekke foretak advarsel for mindre overtredelser av shortsalgforordningen. Det største gebyret var på fire millioner kroner. Vedtaket ble påklaget, og saken er til behandling i Finansdepartementet. Finanstilsynet sender regelmessig statistikk over shortposisjoner i aksjer og statsgjeld til ESMA.

Transaksjonsrapportering

I 2018 tok Finanstilsynet i bruk et nytt system for mottak av transaksjonsrapporter. Transaksjonsrapporterings-systemet (TRS) dekker EØS-landene og mottar rapporter fra verdipapirforetak og handelsplasser om gjennomførte transaksjoner i finansielle instrumenter. Formålet er å gi nasjonale tilsynsmyndigheter et komplett bilde over verdipapirtransaksjonene som gjennomføres i markedet.

I 2019 mottok TRS-systemet ca. 180 millioner transaksjoner, inkludert korrigeringer. Av dette var 20 millioner fra verdipapirforetak i Norge. Storbritannia sto for den største andelen transaksjoner rapportert av andre land. Det er en svakt stigende trend i antall transaksjoner som rapporteres, og en økende andel transaksjoner kommer fra utlandet. Finanstilsynet ser en urovekkende høy andel korrigeringer av tidligere innsendte transaksjoner. Dette kan skyldes at verdipapirforetakene gradvis blir mer oppmerksomme på feil i tidligere rapportering og ønsker å rette opp dette, og at nasjonale myndigheter i EU utfører flere og grundigere kontroller av dataene. Finanstilsynet vil framover føre kontroll for å bedre datakvaliteten.

I tillegg til de halvårslige kvalitetstestene som de nasjonale tilsynsmyndighetene er pålagt av ESMA å gjennomføre på TRS-data, startet Finanstilsynet høsten 2019 et eget datakvalitetsprosjekt for å ha en tettere oppfølging av norske verdipapirforetak med høy feilrate.

Rettsavgjørelser

Borgarting lagmannsrett avsa 26. juni 2019 frifinnende dom i en sak om innsidehandel. En svensk statsborger var tiltalt for å ha kjøpt aksjer i et børsnotert selskap samtidig som han forhandlet med selskapet om en rettet emisjon til betydelig overkurs. Lagmannsretten fant at informasjonen om status i forhandlingene objektivt utgjorde innsideinformasjon og at tiltalte forsto dette. Flertallet i retten la imidlertid til grunn at det på kjøps-tidspunktet kun var investorens egen investeringsvilje til å delta i emisjonen som utgjorde kurssensitive opplysninger, og at kunnskap om egen investeringsplan ikke utgjorde misbruk av innsideinformasjon.

Høyesteretts ankeutvalg besluttet 26. juli 2019 å ikke behandle anken på dommen i Borgarting lagmannsrett fra 9. mai 2019 i den såkalte Funcom-saken. I dommen fra Borgarting lagmannsrett ble to av de tre tiltalte dømt for markedsmanipulasjon og innsidehandel, mens én tiltalt ble frikjent for innsidehandel. Retten fant at et tidligere styremedlem hadde solgt aksjer i Funcom privat, på et tidspunkt han var kjent med at en stor aksjonær som han representerte i styret i Funcom, skulle selge en større aksjepost i selskapet. Lagmannsretten dømte vedkommende til ti måneders ubetinget fengsel og inndro 3,5 millioner kroner. Den andre ble dømt til 21 dagers ubetinget fengsel. Retten mente den tidligere administrerende direktøren i selskapet forsettlig hadde medvirket til markedsmanipulasjon, ettersom selskapet hadde offentliggjort opplysninger om at vedkommende ikke hadde tillatelse til å selge aksjer i selskapet i forbindelse med sin fratredelse fra stillingen. Dette var egnet til å villedde markedet.

Høsten 2019 ble det avsagt tre dommer i en sak som var anmeldt av Finanstilsynet. Saken gjaldt tilskyndelse til innsidehandel og innsidehandel i Link Mobility Group ASA i forkant av et bud på selskapet i juni 2018. To av sakene gikk som tilståelsessaker for Oslo tingrett 10. juli 2019 og 14. august 2019, mens det i én sak var alminnelig hovedforhandling ved Vestfold tingrett med dom 30. september 2019. I tilståelsessakene ble to personer dømt til fengsel i 120 dager for overtredelse av verdipapirhandelloven. En av de tiltalte ble dømt for tilskyndelse til innsidehandel, og den andre ble dømt for innsidehandel. Personen som handlet aksjene, fikk i tillegg inndratt 74 174 kroner og ble dømt for hvitvasking etter straffeloven. Dommen fra Vestfold tingrett gjaldt den tredje personen i saken. Vedkommende ble dømt til fengsel i fem måneder for innsidehandel og tilskyndelse til innsidehandel. Vedkommende ble også dømt for hvitvasking og fikk inndratt 80 500 kroner.

Verdipapirforetak

Tilsyn, overvåking og kontroll

Stedlige tilsyn

Finanstilsynet fører tilsyn med at foretakene overholder kravene i verdipapirhandelloven med forskrifter. Lovens krav til investorbekyttelse og håndtering av interessekonflikter står sentralt i tilsynet med verdipapirforetakene. Finanstilsynet har særlig oppmerksomhet på at foretakene opptrer ærlig, redelig og profesjonelt, i tråd med kundenes beste interesse og slik at markedets integritet blir ivaretatt på beste måte. Tilsynet med verdipapirforetakene skal også bidra til at foretakene sørger for tilstrekkelig internkontroll og har et bevisst forhold til risiko.

Med grunnlag i Finanstilsynets risikobaserte tilnærming ble det i 2019 startet sju stedlige tilsyn, seks med norske verdipapirforetak og ett med tilknyttet agent av et svensk verdipapirforetak. Av disse ble ett avsluttet i 2019. I tillegg ble det arbeidet med 14 tilsyn som ble startet i 2017/2018. Av disse ble ti avsluttet i 2019.

Av de totalt 21 pågående tilsynene gjennom 2019 var det ti fullskala tilsyn, som er gjennomgang av hele foretakets virksomhet og organisering, hvorav ett som hadde særlig oppmerksomhet på foretakets pensjonsrådgivning, og elleve tematiske tilsyn, med gjennomgang av utvalgte temaer. Fem av disse gjaldt informasjonshåndtering og seks gjaldt kundedokumentasjon og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.

Sentrale temaer i de fullskala tilsynene var:

- foretakenes kundetesting – om anbefalte finansielle instrumenter var egnet eller hensiktsmessige for kundene
- foretakenes opplysninger til kundene – om de hadde gitt kundene balansert, korrekt og forståelig informasjon om risiko og kostnader
- om foretakene har et bevisst forhold til å identifisere og håndtere interessekonflikter
- om foretakenes kundekontroll og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering var tilstrekkelige
- om foretakene hadde tilfredsstillende ressurser, struktur og formalisering på sin interne kontroll, med særlig vekt på foretakenes kontrollfunksjon (compliance) og organisering

Fakta

Ved utgangen av 2019 var det 101 verdipapirforetak i Norge, hvorav 19 foretak også hadde konsesjon som bank. I tillegg hadde 23 utenlandske verdipapirforetak filial i Norge.

Markedsundersøkelser

Finanstilsynet startet i slutten av 2018 en markedsundersøkelse rettet mot samtlige norske verdipapirforetak og filialer av utenlandske verdipapirforetak. Undersøkelsen gjaldt etterlevelse av reglene om produktstyring, uavhengig investeringsrådgivning og kompetansekrav for ansatte. Tilsynets gjennomgang avdekket en rekke områder hvor flere aktører hadde oversett eller misforstått kravene i det nye regelverket. Finanstilsynet sendte i 2019 likelydende brev til samtlige foretak og filialer med veiledning og klargjøringer på områder hvor det var behov for presisering. I tillegg blir 30 av foretakene og filialene fulgt særskilt opp av Finanstilsynet.

Finanstilsynet har gjennomført en markedsundersøkelse rettet mot de ti største verdipapirforetakene og filialene om etterlevelsen av kravene til erklæring om egnethet som skal gis til kunden. Undersøkelsen resulterte i individuell oppfølging av samtlige foretak og ble avsluttet med likelydende brev til foretakene og filialene i tredje kvartal 2019.

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 også en markedsundersøkelse rettet mot samtlige norske verdipapirforetak og filialer av utenlandske verdipapirforetak, som gjaldt etterlevelse av det nye regelverket om mottak av vederlag fra andre enn kunden. Undersøkelsen viste at aktørene i liten grad hadde innrettet seg etter regelverket. Fortsatt oppfølging, både generelt og gjennom ulike tilsynsaktiviteter, er nødvendig. Finanstilsynet sendte i januar 2020 likelydende brev med veiledning og klargjøringer til samtlige foretak og filialer.

Tilbakekall og pålegg

Ett stedlig tilsyn som ble påbegynt i 2017, førte til vedtak om tilbakekall av tillatelsen i 2019 etter at Finanstilsynet avdekket alvorlige brudd på kravet til god forretnings-skikk. Foretakets hovedvirksomhet var strategisk og finansiell rådgivning overfor næringslivskunder, samt tilrettelegging og plassering av obligasjonsemisjoner i unoterte foretak, hovedsakelig innen eiendomsutvikling. Foretakets produkter innebar høy risiko. Finanstilsynet fant at foretaket hadde ytt investeringsrådgivning fra salgsavdelingen uten å tilfredsstille kravene til egnethetsvurdering. Foretaket tilfredsstilte heller ikke de mindre omfattende kravene til å vurdere om produktet var hensiktsmessig for kundene. Finanstilsynet la i tillegg til grunn at foretaket hadde lagt til rette for at underagenter av foretakets søsterselskap hadde drevet konsesjonspliktig ytelse av investeringstjenester, ved at underagentene har ytt investeringstjenester i tilknytning til direkteinvesteringer i finansielle instrumenter tilbudt av foretaket på forretningsmessig basis uten tillatelse. Foretaket har påklaget vedtaket til Finansdepartementet.

Finanstilsynet avsluttet ytterligere to tilsyn i 2019 som ville medført tilbakekall av tillatelse til å yte investeringstjenester. Tillatelsene var allerede tilbakekalt som følge av manglende kapitaldekning hos foretakene. Det ene tilsynet avdekket blant annet at foretaket hadde påvirket kunder til overdreven verdipapirhandel, såkalt churning av kundenes midler, hadde drevet aktiv forvaltning uten tillatelse og foretatt plassering av emisjoner uten tillatelse. I det andre tilsynet ble det avdekket manglende håndtering av grunnleggende interessekonflikter, svært mangelfull kundetesting samt svært mangelfulle opplysninger til kunder om risiko.

Finanstilsynet vedtok i 2019 pålegg om retting overfor ett verdipapirforetak. Dette gjaldt gjennomgang av og rapport om kundedokumentasjon og egnethetsvurdering, testing og dokumentasjon av ansattes kunnskap og kompetanse samt egnethetsvurdering av faktisk leder i foretaket.

Overvåking av foretakenes økonomi

Verdipapirforetakenes lønnsomhet og soliditet ble fulgt opp gjennom dokumentbaserte tilsyn. Tilsynet avdekket at fem verdipapirforetak overtrådte kapitalkravene i 2019. Det ene tilfellet inntraff ved utgangen av desember, og foretaket arbeider med å gjennomføre en emisjon.

I de øvrige fire tilfellene ble forholdet raskt rettet opp ved gjennomføring av kontantemisjoner, omgjøring av gjeld til egenkapital samt tilbakelevering av en av tillatelsene til å yte investeringstjenester, slik at foretaket fikk reduserte krav til ansvarlig kapital.

Ved utgangen av 2019 hadde Finanstilsynet pålagt ett foretak månedlig kapitaldekningsrapportering på grunn av lav kapitaldekning, negativ resultatutvikling og/eller antatt mangelfull rapportering, men dette pålegget er nå opphevet.

Finanstilsynet fulgte også opp foretakenes rapportering og overholdelse av regelverket om store engasjementer. Tilsynet registrerte flere brudd, men det var hovedsakelig kortvarige og mindre alvorlige brudd på grensen for plasseringer i norske banker på 100 prosent av ansvarlig kapital.

Finanstilsynet publiserer årlig en pressemelding basert på verdipapirforetakenes innsendte halvårsoppgaver som viser utviklingstrekkene i foretakenes lønnsomhet. I 2019 utgjorde driftsinntektene i verdipapirforetakene som ikke er integrert i banker, 3 prosent mer enn året før. Driftsresultatet var imidlertid 24 prosent lavere. De tilsynelatende motstridende endringene har sammenheng med at et av de største verdipapirforetakene gikk over fra regnskapsmessig netto- til bruttoføring av en større del av virksomheten. Corporate finance-virksomhet er generelt verdipapirforetakenes største inntektskilde, og var det også i 2019. Deretter fulgte inntekter fra annenhåndsomsetning av aksjer og obligasjoner som den nest største inntektskilden, og så inntekter fra investeringsrådgivning.

Forvaltning

Ni nye verdipapirforetak fikk tillatelse til å yte investeringstjenester i 2019: HwH Energimegling AS, Cloudberry Advisory AS, Monner Securities AS, Fokus Kapitalforvaltning AS, Realkapital Investor AS, Procorp AS, Folkeinvest AS, Global Assets and Trading AS og Dealflow AS. Finanstilsynet påla i 2018 stans av ulovlig investeringsvirksomhet i Folkeinvest AS, men foretaket søkte deretter om og ble innvilget tillatelse til å yte den aktuelle investeringstjenesten. Ett verdipapirforetak, Formuesforvaltning Aktiv Forvaltning AS, fikk utvidet sin opprinnelige tillatelse med en ytterligere investeringstjeneste.

Finanstilsynet får mange meldinger om grensekryssende virksomhet og filialetablering fra verdipapirforetak med hovedsete i en annen EØS-stat. Tilsynet får også regelmessig meldinger om tjenesteyting gjennom etablering av filial eller tilknyttet agent i Norge. Verdipapirforetaket er fullt ut ansvarlig for agentens virksomhet. I 2019 avviste Finanstilsynet én etablering av tilknyttet agent som følge av at agenten ikke tilfredsstilte lovens krav om egnethet. Vedtaket er påklaget.

Undersøkelser av eiendomsselskaper med mulig ulovlig virksomhet

I 2019 undersøkte Finanstilsynet flere virksomheter uten konsesjon som markedsfører investeringer innen eiendom. I enkelte saker avdekket Finanstilsynet at virksomhetene hadde ytt investeringstjenester på forretningsmessig basis uten tillatelse. Fem foretak ble pålagt å stanse ulovlig investeringstjenestevirksomhet.

Markedsadvarsler

Finanstilsynet publiserte i 2019 seks advarsler mot norske foretak og én advarsel mot et utenlandsk foretak som tilbød investeringstjenester i Norge uten tillatelse. I tillegg publiserte Finanstilsynet 1003 advarsler fra utenlandske tilsynsmyndigheter mot foretak som yter investeringstjenester i EU/EØS uten tillatelse. På Finanstilsynets nettsted er det publisert informasjon om investeringsbedragerier og råd om hvordan investorer kan beskytte seg mot bedrageri. Finanstilsynets markedsadvarsler er også tilgjengelige på [Finansportalen.no](https://finansportalen.no).

Fond og kollektive investeringer

Tilsyn, overvåking og kontroll

Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Verdipapirfond er et regulert spareprodukt med høy grad av investorbekyttelse gjennom lovgivningen. Tilsynet på dette området er i stor grad innrettet for å se til at brukernes interesser blir ivaretatt, slik at verdipapirfond kan egne seg som spareprodukt for ikke-profesjonelle investorer.

Nettotegning i norske forvaltningsselskapers verdipapirfond viste en økning fra 31,8 milliarder kroner i 2018 til 47,2 milliarder kroner i 2019. Av dette sto rentefond for 46,8 milliarder kroner, mens aksjefond viste en svak nedgang, med netto innløsning på 0,3 milliarder kroner. Av den totale nettotegningen i verdipapirfond sto norske privatpersoner, direkte eller indirekte gjennom pensjonsmidler med fondsvalg, for 15,0 milliarder kroner i 2019, mot 10,9 milliarder kroner i 2018. Norske privatpersoner nettoinvesterte hovedsakelig i obligasjonsfond. Netto tegning i obligasjonsfond var 10,0 milliarder kroner, mens det var 3,8 milliarder kroner i aksjefond og 1,2 milliarder kroner i kombinasjonsfond. Forvaltningskapital tilhørende norske privatpersoner var 481,9 milliarder kroner, hvorav 287,3 milliarder kroner var investert i aksjefond, 142,3 milliarder kroner i obligasjonsfond og 52,2 milliarder kroner i kombinasjonsfond og andre fond. Ved utgangen av 2019 utgjorde samlet forvaltningskapital 1327 milliarder kroner. Herav utgjorde aksjefond 677,7 milliarder kroner, obligasjonsfond 561,9 milliarder kroner og kombinasjonsfond og andre fond 88,2 milliarder kroner.¹⁰ Samlet sett har forvaltningsselskapene fortsatt god lønnsomhet.

Forvaltningsselskapene har plikt til å rapportere brudd på investeringsbegrensningene til Finanstilsynet. Depotmottakerne har på sin side plikt til å informere om avdekkede brudd hvert kvartal. Omfanget av rapporterte brudd i 2019 var generelt noe lavere enn tidligere år. Dette gjelder for både forvaltningsselskapene og depotmottakerne. Skjemaet for rapportering fra forvaltningsselskapene ble revidert og utvidet med blant annet opplysninger om teknikker for effektiv porteføljeforvaltning (utlån av verdipapirer m.m.). Rapporteringsformatet for depotmottakerne ble også forbedret. Finanstilsynet avdekket ingen overtredelser av kapitalkravene blant forvaltningsselskapene i 2019.

¹⁰ Kilde: Verdipapirfondenes forening

Fakta

Ved utgangen av 2019 var det 29 norske forvaltningsselskaper for verdipapirfond. I tillegg var det én norsk filial av et finsk forvaltningsselskap, Nordea Funds, Norwegian Branch. 20 av forvaltningsselskapene hadde også tillatelse til å yte investeringstjenesten «aktiv forvaltning av investors portefølje av finansielle instrumenter». Ved utgangen av 2019 forvaltet selskapene 417 verdipapirfond med tillatelse fra Finanstilsynet. UCITS-fond («Undertakings for Collective Investments in Transferable Securities», jf. direktiv 2009/65/EF) utgjør den største andelen av norske verdipapirfond.

Finanstilsynet gjennomførte flere stedlige tilsyn i forvaltningsselskaper i 2019, og forbrukerbekyttelse ble prioritert. Alle ordinære tilsyn omfattet også etterlevelse av hvitvaskingsloven. Finanstilsynet gjennomførte en undersøkelse av forvaltningsselskapenes bruk av teknikker for effektiv porteføljeforvaltning, og forvaltningsselskapenes andelseiersystemer ble kartlagt. Det ble også satt i gang en kartlegging av informasjon om og bruk av statsobligasjonsindekser i rentefond for å følge opp tidligere undersøkelser. Resultatet av kartleggingen viste at det er behov for tilsynsmessig oppfølging i 2020.

I 2019 hadde Finanstilsynet kontaktmøter med seks forvaltningsselskaper.

Forvaltere av alternative investeringsfond (AIF)

Ved utgangen av 2019 var det 40 norske forvaltere av alternative investeringsfond under ordinært tilsyn. I tillegg var det 128 registrerte AIF-forvaltere i Finanstilsynets virksomhetsregister, mot 124 ett år tidligere. Fond som er forvaltet av registrerte AIF-forvaltere, kan ikke markedsføres til ikke-profesjonelle investorer.

AIF-forvalterne forvalter 377 norske alternative investeringsfond og 19 utenlandske alternative investeringsfond. Arbeidet med systemene for den periodiske rapporteringen fra AIF-forvalterne og innrapporterte data ble videreutviklet i 2019, og kvaliteten på dataene ble forbedret.

Tilsynsarbeidet på AIF-området økte i 2019, og tilsynsaktiviteter rettet mot forbrukerbekyttelse ble prioritert. Det ble gjennomført flere stedlige tilsyn. Tematilsynet om etterlevelsen av kravene til gjennomføring av egnethetstester ved markedsføring av alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer ble

avsluttet i 2019. Tilsynet omfattet undersøkelser av kundedokumentasjonen for 100 ikke-profesjonelle investorer fra tre AIF-forvaltere og fem alternative investeringsfond klassifisert som enten eiendomsfond eller private equity-fond. Finanstilsynet avdekket til dels betydelige mangler og sendte varsel om pålegg om retting til én AIF-forvalter. Forvalteren rettet opp manglene, og tilsynet ga derfor ikke pålegg som det hadde varslet. Finanstilsynet foretok også et stedlig tilsyn hos en depotmottaker. Dette tilsynet vil bli ferdigstilt i 2020.

Finanstilsynet undersøkte i 2019 en rekke ulike investeringsstrukturer som ikke var forvaltet i henhold til AIF-loven. Tilsynet la særlig vekt på å følge opp syndikatmarkedet gjennom å vurdere enkeltsaker, og publiserte en veiledning om definisjonen av alternative investeringsfond og prosjektfinansieringsselskaper (rundskriv 9/2019). Veiledningen førte til en rekke nye søknader om konsesjon til å forvalte alternative investeringsfond.

I 2019 fulgte Finanstilsynet opp 14 registrerte AIF-forvaltere som følge av manglende revisor. De fleste tilpasset seg, men det pågår videre oppfølging overfor enkelte.

Det ble gjennomført fire kontaktmøter med AIF-forvaltere.

Rapporteringen fra AIF-forvalterne er et viktig bidrag til det dokumentbaserte tilsynet. I 2019 avdekket Finanstilsynet to overtredelser av kapitalkravene og sendte varsel om mulig tilbakekall av konsesjon. Ansvarlig kapital ble brakt i samsvar med kravene innen fristen som tilsynet satte i varslene, slik at det ikke var behov for ytterligere oppfølging.

Forvaltning

Forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Finanstilsynet ga ingen nye tillatelser til å drive verdipapirfondsforvaltning i 2019, men ett forvaltningsselskap fikk utvidet tillatelse. Én konsesjonssøknad ble trukket under konsesjonsbehandlingen, og konsesjonen til ett forvaltningsselskap bortfalt som følge av opphørt virksomhet.

I 2019 ga Finanstilsynet tillatelse til å etablere 19 nye verdipapirfond, mens 29 fond ble avviklet eller opphørte. I løpet av året ga tilsynet en rekke godkjennelser til å endre vedtektene til verdipapirfond. Tilsynet godkjente blant

annet endringer i investeringsområdet for enkelte verdipapirfond som etter brexit fortsatt ønsker å kunne investere i britiske finansielle instrumenter. Flere verdipapirfond innførte nettoandelsklasser beregnet for investorer som tegner seg gjennom distributører som ikke mottar returprovisjon fra forvaltningsselskapet. Finanstilsynet antar at disse andelsklassene vil få større betydning framover som følge av nye og skjerpede krav til verdipapirforetakenes adgang til å motta returprovisjon.

En rekke UCITS-fond som er etablert i andre EØS-stater, blir notifisert for markedsføring i Norge. Hovedvekten av slike fond er etablert i Luxembourg, Irland, Storbritannia og de nordiske landene. Enkelte av de norske forvaltningsselskapene har meldt markedsføring av verdipapirfond i andre EØS-land. Finanstilsynets virksomhetsregister gir oversikt over hvilke utenlandske UCITS-fond som markedsføres i Norge.

Forvaltere av alternative investeringsfond

I 2019 ga Finanstilsynet konsesjon til fire nye AIF-forvaltere og utvidede tillatelser til to AIF-forvaltere. Tilsynet avsto én søknad om konsesjon. Søknader fra ti foretak om konsesjon til å forvalte alternative investeringsfond, i tillegg til én søknad om å opptre som depotmottaker, var under behandling ved utgangen av 2019. To AIF-forvaltere leverte inn tillatelsene sine.

Antallet søknader om å markedsføre alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer var på samme nivå som året før, og i 2019 ga Finanstilsynet ni slike tillatelser. Mange alternative investeringsfond for massemarkedet blir strukturert som tilføringsfond til ett hovedfond, som i praksis er lukket for ikke-profesjonelle investorer som følge av høy minste-tegning. Fondsstrukturene og honorarmodellene er ofte uoversiktlige. Finanstilsynet godkjenner ikke fondet som sådan, men fondsdokumentasjonen blir gjennomgått med særlig vekt på framstilling av kostnader og risikoer.

I 2019 ga Finanstilsynet 91 tillatelser til å markedsføre alternative investeringsfond til profesjonelle investorer i Norge der enten forvalter, fondet eller begge er etablert utenfor EØS-området.

En rekke alternative investeringsfond som er etablert i andre EØS-stater, er meldt for markedsføring til profesjonelle investorer i Norge. Dette gjelder særlig fond som er etablert i Irland, Storbritannia eller Luxembourg.

Regelverksutvikling

Finanstilsynet utarbeidet i 2019 et høringsnotat på oppdrag fra Finansdepartementet der tilsynet foreslår å innføre en plikt til å ta lydopptak og lagre elektronisk kommunikasjon for forvaltningsselskaper for verdipapirfond og AIF-forvaltere ved yting av investeringstjenester. Forslaget har vært på høring og er til behandling hos Finansdepartementet.

Finanstilsynet utarbeidet også et høringsnotat på oppdrag fra Finansdepartementet der det foreslås å innføre et krav om at foretak som tilbyr finansielle tjenester til forbrukere, skal være tilsluttet et godkjent klageorgan. Det foreslås også at AIF-forvaltere som markedsfører

alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer, skal ha tilsvarende plikt til å dekke forbrukerens saksomkostninger ved domstolsbehandling som andre foretak som yter finansielle tjenester til ikke-profesjonelle investorer, har i tilfeller der foretaket ikke tar klageorganets uttalelse/beslutning til følge. Finansdepartementet sendte forslaget på høring med høringsfrist 25. desember 2019. Saken er til behandling i Finansdepartementet.

Finanstilsynet har foreslått å innføre overtredelsesgebyr i AIF-loven og ledelseskarantene i verdipapirfondloven og i AIF-loven ved overtredelser av regelverket. Forslaget er tatt inn i et høringsnotat basert på en bredere gjennomgang av behovet for administrative sanksjoner i finanslovgivningen.

Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

Finanstilsynet skal godkjenne EØS-prospekter ved tilbud om tegning eller kjøp av omsettelige verdipapirer på minst åtte millioner euro beregnet over en periode på tolv måneder, som rettes til 150 personer eller flere i det norske verdipapirmarkedet. Det samme gjelder ved opptak til notering av omsettelige verdipapirer på norsk regulert marked, inkludert kapitalforhøyelser på over 20 prosent i selskaper med aksjer som allerede er notert på regulert marked.

Gjennomføring av prospektkontrollen i 2019

I 2019 ble det godkjent 53 aksjeprospekter, som er omtrent like mange som foregående år. Totalt var det tolv prospekter i forbindelse med førstegangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess, mot ti i 2018.

2019 var et godt år for å hente inn egenkapital, og særlig første halvdel av året. Markedet var likevel noe roligere enn i 2018, noe som også ga seg utslag i totalt antall godkjente prospekter. Det var relativt høy aktivitet for førstegangs notering av aksjer, som for blant andre Adevinta, Hafnia Tankers, Sats, Norske Skog og Ice Group. Som

et resultat av et stillere marked i andre halvår, valgte noen selskaper å avbryte sin noteringsprosess eller kapitalinnhenting etter å ha fått prospektet godkjent av Finanstilsynet.

Antall obligasjonsprospekter i 2019 var vesentlig lavere enn i 2018. Dette må ses i lys av et noe mer utfordrende kapitalmarked, med økte kredittpåslag.

En oversikt over prospekter kontrollert av Finanstilsynet i perioden 2015 til 2019 er gjengitt i tabell 5.

Tabell 5: Kontrollerte dokumenter

	2015	2016	2017	2018	2019
Aksjer (noterte aksjer i parentes)	58 (53)	52 (46)	66 (59)	55 (45)	54 (46)
Obligasjoner	99	118	145	135	65
Sum	157	170	211	190	118

Finanstilsynet avbrøt ti kontrollprosesser etter at kapitalinnhentinger og/eller noteringer ble avlyst. Det ble også notifisert et større antall dokumenter knyttet til grensekryssende prospekter til og fra andre prospektmyndigheter i EØS-området.

Finanstilsynet startet kontroll av 14 prospekter for nye aksjenoteringer. Av disse ble tolv prospekter benyttet i forbindelse med førstegangs notering av aksjer på Oslo

Børs eller Oslo Axess. Til sammen ble 46 prospekter for noterte aksjeselskaper kontrollert. I tillegg ble det kontrollert åtte prospekter for aksjeemisjoner i unoterte selskaper.

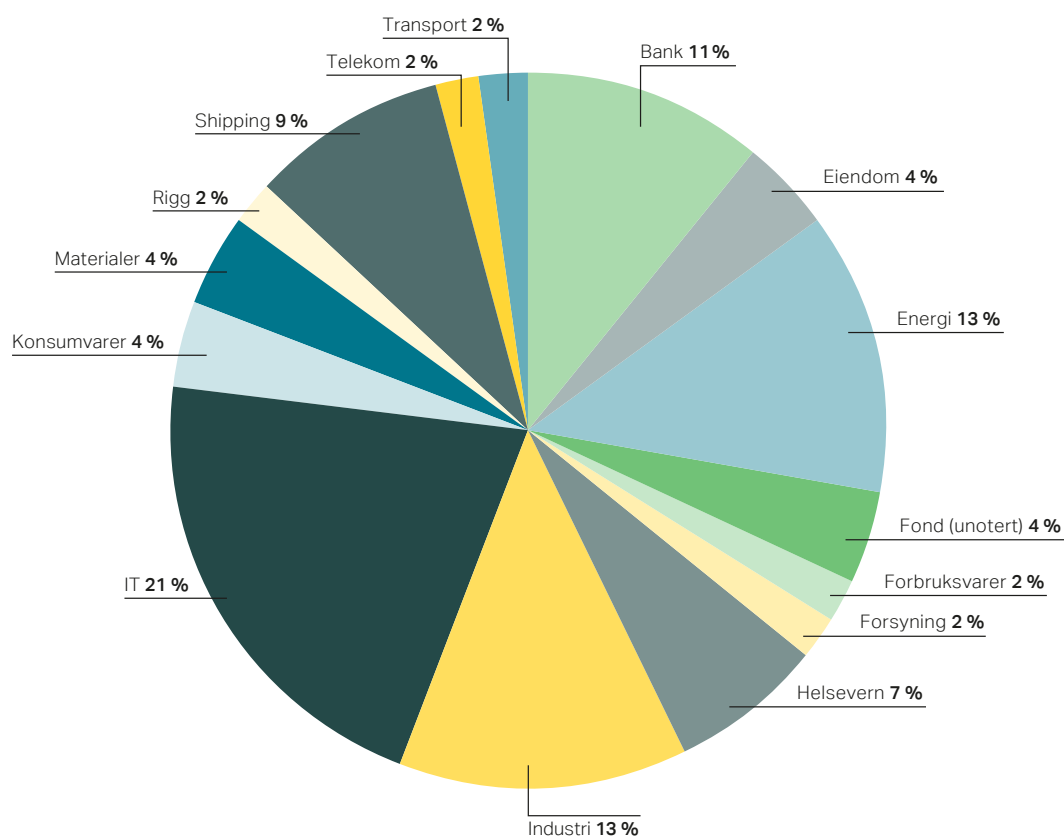
Finanstilsynet ila et foretak overtredelsesgebyr for uriktig informasjon i prospektet. Sanksjonen er den første på området siden 2014.

Nye prospektregler

EU vedtok i juni 2017 en ny prospektforordning som et ledd i arbeidet med EUs kapitalmarkedsunion. Sentrale formål med forordningen er å sikre investorbeskyttelse og mer effektive markeder, redusere den administrative byrden for noterte selskaper og tilpasse reglene for små og mellomstore bedrifter. De nye reglene ble tatt inn i verdipapirhandelloven 21. juli 2019. De viktigste endringene er at tilbud under åtte millioner euro ikke forutsetter et godkjent EØS-prospekt og at grensen for unntak fra prospektplikt ved børsnotering er hevet til 20 prosent av utestående kapital. Det er også kommet enkelte nye prospekttyper og forenklinger i prospektene for allerede noterte selskaper.

Figur 13: Aksjeprospekter godkjent av Finanstilsynet i 2019 – fordelt på bransje

Kilde: Finanstilsynet

Regnskapstilsyn – noterte foretak

Finanstilsynet kontrollerer den finansielle rapporteringen fra norskregistrerte foretak som er notert på regulert marked i Norge eller i annet EØS-land, og visse utenlandske foretak som er notert på regulert marked i Norge.

Ved utgangen av 2019 var 282 foretak underlagt slik kontroll. Av disse var 52 utenlandske. 202 foretak var utstedere av aksjer og egenkapitalbevis. Flere utstedere av aksjer og egenkapitalbevis utstedte også obligasjoner som var notert på Oslo Børs. I løpet av året ble det notert åtte foretak på Oslo Børs og fem på Oslo Axess. Ett av foretakene som ble notert på Oslo Børs, var tidligere notert på Oslo Axess, og ett av foretakene som ble notert på Oslo Axess, var notert på Merkur Market. Totalt fem foretak ble strøket på Oslo Børs.

Kontroll med finansiell rapportering

Finanstilsynet bruker flere kriterier for å velge hvilke foretak som skal kontrolleres. Noen foretak blir valgt ut som følge av signaler eller rotasjon, mens andre foretak blir valgt ut på bakgrunn av risikovurderinger. Den risiko-baserte analysen bygger på innrapportering av opplysninger fra foretakene via Altinn.

Finanstilsynet gikk i 2019 gjennom hele eller deler av den finansielle rapporteringen til 51 foretak. Kontrollen rettet seg særlig mot utstedere av aksjer og egenkapitalbevis, men også mot enkelte utstedere av obligasjoner. Alle noterte foretaks revisjonsberetninger ble gjennomgått. 15 saker ble fulgt opp nærmere. Tolv av disse er fortsatt under arbeid.

I tillegg avdekket Finanstilsynet i 2019 flere svakheter i finansiell rapportering fra foretak som søker børs-notering og derfor trenger et godkjent prospekt. I slike saker forutsetter tilsynet at foretaket utbedrer svakheter gjennom nye finansielle rapporter eller ved å gi supplerende og utdypende informasjon i prospektet. Finanstilsynets tilsynspraksis er omtalt i en rapport fra november 2019, som er tilgjengelig på tilsynets nettsted.

Finanstilsynet mottok ingen meldinger fra revisorer om at den finansielle rapporteringen fra utstederen ikke ga et riktig bilde. Finanstilsynet mottok én melding om at revisor trakk seg fra et oppdrag før ny revisor var valgt. Dette foretaket blir fulgt opp.

Her er de viktigste sakene som Finanstilsynet avsluttet i 2019, og øvrige kontrolltiltak tilsynet gjennomførte:

Norwegian Finans Holding ASA

Kontrollen omhandlet foretakets beregning av individuelle og gruppevise nedskrivninger av utlån etter regnskapsreglene i IAS 39¹¹ i årsregnskapet for 2017 samt kontroll av noteopplysninger om kredittrisiko.

Etter Finanstilsynets vurdering hadde foretaket en nedskrivingsmodell og en nedskrivingspraksis som ikke var i tråd med regnskapsregelverket. Foretaket foretok blant annet gruppevise nedskrivninger allerede ved utbetaling av lånet, mens det foretok individuelle nedskrivninger av misligholdte utlån for sent. Foretakets nedskrivingsmodell ga et feilaktig bilde av fordelingen mellom gruppevise og individuelle nedskrivninger, men Finanstilsynet kunne ikke fastslå om uriktig anvendelse av regnskapsreglene hadde vesentlige konsekvenser for det samlede nedskrivingsnivået.

Finanstilsynet påla ikke foretaket å beregne nedskrivingsbeløpet på nytt etter en modell i samsvar med IAS 39, siden IFRS 9 erstattet innregning og måling av finansielle instrumenter fra 1. januar 2018. Foretaket ble pålagt å korrigere noteopplysningene for 2017 i årsregnskapet for 2018 ved at det måtte klassifisere en vesentlig større andel av de gruppevise nedskrivningene som individuelle nedskrivninger.

¹¹ IAS 39 *Finansielle instrumenter – innregning og måling*, som gjaldt til og med regnskapsåret 2017, er nå erstattet med IFRS 9.

Melhus Sparebank

Kontrollen omfattet i hovedsak om bankens noteopplysninger knyttet til tap på utlån og garantier i årsregnskapet for 2018 var i samsvar med IFRS 7.¹²

Finanstilsynets vurdering var at noteopplysningene hadde vesentlige mangler. Banken skulle blant annet ha gitt informasjon om usikkerhet i vurderingen av tapsavsetninger og sensitivitet knyttet til de viktigste forutsetningene i denne vurderingen. Den skulle også ha beskrevet modellen bedre og gitt mer detaljert informasjon om utlån, tapsavsetninger, misligholdte lån, sikkerheter og konstaterte tap. Banken bekreftet at den vil forbedre noteopplysningene i framtidige årsregnskaper.

Aker BP ASA, Telenor ASA og Nekar ASA

Kontrollsakene om etterlevelsen av den nye regnskapsstandard IFRS 15¹³ ble avsluttet med at Finanstilsynet tok selskapenes regnskapsføring til etterretning.

Kontroll av noterte foretaks etterlevelse av retningslinjer for alternative resultatmål

XXL ASA og B2 Holding ASA

Begge selskapene ble kritisert for manglende etterlevelse av retningslinjene for alternative resultatmål i børsmeldinger om forventede framtidige resultater (resultatvarsel).

Tematilsyn om etterlevelse av retningslinjer

I november 2018 publiserte Finanstilsynet en tematilsynsrapport om selskapenes etterlevelse av retningslinjer for alternative resultatmål. Etter dette tematilsynet ble enkelte foretak fulgt opp, og Finanstilsynet ga i 2018 og 2019 kritiske merknader til fem større foretak om manglende etterlevelse av disse retningslinjene. Fire foretak utbedret informasjonen betydelig. Når det gjelder det femte foretaket, vil Finanstilsynet følge opp og vurdere informasjonen det gir i årsrapporten for 2019.

¹² IFRS 7 *Finansielle instrumenter – opplysninger* er endret som følge av innføringen av IFRS 9 fra og med årsregnskapet for 2018.

¹³ IFRS 15 *Kontrakter med kunder*

Kontroll av noterte foretaks etterlevelse av noteopplysninger om inntekter

Finanstilsynet publiserte i 2019 en tematilsynsrapport om hvordan et utvalg noterte foretak etterlever noteopplysningskravene om inntekter. Tematilsynet viste at det er behov for betydelige forbedringer på de fire områdene som ble undersøkt. Finanstilsynet vil følge opp dette i kontrollen av årsrapporter for 2019.

Forsinket offentliggjøring av periodisk finansiell rapportering

Finanstilsynet ila i 2019 Havyard Group ASA overtredelsesgebyr for forsinket rapportering.

Øvrig kontroll

Finanstilsynet kontrollerer årlig om noterte foretak har tatt inn de formelle dokumentene som skal inngå i årsrapportene og halvårsrapportene. Tilsynet publiserte i oktober 2019 resultatet av gjennomgangen av halvårsrapportene for 2018. Ti selskaper manglet ansvarserklæring fra ledelsen om halvårsregnskapet og halvårsrapporten.

Regnskapsfaglig ekspertutvalg

I 2019 hadde regnskapsfaglig ekspertutvalg ett møte. Finansdepartementet besluttet å avvikle utvalget ved årsskiftet 2019–2020.

Revisjon

Finanstilsynets tilsyn med revisorer omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at revisor ivaretar sin uavhengighet og utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen og god revisjonsskikk. Finanstilsynet kontrollerer også revisors etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen.

Det er nødvendig for et velfungerende marked at aktørene har tillit til den finansielle rapporteringen fra næringslivet. Det gjelder spesielt for foretak av allmenn interesse. God kvalitet på revisjonen bidrar til å styrke denne tilliten. For å ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, må revisor være uavhengig og utføre revisjonen i samsvar med kravene i revisorloven.

Utviklingstrekk

De særlige kravene til revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, gjør at skillet mellom revisjonsselskaper som reviderer foretak av allmenn interesse, og andre revisjonsselskaper blir mer markert. Ved utgangen av 2019 var det tolv revisjonsselskaper som reviderte foretak av allmenn interesse.

De største revisjonsselskapene er klart dominerende i markedet målt i honorar fra lovpliktig revisjon. Det er likevel mange små aktører, men antallet revisjonsforetak der det bare er én oppdragsansvarlig revisor, er redusert de siste årene. Den teknologiske utviklingen og betydningen for revisjonsutøvelsen er et sentralt tema, særlig i de store internasjonale revisjonsnettverkene. For eksempel forventes det at neste generasjon revisjonsmetodikk vil inneholde automatiserte analyser og software-roboter som innhenter informasjon og utfører standard revisjonshandlinger.

Tilsyn, overvåking og kontroll

Periodisk kvalitetskontroll

Revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, skal etter revisorloven underlegges periodisk tilsyn minst hvert tredje år. Disse tilsynene gjennomføres av Finanstilsynet. Øvrige revisorer skal kontrolleres minst hvert sjetten år. Disse kontrollene utføres av Revisorforeningen for medlemmer og av Finanstilsynet for ikke-medlemmer. Det er utarbeidet retningslinjer for Finanstilsynets samarbeid med Revisorforeningen. I henhold til retningslinjene skal Revisorforeningen sende saken til Finanstilsynet dersom de finner forhold som kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor. Revisorforeningens rapport om kvalitetskontrollarbeidet i 2019 er gjengitt på side 73.

I 2019 ferdigstilte Finanstilsynet kontrollene som ble utført høsten 2018 og gjennomførte fire periodiske tilsyn. Ikke alle sakene er avsluttet. Ett av de kontrollerte revisjonsselskapene har påtatt seg revisjonsoppdrag for foretak som innebærer at revisjonsselskapet også blir underlagt periodisk kvalitetskontroll av revisortilsynsmyndigheten i USA, Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Kontrollen i dette selskapet ble gjennomført som fellestilsyn med PCAOB, ledet av Finanstilsynet.

Øvrige tilsynssaker

Øvrige tilsyn blir gjennomført på bakgrunn av Finans-tilsynets risikovurderinger, der signaler om mulige svakheter i revisjonen inngår i valg av hvilke tilsyn som skal gjennomføres.

I 2019 registrerte Finanstilsynet om lag 90 signaler om mulige svakheter i revisjonen. Signalene kommer fra Revisorforeningen, skattemyndighetene, konkursbo, politiet og andre. Det kan også være oppslag i mediene eller forhold som blir avdekket av Finanstilsynet på andre tilsynsområder. Alle signaler blir vurdert for tilsynsmessig oppfølging. Saker som ikke følges opp med stedlig tilsyn eller annen nærmere kontroll, kan bli avsluttet med at revisor blir bedt om å gjennomgå revisjonen, identifisere eventuelle svakheter og rette opp disse i framtidig

revisjonsutøvelse. Finanstilsynet gjør revisor oppmerksom på at vurderingen og eventuelle tiltak må dokumenteres og at tilsynet vil gjennomgå sakene i eventuelle framtidige tilsyn.

Til sammen ble 35 signaler fulgt opp i 2019. 22 av signalene ble fulgt opp ved at revisor ble bedt om å redegjøre for hvordan et bestemt revisjonsoppdrag var gjennomført og framlegge revisjonsdokumentasjonen som viste at revisjonen skjedde i samsvar med god revisjonsskikk. 13 av signalene ble fulgt opp med stedlige tilsyn. Ikke alle tilsynssakene fra 2019 er ferdigbehandlet. Mange tilsyn blir avsluttet med kritiske merknader. Noen av sakene avsluttes fordi revisor frasier seg godkjenningen ved varsel om tilsyn eller etter at tilsyn er gjennomført.

Tabell 6: Tilbakekall av godkjenning som revisor

	2015	2016	2017	2018	2019
Tilbakekall – statsautoriserte revisorer	2	1	0	0	3
Tilbakekall – registrerte revisorer	0	1	2	2	2
Tilbakekall – revisjonsselskaper	0	3	0	0	1

Det ble avdekket brudd på god revisjonsskikk i samtlige tilsynssaker. De alvorligste bruddene var at revisor ikke hadde innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis som grunnlag for avgitt revisjonsberetning. Dette gjaldt også revisjon av foretak av allmenn interesse. For at revisor skal ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, er det viktig at revisor viser profesjonell skepsis til ledelsens vurderinger i gjennomføringen av revisjonen. I to av sakene fant Finanstilsynet alvorlige brudd på revisors uavhengighet.

Etterlevelse av hvitvaskingsregelverket blir kontrollert i tilnærmet alle tilsyn. Finanstilsynet publiserte i 2019 en veiledning om revisors og revisorselskapers etterlevelse av hvitvaskingsregelverket (rundskriv 14/2019). Se også omtale på side 86.

Saker sendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker

I 2019 var det ingen revisorsaker som ble behandlet av Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker.

Forvaltning

Tabell 7: Antall godkjente revisorer og revisjonsselskaper per 31.12.2019

	2015	2016	2017	2018	2019	Godkjenninger i 2019
Statsautoriserte revisorer	3 888	4 044	4 233	4 326	4 476	207
Registrerte revisorer	3 492	3 526	3 574	3 607	3 652	71
Herav ansvarlige revisorer	1 584	1 560	1 532	1 519	1 541	75
Revisjonsselskaper	516	494	447	447	458	34

Finanstilsynet godkjenner revisorer som enten registrert eller statsautorisert revisor. Som ledd i dette, må revisor gjennomgå en praktisk prøve. I 2019 var 276 kandidater påmeldt til prøven, og 253 kandidater besto. Det var to kandidater som strøk, og det var 21 kandidater som enten ikke leverte prøven eller som trakk seg under prosessen. I forbindelse med søknad om revisor-registernummer, som er nødvendig for å bli ansvarlig revisor, kontrollerer Finanstilsynet blant annet at revisor har lovpliktig etterutdanning og sikkerhetsstillelse.

Regelverksutvikling

Finanstilsynet har deltatt i arbeidet med ny revisorlov og avgitt høringsuttalelse. Lovproposisjonen (Prop. 37 LS (2019–2020)) er til behandling i Stortinget.

Finanstilsynet har også deltatt i arbeidet med høringsuttalelser som CEAOB (Committee of European Auditing Oversight Bodies) og IFIAR (International Forum of Independent Audit Regulators) har avgitt til internasjonale standardsettere innenfor revisjonsområdet.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 23.01.2020
Vår ref: LAJ/KMH

ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV REVISORER

I henhold til "Retningslinjer for periodisk kvalitetskontroll av revisorer og revisjonsselskaper" er Den norske Revisorforening utpekt av Finanstilsynet til å gjennomføre periodisk kvalitetskontroll av medlemmer som reviderer revisjonspliktiges årsregnskap, med unntak av de som reviderer foretak av allmenn interesse. Revisorforeningen gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av kvalitetskontrollen i 2019.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollen er beskrevet i «Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av oppdragsansvarlige revisorer 2019» som er publisert på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av revisorlovgivningen og god revisjonsskikk, herunder revisjonsstandardene, og bestemmelser i revisorloven om revisorenes økonomiske forhold, uavhengighet, sikkerhetsstillelse og etterutdanning.

Kontrollørkorpset har bestått av 29 statsautoriserte og registrerte revisorer, alle oppdragsansvarlige med bred faglig bakgrunn.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

Kvalitetskontrollordningen i 2019 omfattet 783 oppdragsansvarlige medlemmer. Det ble valgt ut 141 medlemmer for ordinær kontroll. 13 av disse ga beskjed om at de skulle avvike sin virksomhet eller slutte som oppdragsansvarlige revisorer i løpet av 2019. Seks kontroller er utsatt som følge av sykmelding. Det ble således gjennomført 122 ordinære kontroller. I tillegg ble det gjennomført 11 oppfølgingskontroller. Totalt ble det gjennomført 133 kontroller i 2019.

RESULTAT AV KONTROLLENE

	Antall	%
Godkjent	94	71
Ikke godkjent – ny kontroll	26	20
Oversendes Finanstilsynet for videre oppfølging	13	9
Sum utførte kontroller	133	100

Årsak til oversendelse:

To med manglende etterutdanning, en som følge av egne forhold og ni på bakgrunn av revisjonsutførelse, herav fire oppfølgingskontroller. I tillegg oversendes en hvor kontrollobjektet ikke har vært tilgjengelig for kontroll.

Vennlig hilsen

Den norske Revisorforening

Leif Arne Jensen

Fungerende styreleder

Regnskapsførervirksomhet

Finanstilsynets tilsyn med regnskapsførere omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, og registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at regnskapsfører utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte, i samsvar med lovgivningen og etter god regnskapsføringsskikk.

Utviklingstrekk

Regnskapsførerbransjen berøres sterkt av den teknologiske utviklingen og mulighetene dette åpner både for oppdragsgiverne og for regnskapsførerforetakene. Både revisjonsselskaper og regnskapsførerselskaper eid av banker er aktive i markedet for regnskapsføringstjenester. Det er 10 til 20 større selskaper og grupperinger. Selv om det har vært en gradvis reduksjon av virksomhet i enkeltpersonforetak de siste årene, er det fortsatt relativt mange små enheter. Det er også en klar tendens til at regnskapsførerforetakene beveger seg fra ordinær regnskapsføring med utarbeidelse av årsregnskap og skattemeldinger, til å bli en totalleverandør av økonomi- og rådgivningstjenester. Elektronisk datafangst er sterkt økende og bidrar til å frigjøre ressurser til andre tjenester.

Tilsyn, overvåking og kontroll

Finanstilsynet kontrollerer at regnskapsførerselskaper og enkeltpersonforetak oppfyller kravene i regnskapsførerlovgivningen og god regnskapsføringsskikk. Tilsynet kontrollerer også at regnskapsføringen skjer etter kravene i regnskapsloven, bokføringsloven og skatte- og avgiftsregelverket.

Samarbeid med bransjeforeninger

Med om lag 14 500 regnskapsførere og regnskapsførerselskaper er det en utfordring å oppnå tilstrekkelig tilsynsdekning, selv om tilsynsarbeidet i hovedsak er rettet mot regnskapsførerforetak og regnskapsførere som er ansvarlige for regnskapsføreroppdrag.

Regnskap Norge gjennomfører kvalitetskontroll av sine medlemmer minst hvert sjuende år. Revisorforeningen gjør det samme for de av deres medlemmer som driver med regnskapsføringsvirksomhet.

Det er utarbeidet retningslinjer for Finanstilsynets samarbeid med Regnskap Norge og Revisorforeningen. I henhold til retningslinjene skal Regnskap Norge og Revisorforeningen sende saken til Finanstilsynet dersom

de finner forhold som kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører. Rapportene fra kvalitetskontrollene som ble utført av Regnskap Norge og Revisorforeningen i 2019, er gjengitt på side 76 og 77.

Signaler og tilsyn

I tillegg til innrapporteringer fra bransjeforeningene gjennomfører Finanstilsynet tilsyn basert på innrapporteringer fra politiet, Skatteetaten, konkursbo og oppdragsgivere, samt medieomtale og andre kilder hvor det er mistanke om regelbrudd. I vurderingen av hvilke regnskapsførere som skal kontrolleres, legger Finanstilsynet vekt på om de er underlagt kvalitetskontroll av en bransjeforening.

Finanstilsynet registrerte til sammen 187 innrapporteringer og andre signaler som kan indikere feil i oppdragsutførelsen hos regnskapsførere i 2019, sammenlignet med 122 i 2018.

I 2019 gjennomførte Finanstilsynet 47 stedlige tilsyn. Noen av sakene blir avsluttet i 2020.

Mange tilsyn blir avsluttet med kritiske merknader eller vedtak om tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører eller regnskapsførerselskap. Noen saker avsluttes før vedtak fattes fordi regnskapsføreren sier fra seg autorisasjonen. Flere tilsyn lar seg ikke gjennomføre til fastsatt tid på grunn av forhold hos regnskapsfører, for eksempel sykdom.

Etterlevelse av hvitvaskingsregelverket blir kontrollert i tilnærmet alle tilsyn. Finanstilsynet publiserte i 2019 en veiledning om regnskapsføreres og regnskapsførerselskapers etterlevelse av hvitvaskingsregelverket (rundskriv 15/2019). Se også omtale på side 86.

Tabell 8: Tilbakekall og suspensjon av autorisasjon som regnskapsfører

	2015	2016	2017	2018	2019
Tilbakekall – regnskapsførere	10	77	82	8	10
Tilbakekall – regnskapsførerselskaper	16	44	24	12	17
Suspensjon	1	0	4	0	0

Antall vedtak om tilbakekall er høyere de årene det blir gjennomført dokumentbasert tilsyn.

Dokumentbasert tilsyn

Finanstilsynet gjennomførte et dokumentbasert tilsyn i oktober og november 2019. Det innebar at alle autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper måtte gi opplysninger om sin autorisasjon, virksomhet og yrkesutøvelse. Til sammen slettet over 450 regnskapsførere og regnskapsførerselskaper sin autorisasjon i forbindelse med tilsynet. Finanstilsynet sendte også varsel om tilbakekall av autorisasjonen til 55 regnskapsførere og åtte regnskapsførerselskaper fordi de ikke svarte på spørsmålene. Autorisasjonene til 15 regnskapsførere og tre regnskapsførerselskaper ble tilbakekalt. Oppfølging basert på tilsynsenhetenes svar, herunder kravet til etterutdanning, vil skje i første kvartal 2020. En samlerapport som viser utviklingen i nøkkeltall for regnskapsførerbransjen, vil bli utarbeidet og publisert i løpet av første halvår 2020.

Tematilsyn

I desember 2018 gjennomførte Finanstilsynet et tematilsyn rettet mot foretak som utfører betalinger på vegne av sine oppdragsgivere. Tilsynene omfattet en vurdering av om regnskapsførerforetakene har håndtert risikoen ved slike oppdrag på en forsvarlig måte. Også på dette området er det nødvendig at det foreligger rutiner som gir god styring og kontroll for å redusere risikoen for feil og misbruk av fullmaktene. Klarhet i fullmaktsforholdet er avgjørende. En fellesrapport fra tematilsynet ble publisert 1. juli 2019.

Ulovlig regnskapsførervirksomhet

Når Finanstilsynet mottar signaler om ulovlig regnskapsførervirksomhet, blir tilbyderne gjort oppmerksomme på autorisasjonsplikten og at virksomheten må opphøre. Videre oppfølging veies løpende mot behov for ressurser til annet tilsynsarbeid. I enkelte alvorlige tilfeller blir forholdet meldt til politiet. Brukere av regnskapsfører-tjenester bør selv kontrollere at regnskapsføreren som benyttes, har autorisasjon og er registrert i Finans-tilsynets virksomhetsregister.

Forvaltning

Tabell 9: Antall autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper per 31.12.2019

	2015	2016	2017	2018	2019	Godkjenninger i 2019
Regnskapsførere	11 558	11 185	11 350	11 606	11 626	577
Regnskapsførerselskaper	2 835	2 785	2 827	2 772	2 708	159

Særlige oppfølgingsområder

Kontroll med etterlevelsen av ulike lovkrav skjer løpende. Dette gjelder særlig kravet om at daglig leder i regnskapsførerselskaper skal være autorisert regnskapsfører. Finanstilsynet følger også opp regnskapsførere som ikke oppfyller lovfastsatte minstekrav til etterutdanning.

Saker sendt til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførerselskaper

I 2019 sendte Finanstilsynet åtte klagesaker på regnskapsførerområdet til Klagenemnden for revisor- og regnskapsførersaker.

I 2019 avgjorde Klagenemnden sju regnskapsførersaker. Tre gjaldt avslag på søknad om autorisasjon som

regnskapsfører, og to gjaldt tilbakekall av autorisasjon som regnskapsfører. To saker ble avgjort uten vedtak fra Klagenemnden. Klagenemnden stadfestet Finanstilsynets vedtak i fire av fem saker som ble avsluttet med vedtak. Klagenemndens vedtak er offentlige og tilgjengelige på Lovdata.

Regelverksutvikling

Forslag til ny regnskapsførerlov (NOU 2018: 9) ble levert til Finansdepartementet 1. juni 2018. Finanstilsynet deltok med ett medlem i lovutvalget, og tilsynet har avgitt høringsuttalelse til utredningen.

Finanstilsynet
 Postboks 1187 Sentrum
 0107 Oslo

Oslo, 31. januar 2020

Arsrapport om kvalitetskontroller gjennomført i 2019

Regnskap Norge viser til «Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap» og vil med dette gi en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater for gjennomførte kontroller for året 2019.

Organisering og utvelgelse av årets kontroller

Det er gjennomført totalt 293 stedlige kvalitetskontroller, hvorav 35 kontroller gjaldt oppfølgingskontroller fra tidligere år. Totalt er 24 kontorbaserte kontroller av små virksomheter gjennomført. Stedlige kvalitetskontroller baserer seg på tidligere års kontrollopplegg og kontrollspørsmålene er videreført fra tidligere år. I tråd med føringer fra Finanstilsynet har kontrollene hatt særlig oppmerksomhet på hvorvidt regnskapsførerbedriftene drives forsvarlig og at regnskapsføringen utføres i samsvar med regelverket, herunder et spesielt fokus på etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. I 2019 var 31 kontrollører engasjert i kontrollvirksomheten.

Kontorbaserte kontroller er gjennomført ved at kontrollobjektet svarer på enkelte spørsmål og sender inn nærmere angitte rutiner for vurdering.

Kontrollresultater 2019

	Ordinære kontroller				Etterkontroller			
	Personer	%	Virksomheter	%	Personer	%	Virksomheter	%
Godkjente kontroller	668	86	215	83	54	84	27	77
Etterkontroller/Disiplinærutvalget	109	14	43	17	10	16	8	23
Sum	777	100	258	100	64	100	35	100

Andelen som har behov for stedlig oppfølgingskontroll er på samme nivå som fjoråret. Samtlige etterkontroller som ikke fikk godkjent, er oversendt til Disiplinærutvalget for vurdering av fortsatt medlemskap i foreningen. Det ble i 2019 oversendt 9 saker til Finanstilsynet for videre oppfølging.

Kontrollen viser at de langt fleste har etablert hvitvaskingsrutine etter nye regler og kommet godt i gang med løpende oppfølging av kundeforhold. De i underkant av 6% som ikke hadde etablert endret rutine får ny kontroll og blir rapportert til Finanstilsynet.

De områder hvor vi finner flest feil og mangler er de samme som tidligere år. Gjennomgang og vurdering av de av kundens interne rutiner som er vesentlig for oppdragsutførelsen og dokumentasjon på overordnet intern kontroll på oppdragsnivå er områdene hvor vi finner flest avvik. Skriftlige kommentarer til periodiske regnskapsrapporter er også mangelfulle.

Når det gjelder kvalitetshevende kompetansetiltak, ble det i 2019 gjennomført 9 kurs i «Forberedelse til kvalitetskontroll» med totalt 319 deltagere. I tillegg har 539 gjennomført nettutgaven av kurset. En veiledning til hvordan unngå feil og mangler på de mest forekommende områdene ble lagt ut på Regnskap Norge sine hjemmesider. Kontrollobjektene ble i forkant av kontrollen orientert om hvilke krav som gjelder på områdene hvitvasking og personvern.

Med vennlig hilsen

Regnskap Norge

Christine Lundberg Larsen

Adm. dir.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 23.01.2020
Vår ref: LAJ/KMH

ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV AUTORISERTE REGNSKAPSFØRERE

Det vises til "Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap", punkt 2.3 (b). Styret i Den norske Revisorforening gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultatene av kvalitetskontrollen i 2019.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollene er beskrevet i "Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av autoriserte regnskapsførere 2019", som er publisert på revisorforeningens nettside i løpet av mai 2020. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av regnskapsførerloven med tilhørende forskrift og god regnskapsføringsskikk. Kontrollørkorpsset som har gjennomført de stedlige kontrollene har bestått av 11 personer, alle autoriserte regnskapsførere med erfaring fra regnskapsførervirksomhet.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

I 2019 har det blitt gjennomført stedlige kontroller av 24 autoriserte regnskapsførere fordelt på 11 regnskapsførervirksomheter. For regnskapsførervirksomheter med liten aktivitet (målt i årsverk) er det gjennomført dokumentbaserte kontroller. De dokumentbaserte kontrollene omfatter 39 regnskapsførervirksomheter med til sammen 94 autoriserte regnskapsførere. Samtlige av de stedlige kontrollene var ordinær kontroll, mens 10 av de dokumentbaserte var oppfølgingskontroll fra 2018.

RESULTAT AV KONTROLLENE

	Stedlige kontroller		Dokumentbaserte kontroller	
	Antall	%	Antall	%
Godkjent	22	92	82	87
Ikke godkjent- ny kontroll			7	8
Oversendt Finanstilsynet for videre oppfølging	2	8	5	5
Sum	24	100	94	100

Årsak til oversendelse: 6 manglende etterutdanning og 1 svakheter ved utførelsen av oppdragene.

Vennlig hilsen

Den norske Revisorforening

Leif Arne Jensen

Fungerende styreleder

Eiendomsmegling

Tilsynet med eiendomsmegling omfatter foretak som har tillatelse til å drive eiendomsmegling, og rettshjelpere og advokater som har stilt sikkerhet for eiendomsmegling. Finanstilsynet fører kontroll med at meglingen drives i samsvar med kravene som følger av lov og forskrift. Virksomheten skal blant annet drives i samsvar med god meglerskikk, og foretakene skal ha systemer for risikostyring og internkontroll. Finanstilsynet prioriterer den delen av eiendomsmeglingsbransjen som driver med boligformidling. Det er særlig viktig at forbrukerne i dette markedet har nødvendig tillit til eiendomsmegleren som formidler boligen og gjennomfører oppgjøret.

Utviklingstrekk

Det ble rapportert 163 132 eiendomsformidlinger i 2018, om lag 3 prosent flere enn året før. Antall formidlinger i første halvår 2019 var 84 193, mot 82 310 formidlinger i første halvår 2018. Dette var en økning på 2,3 prosent. Ved utgangen av første halvår 2019 var det 5721 årsverk i eiendomsmeglingsforetakene.

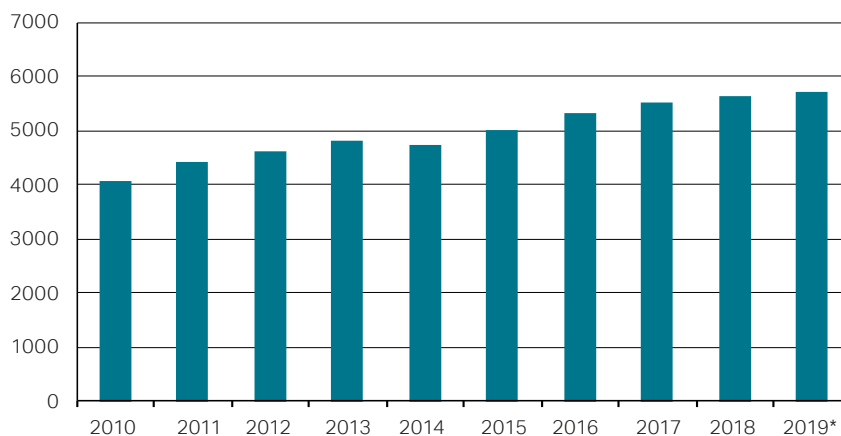
Regnet i prosent av kjøpesum endret meglers vederlag seg marginalt, fra omtrent 1,8 prosent i første halvår 2018 til omtrent 1,7 prosent i første halvår 2019.

Meglernes gjennomsnittlige vederlag økte fra 59 033 kroner i første halvår 2018 til 61 346 kroner i første halvår 2019.

Bankene spiller en sentral rolle ved boligomsetning i Norge. Bankene bidrar til finansieringen av boligkjøp og er i mange tilfeller eier av eiendomsmeglingsforetak, eller har et nært kommersielt samarbeid med eiendomsmeglingsforetak for å kunne distribuere lån og andre banktjenester.

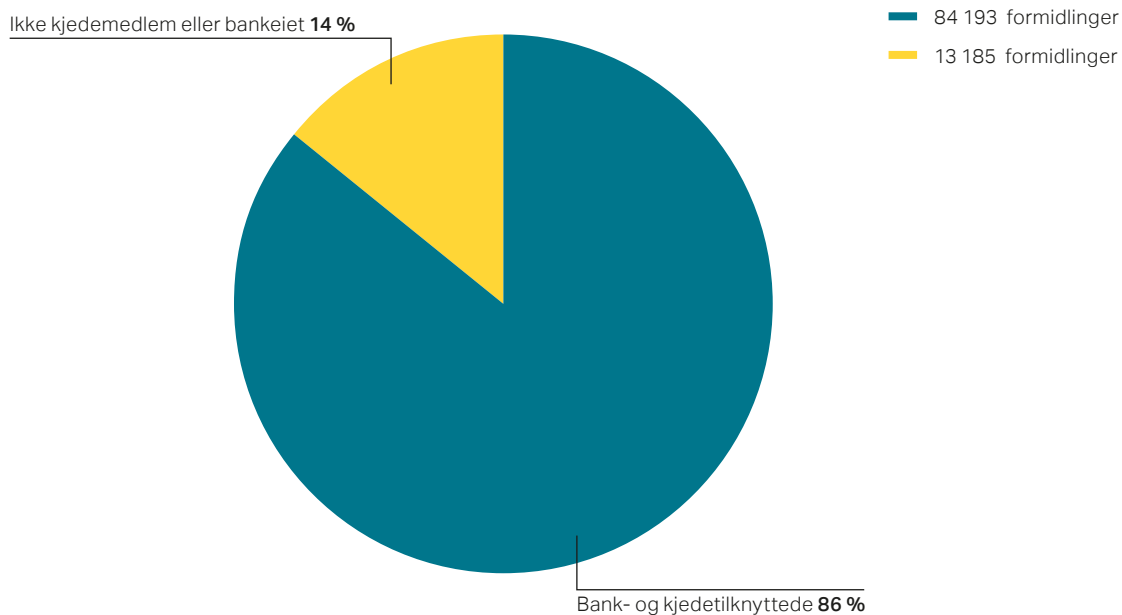
Figur 14: Antall årsverk i eiendomsmeglingsforetak

Kilde: Finanstilsynet
* Tall for første halvår 2019

Figur 15: Markedsandeler (antall formidlinger)

Kilde: Finanstilsynet
* Tall for første halvår 2019

Tilsyn, overvåking og kontroll

Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser om mulige lovbrudd i bransjen. I tillegg mottar tilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som Finanstilsynet skal følge opp nærmere. I likhet med foregående år var oppmerksomheten i 2019 rettet mot advokater og mindre eiendomsmeglingsforetak. I tillegg prioriterte Finanstilsynet eiendomsmeglingsbransjens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket.

Fakta

Antallet foretak med tillatelse til å drive eiendomsmegling har vært relativt stabilt de siste årene. Ved utgangen av 2019 var det registrert 504 foretak, mot 506 i 2018.

Det var 612 filialer ved utgangen av 2019, mot 592 i 2018. I alt ble det drevet eiendomsmegling ved 1116 meglingskontorer i Norge på slutten av 2019, mot 1098 kontorer i 2018. I tillegg var 951 advokater registrert med eiendomsmegling i egen praksis, en nedgang fra 1056 ett år tidligere. Mange av advokatene tar imidlertid kun sporadisk på seg eiendomsmeglingsoppdrag og/eller oppgjørsoppdrag. Basert på innrapporterte omsetningstall for 2018 hadde bare 290 advokater ti eller flere formidlinger og/eller oppgjørsoppdrag i løpet av året.

Stedlige tilsyn

I 2019 ble det gjennomført 16 stedlige tilsyn. Av disse var 14 hos eiendomsmeglingsforetak, mens to var hos advokater. Forvaltning og kontroll med klientmidler, risikostyring og internkontroll samt etterlevelse av hvitvaskingsregelverket var sentrale kontrollområder. I tillegg ble det gjennomført flere dokumentbaserte tilsyn med eiendomsmeglingsforetak, advokater og enkeltmeglere. Dessuten ble en rekke tips om brudd på eiendomsmeglingsregelverket undersøkt og fulgt opp. Fem av de stedlige tilsynene var tematilsyn med foretakenes etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet undersøkte foretakenes egne vurderinger av risikoen for å bli brukt til hvitvasking, og arbeids- og kontrollrutinene de har etablert mot hvitvasking. Arbeidet ventes ferdigstilt i løpet av første halvår 2020. Det ble sendt tre hvitvaskingsmeldinger til Økokrim som resultat av tilsynsvirksomheten i eiendomsmeglingsforetakene.

Finanstilsynet gjennomførte et lignende tematilsyn hos åtte næringsmeglingsforetak og ett boligmeglingsforetak i 2018. Hos sju av foretakene ble det avdekket så alvorlige mangler at tilsynet i 2019 besluttet å ilegge disse foretakene overtredelsesgebyr. Flere av dem hadde ikke vurdert risikoen for å bli brukt til hvitvasking eller terrorfinansiering. Flere foretak hadde heller ikke tilfredsstillende rutiner for å forebygge og avdekke hvitvasking, og flere førte ingen kontroll med transaksjoner på klientkonto. De fleste av disse foretakene hadde heller ikke etablert rutiner for forsterkede kundetiltak eller gjennomføring av nærmere undersøkelser av mistenkelige transaksjoner. I flere av foretakene hadde ikke de ansatte fått nødvendig opplæring. Ett foretak har pålagt vedtaket om overtredelsesgebyr til Finansdepartementet.

Advokatenes etterutdanning

Finanstilsynet undersøkte våren 2019 advokatenes etterutdanning, som tilsynet også gjorde våren 2018. I den årlige rapporteringsoppgaven skal advokater som driver eiendomsmegling, opplyse om antall etterutdanningstimer. Undersøkelsen omfattet i alt 1056 advokater. Rapporteringen viste at 36 advokater ikke oppfylte kravet til 15 timer etterutdanning, mot 167 året før. Noen av de 36 advokatene sannsynliggjorde at etterutdanningsreglene likevel ikke var overtrådt, mens andre dokumenterte sykdom eller andre særlige omstendigheter. Finanstilsynet fant derfor ikke grunn til å forby framtidig eiendomsmeglingsvirksomhet. Mens 41 advokater fikk forbud mot å drive eiendomsmeglingsvirksomhet i 2018, fikk bare fem advokater forbud i 2019.

Tilbakekall

Finanstilsynet tilbakekalte i tillegg ti tillatelser på grunn av grove eller gjentatte overtredelser. Dette gjaldt to foretakstillatelser, seks meglertillatelser og to advokaters rett til å drive eiendomsmegling.

Grunnlaget for tilbakekall av den ene foretakstillatelsen var blant annet manglende internkontroll, manglende ekstern kontroll, manglende kontroll over klientmidler og manglende etterlevelse av hvitvaskingsloven. I den andre saken hadde foretaket systematisk lagt opp til en salgsstrategi som ikke var egnet til å gi selger best mulig pris for eiendommen. Interessenter ble i en rekke saker oppfordret til å legge inn bud med forbehold om at annonsert visning ble avlyst. Ved videreformidling av disse budene til oppdragsgiver ga ikke foretaket råd med opplysning om at en åpen budrunde etter gjennomført visning normalt ville forventes å gi selger en bedre pris. Én person fikk tilbakekalt eiendomsmeglerbrevet sitt i for bindelse med denne saken. Finanstilsynet tilbakekalte tre meglertillatelser som følge av ulovlig eiendoms-handelsvirksomhet, mens én person fikk tillatelsen tilbakekalt på grunn av sin gjennomføring av verdivurderingsoppdrag. Én persons tillatelse ble tilbakekalt som følge av brudd på sentrale plikter i forbindelse med gjennomføringen av eiendomsoppgjør etter boligoppføringsloven. Én advokat fikk forbud mot videre eiendomsmeglingsvirksomhet på grunn av grove oppgjørfeil, og én advokat fikk forbud som følge av underslag av klientmidler og bedrageri.

Klager på vedtak

I 2019 ble 16 klager på Finanstilsynets vedtak sendt til Finansdepartementet. Åtte av sakene gjaldt forbud mot videre eiendomsmeglingsvirksomhet grunnet manglende etterutdanning, én gjaldt klage på ilagt overtredelsesgebyr for brudd på hvitvaskingsregelverket, to gjaldt tilbakekall av foretakstillatelser, mens fem saker gjaldt tilbakekall av personlige tillatelser. Ved utgangen av 2019 var samtlige saker fortsatt til behandling i Finansdepartementet.

Forvaltning

I 2019 ga Finanstilsynet 37 foretak tillatelse til å drive eiendomsmegling. I disse sakene, og ved endringer i foretakenes ledelse og styrer, gjennomførte Finanstilsynet i tillegg en rekke egnethetsvurderinger. Her ble personenes kvalifikasjoner, yrkeserfaring og tidligere atferd vurdert. I tillegg ble det i 2019 gitt 309 personlige tillatelser til å drive eiendomsmegling. Betydelige ressurser går med på å besvare henvendelser fra publikum, både skriftlig og over telefon. Henvendelsene gjelder et vidt spekter av temaer, fra påstander om brudd på regelverket fra enkeltforetak eller -meglere til generelle spørsmål om regelverket for kjøp og salg av fast eiendom.

Regelverksutvikling

Etterutdanning

I 2019 publiserte Finanstilsynet to rundskriv på eiendomsmeglingsområdet. Det ene rundskrivet gjaldt kravet til eiendomsmeglingsfaglig etterutdanning for personer som er engasjert i eiendomsmeglingsvirksomhet. Rundskrivet er en oppdatert versjon av et rundskriv fra 2012. Det presiserer at personer som omfattes av etterutdanningskravet, må kunne dokumentere 15 timer etterutdanning i de to foregående kalenderårene. Ved lengre tids fravær, for eksempel i forbindelse med fødselspermisjon, kan etterutdanningskravet «nullstilles» så lenge fraværet er minimum seks måneder sammenhengende. Plikten til å gjennomføre etterutdanning gjelder imidlertid fram til fraværet faktisk har strukket seg over en periode på minst seks måneder.

Veiledning om hvitvaskingsregelverket

Ny hvitvaskingslov trådte i kraft 15. oktober 2018. Finanstilsynet publiserte en veiledning om hvitvaskingsregelverket i rundskriv 11/2019 til eiendomsmeglere, eiendomsmeglingsforetak og rettsjelpere og advokater som driver eiendomsmeglingsvirksomhet, som supplerer den generelle veiledningen til hvitvaskingsregelverket i rundskriv 8/2019. Rundskrivet utdyper hvilke krav som stilles til vurdering av risiko, arbeids- og kontrollrutiner og opplæring av ansatte, pliktene til å gjennomføre kunde- og transaksjonskontroll, samt plikten til å undersøke og eventuelt rapportere forhold som kan indikere at midler har tilknytning til hvitvasking eller terrorfinansiering. Se også omtale på side 87.

Lovutvalg

Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal evaluere eiendomsmeglingsloven og foreslå ny lov. Finanstilsynet er representert i lovutvalget. Utvalget startet arbeidet i slutten av 2019, og det skal gi sin utredning til Finansdepartementet i slutten av 2020.

Inkassovirksomhet

Tilsynet med inkassovirksomhet omfatter foretak med bevilling til å inndrive forfalte pengekrav for andre (fremmedinkasso) og foretak som kjøper opp forfalte pengekrav og selv driver inn disse (oppkjøps- og egeninkasso). Tilsynet med inkassoforetak omfatter kontroll av at foretakene følger god inkassoskikk og ikke benytter inkassometoder som utsetter noen for urimelig press, skade eller ulempe. Finanstilsynet kontrollerer om foretakene følger reglene i lov og forskrift for hvordan krav skal framsettes og om salær som avkreves skyldner, er korrekte. Kontroll av klientmiddelbehandlingen er sentralt i tilsynet, i tillegg til foretakets etterlevelse av risikostyringsforskriften.

Utviklingstrekk

De siste årene er det etablert flere finansieringsforetak med formål å kjøpe porteføljer av misligholdte forbrukslån. Disse foretakene inngår ofte såkalte forward flow-avtaler med bankene, det vil si avtaler om løpende kjøp av misligholdte lån. Avtalene inngås for en nærmere definert periode framover i tid hvor foretaket forplikter seg til å kjøpe misligholdte lån. Finanstilsynet har presisert at finansieringsforetakene etter kapitalkravsregelverket må sette av kapital for forpliktelser de har i disse inngåtte avtalene. Finanstilsynet har også presisert at misligholdte lån som overtas, skal risikovektes 150 prosent.

Finansieringsforetak som kjøper slike porteføljer, overlater inndrivelsen av oppkjøpte krav til inkassoforetak som ofte er i samme konsern. Selv om inkassoforetaket er i samme konsern som finansieringsforetaket, anses

Fakta

Antallet foretak med bevilling til å drive inkassovirksomhet har de siste årene vært stabilt, men ble noe redusert i løpet av 2019. Ved utgangen av 2019 hadde 93 fremmedinkassoforetak og fire oppkjøpsforetak bevilling til å drive inkassovirksomhet.

inkassoforetaket likevel å drive såkalt fremmedinkasso, noe som åpner for å avkreve fremmedinkassosalær. Ved valg av en slik inndrivingsmodell vil den samlede inntjeningen på et oppkjøpt krav øke for konsernet ved at det får fremmedinkassosalærer i tillegg til inntekter ved inndrivelse av hovedstolen og påløpte (høye) rentekrav.

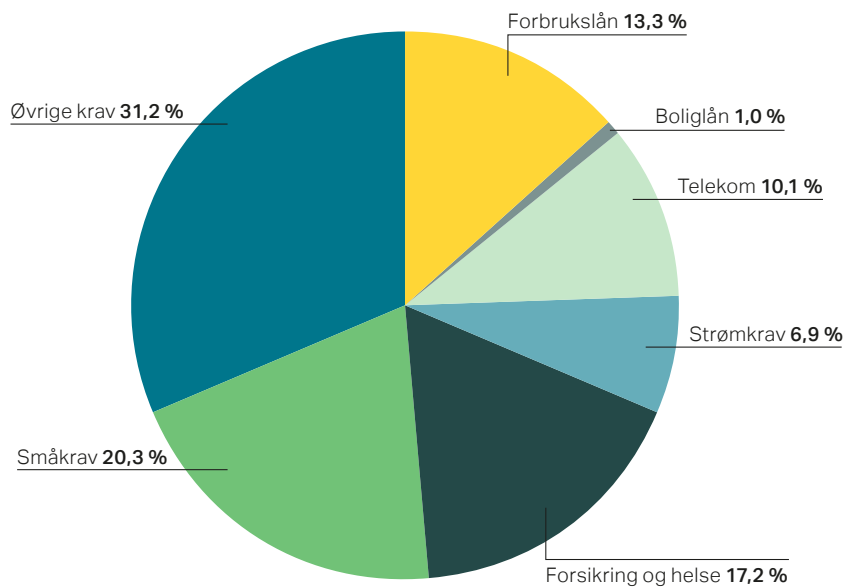
Tabell 10: Samlet gjeld* til inndrivelse (i milliarder kroner)

Kilde: Finanstilsynet
* Tall per 30. juni for det enkelte år

	2015	2016	2017	2018	2019
Fordringsmasse til inndrivelse	70,5	75,9	80,0	89,0	100,4
Opprinnelig gjeldsbeløp / hovedstol (i milliarder kroner)	41,8	45,1	47,8	55,0	63,7
Antall nye inkassosaker	3 903 000	3 988 000	4 494 000	5 254 000	5 438 000
Antall avsluttede inkassosaker	3 663 000	3 867 000	4 299 000	4 956 000	5 273 000
Antall inkassosaker til behandling	4 342 000	4 639 000	4 948 000	5 352 000	5 782 000
Samlet innkasserte midler (i milliarder kroner)	14,0	14,6	16,0	17,8	19,6

Figur 16: Saker fordelt på gjeldstyper per 31.12.2019

Kilde: Finanstilsynet

Mens innkasserte midler i første halvår 2018 utgjorde 17,8 milliarder kroner, økte dette med 10 prosent til 19,6 milliarder kroner i første halvår 2019. I samme periode mottok inkassoforetakene 5,4 millioner nye saker, en økning på 3,5 prosent (183 869 saker) sammenlignet med første halvår 2018. Per 30. juni 2019 var det nærmere 5,8 millioner inkassosaker til behandling, som var en økning på 8 prosent sammenlignet med utgangen av første halvår 2018. Inkassosaker til behandling representerte misligholdte forpliktelser på 100,4 milliarder kroner. Av dette utgjorde opprinnelig gjeldsbeløp (hovedstolen) 63,8 milliarder kroner, hvorav 32,1 milliarder kroner var knyttet til saker som ble registrert hos inkassoforetakene mer enn 18 måneder tidligere. Litt flere enn én av tre nye saker de siste årene er blitt avsluttet før inkassator har sendt betalingsoppfordring, et kravbrev som normalt blir sendt 30–45 dager etter at betalingsfristen i faktura er oversittet.

Et fåtall foretak dominerer inkassobransjen. De ti største inkassoforetakene har hatt en stor samlet andel av inkassomarkedet i lengre tid. Basert på tall fra foretakenes rapportering per 30. juni 2019, hadde de ti største foretakene 83,8 prosent av markedet målt i fordringsmasse til inndrivelse.

Tilsyn, overvåking og kontroll

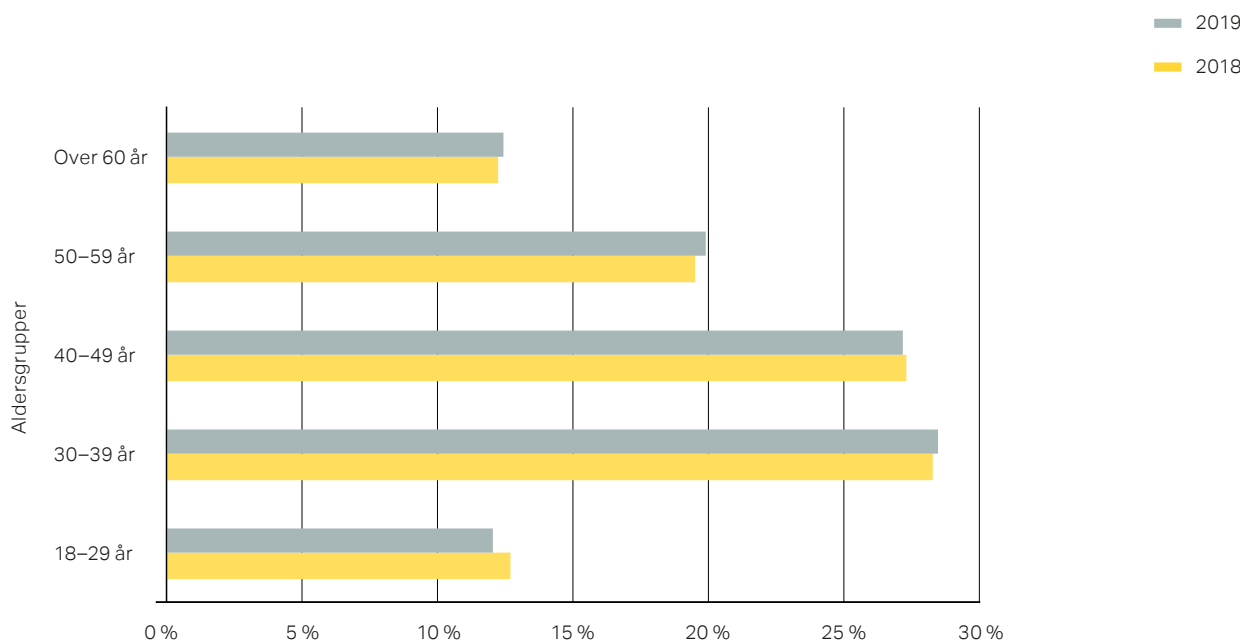
Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser om mulige lovbrudd i bransjen, i hovedsak fra skyldnere, Forbrukerrådet, Forbrukertilsynet, Finansklagenemnda samt forliksråd og namsmyndigheter. I tillegg får Finanstilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som skal følges opp nærmere.

I 2019 ble det igangsatt undersøkelser i 16 saker på bakgrunn av tips eller klager på inkassoforetak. Seks av disse var ferdigbehandlet ved utgangen av året, og brudd på god inkassoskikk ble konstatert i fire av sakene. Ingen tillatelser ble tilbakekalt i 2019, verken foretakstillatelser eller personlige tillatelser.

Høsten 2018 startet Finanstilsynet et tematisyn for å kontrollere lovligheten av såkalte payback-avtaler mellom inkassoforetak og oppdragsgivere. Dette er avtaler om tilbakeføring av deler av inkassosalæret fra inkassoforetaket til oppdragsgiveren. Slike avtaler kan være i strid med inkassolovens regler om at skyldner kun plikter å erstatte nødvendige kostnader forbundet med inndringen av et krav. Alle inkassoforetak ble bedt om å rapportere inn tall som viste omfanget og arten av slike payback-avtaler. Innrapporteringen viser at det kun er de større inkassoforetakene som har slike avtaler. Tilsynet viste at disse foretakene i 2017 hadde tilbakeført nærmere 200 millioner kroner til oppdragsgiverne. Det ble imidlertid ikke avdekket at noen av utbetalingene eller ytelsene som var gitt til oppdragsgiverne, var utenfor rammen som regelverket tillater. Finanstilsynet konstaterte imidlertid at noen foretak hadde mangelfull dokumentasjon av sine kontroller med avtalen og avtalevilkårene, noe som ble fulgt opp direkte med de aktuelle foretakene.

Figur 17: Inkassosaker knyttet til forbrukslån fordelt på aldersgrupper

Kilde: Finanstilsynet

Forvaltning

I 2019 ble det gitt 60 inkassobevillinger til enkeltpersoner eller foretak. Betydelige ressurser går med til å besvare henvendelser fra publikum, både skriftlig og over telefon. Henvendelsene gjelder i vesentlig grad påstander om brudd på god inkassoskikk og inkassokravenes rettmessighet.

Regelverksutvikling

Justis- og beredskapsdepartementet oppnevnte i oktober 2018 en arbeidsgruppe som skulle se på nærmere angitte problemstillinger i inkassoloven. Arbeidsgruppen var satt sammen av representanter fra Justis- og beredskapsdepartementet, Forbrukerrådet, Finans Norge, Virke Inkasso og Finanstilsynet. Finanstilsynet var sekretær for arbeidsgruppen. Gruppens rapport ble lagt fram for departementet i januar 2020, og den ventes sendt på høring i løpet av første halvår.

Arbeidsgruppen foreslår blant annet reduksjoner i inkassoforetakenes gebyrkrav og egne saksbehandlingsregler for skyldnere i særlige situasjoner. Videre foreslår den en rekke plikter for inkassoforetaket før det kan sende krav til rettslig inndrivning, og en regel om dekningsrekkefølge som innebærer at delbetalinger fra skyldner først skal dekke forfalte terminer og hovedstol. Arbeidsgruppen foreslår blant annet utvidet plikt til sammenslåing av krav og en gebyrmodell basert på betraktninger om normaltapserstatning for fordringshavers kostnader ved å engasjere et fremmedinkassoforetak. I tillegg foreslår gruppen en reduksjon i skrivesalæret som kan kreves ved tvangsbegjæring, og regler som skal bidra til å avverge at saker sendes til rettslig inndrivning før dette er hensiktsmessig og nødvendig. For å bedre etterlevelsen av regelverket foreslår arbeidsgruppen tydeligere regulering av ansvaret for inkassovirksomheten, økte krav til kompetanse og regler om overtredelsesgebyr.

Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering

Utviklingstrekk

Fleire europeiske storbankar har dei seinare åra komme i søkjelyset til tilsyns- og politimyndigheitene på grunn av alvorlege svakheiter i etterlevinga av kvitvaskingsregelverket og indikasjonar på at det har gått for seg omfattande kvitvasking gjennom desse bankane. Kvitvasking står no høgt oppe på dagsordenen hos myndigheitene. EU og FATF, det internasjonale samarbeidsforumet for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, har trappa opp aktiviteten sin på området, mellom anna gjennom utvikling av nytt regelverk og tilsyn med nasjonale myndigheiter.

Erfaringar frå tilsyn hos norske aktørar viser at etterlevinga av kvitvaskingsregelverket i mange tilfelle ikkje har vore tilfredsstillande. Manglande risikoforståing, for liten ressursbruk på området og svake rutinar for anti-kvitvaskingsarbeidet har vore blant forbetningsområda. Finanstilsynet har peikt på.

Nye rettleiingsdokument

Finanstilsynet har trappa opp aktiviteten mot kvitvasking. Tilsynet har styrkt rettleiinga av tilsynseiningane på kvitvaskingsområdet gjennom *Veileder til hvitvaskingsloven* (rundskriv 8/2019) og eigne rettleiingar for etterleving av kvitvaskingsregelverket i eigedomsmeklingsverksemd (rundskriv 11/2019) og for revisorar og rekneskapsførarar (rundskriv 14/2019 og 15/2019). Finanstilsynet publiserte òg ei ny risikovurdering av kvitvasking og terrorfinansiering i 2019.

Som eit ledd i rettleiingsverksemda heldt Finanstilsynet ei rekkje presentasjonar på konferansar i regi av Finans Norge og enkeltforetak i 2019.

Tilsyn, overvaking og kontroll

Bankar

Finanstilsynet gjennomførte spesialtilsyn på kvitvasking i Handelsbanken NUF, Sparebanken Sør, Sbanken og Danske Bank NUF i 2019. Tilsynsrapportane frå dei to sistnemnde tilsyna skal ferdigstillast i 2020. Kvitvasking er normalt eit tema i dei generelle banktilsyna som Finanstilsynet gjennomfører.

Følgjande svakheiter blei generelt avdekte på tilsyna:

- Det var mangelfulle vurderingar av risikoen for å bli misbrukt til kvitvasking og terrorfinansiering.
- Ressursbruken på kvitvaskingsområdet var ikkje proporsjonal med risikoen i føretaket.
- Det var ei uklar forståing av rolla som etterlevingsansvarleg.
- Det var lite eller inga tilpassing av transaksjonsovervakingssystemet til verksemda.

Finanstilsynet gjennomførte òg eit dokumentbasert tematisyn for å kartleggje i kva grad bankkundane er legitimerte i samsvar med krava i kvitvaskingslova. Tilsynet viste at bankane per 1. juli 2019 hadde om lag 700 000 kundar som ikkje var legitimerte. I tillegg var det om lag 60 000 ulegitimerte kundar som var juridiske personar. Bankane blei pålagde å rette desse forholda innan 17. januar 2020.

Kvitvaskingslova frå 2018 opnar for at Finanstilsynet kan skrive ut lovbrotsgebyr ved lovbrøt. I 2019 skreiv Finanstilsynet ut tre lovbrotsgebyr: eitt på 18 millionar kroner til Komplett Bank, eitt på 9 millionar kroner til Santander Consumer Bank og eitt på 1,5 millionar kroner til Hønefoss Sparebank. Lovbrotsgebyret til Komplett Bank blei mellom anna gitt fordi banken mangla risikovurdering knytt til kvitvasking og terrorfinansiering, mangla risikoklassifisering av kundane og ikkje hadde utført god nok elektronisk transaksjonsovervaking. Lovbrotsgebyret til Santander Consumer Bank var grunngitt med svikt i transaksjonsovervakingssystemet til banken og – i forlenginga av dette – manglande løpande oppfølging av kundeforhold og brot på plikta til å undersøkje og rapportere mistenkjelege transaksjonar. Lovbrotsgebyret til Hønefoss Sparebank blei mellom anna gitt på grunn av manglande risikovurdering knytt til kvitvasking og terrorfinansiering og fordi banken sine rutinar for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering ikkje var tilpassa bankverksemda.

Verdipapirføretak

Finanstilsynet gjennomførte tematisyn om kundedokumentasjon og tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering i eitt verdipapirføretak i 2019. Dei endelege merknadene ligg føre. Tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering var òg tema på alle dei fullskala stadlege tilsyna som blei gjennomførte i verdipapirføretak i 2019. Finanstilsynet gjekk gjennom dokumentasjonen for eit utval kundar hos verdipapirføretaka for å sjå på organiseringa og kontrollfunksjonane og undersøkje kundetiltak og korleis kvitvaskingsregelverket faktisk blir etterlevd. Finanstilsynet meiner at verdipapirføretaka no legg større vekt på, og er langt meir bevisste på, arbeidet med å førebygge kvitvasking enn tidlegare. Tilsynet avdekkjer likevel framleis manglar og svake sider, særleg når det gjeld risikovurderingar, identifikasjon av reelle rettshavarar, forsterka kontrolltiltak og kor bevisste føretaka er på å identifisere og rapportere mistenkjelege forhold.

Betalingsføretak og agentar for utanlandske betalingsføretak

Finanstilsynet gjennomførte stadleg tilsyn i betalingsføretaket TTC Finans i 2019. Etter at tilsynet hadde avdekt ei rekkje alvorlege brot på kvitvaskingsregelverket, kalla Finanstilsynet konsesjonen til selskapet tilbake. Finanstilsynet gjennomførte òg tilsyn med tre av agentane til det utanlandske betalingsføretaket RIA (Euronet Payment Services / RIA Payment Institution, EP og S.A.U.). Temaet for tilsyna var i hovudsak etterleving av kvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet har på bakgrunn av det som blei avdekt under tilsynet med TTC Finans, kalla tilbake løyvet til å drive verksemd som betalingsføretak. Føretaket har opplyst at dei vil klage på vedtaket.

I slutten av 2018 gjennomførte Finanstilsynet tilsyn med Vipps AS, der kvitvasking var eitt av temaa. I tilsynsrapporten som blei publisert i 2019, peikte Finanstilsynet på at Vipps for enkelte kundar braut reglane for innhenting av informasjon om formål og tilsikta art for kunde-forholdet. Det blei òg avdekt brot på pliktene etter frys-føresegnene og sanksjons- og tiltaksforskrifta ved at føretaket ikkje kontrollerte kundar eller transaksjonar mot internasjonale sanksjonslister. Det fanst heller ingen system for å kontrollere kundar mot lister over politisk eksponerte personar (PEP). Finanstilsynet uttrykte òg ei forventning om at Vipps ville tilføre kvitvaskingsområdet ressursar.

Virtuell valuta

Kvitvaskingslova pålegg vekslings- og oppbevarings-tenestetilbydarar innanfor virtuell valuta å registrere seg hos Finanstilsynet. Ved utgangen av 2019 hadde seks slike tenestetilbydarar registrert seg.

IKT-tryggleik

Finanstilsynet kontrollerer finansføretaka sine IKT-system som avdekkjer mistenkjelege transaksjonar som kan vere knytte til kvitvasking og terrorfinansiering. Sjå omtale i kapitlet *IKT og betalingstjenester* på side 42.

Forsikring

Kvitvasking var eit tema på ordinære tilsyn i 2019. I tillegg kartla tilsynet etterleving av kvitvaskingsregelverk og frysplikter hos eit utval forsikringsføretak og forsikringsformidlarar. Kartlegginga viste manglar ved risikovurderinga og rutinane til fleire forsikringsformidlarar. Dokumentasjonen frå forsikringsføretaka gav inntrykk av akseptable risikovurderingar og rutinar hos dei fleste føretaka.

Tilsynsrapporten etter spesialtilsyn i Fremtind Forsikring AS og SpareBank 1 Forsikring AS blei offentleggjort i 2019. I rapporten kritiserte Finanstilsynet begge føretaka for mellom anna mangelfulle rutinar, svakheiter knytte til risikovurderingane til føretaka, brot på reglane for risikoklassifisering av kundar og for at opplæringa av dei tilsette i føretaka ikkje etterlevde krava i kvitvaskingsregelverket.

Revisjon og rekneskapsføring

Ved alle tilsyn kontrollerer Finanstilsynet korleis revisjons- og rekneskapsførarføretak etterlever kvitvaskingsregelverket. Tilsyna i 2019 avdekte at revisjons- og rekneskapsførarføretaka ikkje hadde gjennomført god nok verksemdsinnretta risikovurdering. Rutinane til føretaka var generelt ikkje gode nok, og etterlevinga av regelverket om kunde kontroll og identifisering av eventuelle forhold som kunne indikere at midlar hadde tilknytning til kvitvasking eller terrorfinansiering, var for svak.

Finanstilsynet utarbeidde i 2019 rettleiingar til revisorar og revisjonsselskap (rundskriv 14/2019) og til rekneskapsførarar og rekneskapsførarselskap (rundskriv 15/2019) om kva plikter dei har etter kvitvaskingslova, og kva som følgjer av god revisjonsskikk etter revisorlova og god rekneskapsføringsskikk etter rekneskapsførarlova når kunden er rapporteringspliktig.

Infrastruktur – Verdipapirsentralen og kontoførarar

Som eit ledd i tilsynet med VPS og kontoførarane gjennomførte Finanstilsynet i 2019 ei større undersøking av kvitvaskingskontrollen ved opprettinga av verdipapirkonto. Ein rapport med resultatata frå undersøkinga vil bli publisert i første halvår av 2020.

Fond og kollektive investeringar

Kvitvasking var inkludert i alle stadlege tilsyn hos forvaltningsselskap for verdipapirfond og forvaltarar av alternative investeringsfond. Manglar ved etterlevinga av kvitvaskingslova blei kommentert i fleire tilsynsrapportar. Erfaringa er at ein del føretak har manglar i risikovurderingar, rutinar og opplæring.

Eigedomsmekling

I 2019 blei etterlevinga av kvitvaskingsregelverket undersøkt ved 13 stadlege tilsyn hos eigedomsmeklingsføretak og hos advokatar som driv eigedomsmeklingsverksemd. Fem av desse var reine kvitvaskingstilsyn. Finanstilsynet undersøkte korleis føretaka vurderte risikoen for å bli brukt til kvitvasking og arbeids- og kontrollrutinane som føretaket hadde etablert for å førebyggje at, og avdekkje om, dei blir brukte til kvitvasking. Arbeidet vil bli ferdig første halvår av 2020.

Finanstilsynet gjennomførte eit liknande tematisyn hos åtte næringsmeklingsføretak og eitt bustadmeklingsføretak i 2018. Hos sju av føretaka blei det avdekt så alvorlege manglar at Finanstilsynet i 2019 bestemte seg for å gi dei lovbrotsgebyr. Gebyra låg på mellom 100 000 kroner og 300 000 kroner. Fleire av føretaka hadde ikkje vurdert risikoen for å bli brukt til kvitvasking eller terrorfinansiering. Mange føretak hadde heller ikkje gode nok rutinar for å førebyggje og avdekkje kvitvasking, og fleire av føretaka førte ingen kontroll med transaksjonar på klientkonto. Dei fleste av desse føretaka hadde heller ikkje etablert rutinar for forsterka kundetiltak eller gjennomføring av nærmare undersøkingar av mis-tenkjelege transaksjonar. I fleire av føretaka hadde ikkje dei tilsette fått den nødvendige opplæringa. Eitt føretak klaga på Finanstilsynet sitt vedtak om lovbrotsgebyr til Finansdepartementet. I september 2019 fekk endå ein eigedomsmeklar lovbrotsgebyr på 50 000 kroner for manglande etterleving av kvitvaskingsregelverket.

I rundskriv 11/2019 gir Finanstilsynet rettleiing for eigedomsmeklarar, eigedomsmeklingsføretak, retts- hjelparar og advokatar som driv eigedomsmeklingsverksemd. Rundskrivet utdjupar kva for krav som blir stilte til vurderinga av risiko, arbeids- og kontrollrutinar og opplæring av tilsette, pliktene til å gjennomføre kunde- og transaksjonskontroll og plikta til å undersøkje og eventuelt rapportere om forhold som kan indikere at midlar har tilknytning til kvitvasking eller terrorfinansiering.

Evaluering av tiltaka til Finanstilsynet på kvitvaskingsområdet

FATF gjennomførte i 2019 ei femårsoppfølging av evalueringsrapporten av det norske antikvitvaskingsregimet frå 2014. FATF konkluderer med at tilsynsverksemda er forbetra sidan 2014, men at det må ytterlegare forbetringar til før Finanstilsynet sine tiltak mot kvitvasking fullt ut er i samsvar med tilrådingane til FATF. Desse tiltaka blei òg evaluerte gjennom FSAP-oppfølginga til IMF i 2019. FSAP-rapporten vil liggje føre i 2020.

Regelverksutvikling

Finanstilsynet har utarbeidd eit høyringsnotat med forslag til endringar i kvitvaskingslova og -forskrifta. Delar av forslaga skal gjennomføre nye EØS-reglar, mens andre delar er endringar som Finanstilsynet ser behov for. Forslaga omfattar mellom anna nærmare reglar om tenestetilbydarar for virtuell valuta, når kundetiltak skal gjennomførast, avviking/sperring av kundeforhold og behandling av personopplysningar.

Forbrukarvern

Forbrukarvern er eit viktig omsyn i utviklinga av regelverket for finansmarknaden og i tilsynet med aktørane som tilbyr finansielle tenester. Regelverksutviklinga og tilsynet skal tryggje interessene til forbrukarane når dei kjøper finansielle tenester.

Forbrukarvern står sentralt i lovreguleringa av finansmarknaden og i tilsynet med ulike tilbydarar av finansielle tenester innanfor bank-, forsikrings- og verdipapirmarknaden. Solide og likvide finansføretak og velfungerande finansmarknader er grunnleggjande forbrukarinteresser, både for fellesskapet og for enkeltmennesket. Samtidig er det viktig at forbrukarane har eit godt vern når dei kjøper og sel finansprodukt og eigedom, og at dei kan basere avgjerdene sine på god informasjon og nøytral rådgiving.

Finanstilsynet samarbeider mellom anna med Forbrukartilsynet, Forbrukarrådet og Konkurransetilsynet for å betre forbrukarvernet i finanssektoren.

Forbrukarvern er ei viktig oppgåve i finanstilsyna i andre land og i internasjonal verksemd òg, og Finanstilsynet samarbeider nært med dei europeiske tilsynsmyndighetene når nytt forbrukarrelatert regelverk skal utviklast.

Aktuelle forbrukarsaker

Forbrukarkreditt

I 2018 hadde Finanstilsynet fleire stadlege tilsyn i bankar som tilbyr usikra kreditt og forbrukslån. Tilsynet publiserte i 2019 ein samlerapport som tok opp dei viktigaste merknadene etter tilsyna. Sjå nærmare omtale av dette i kapittelet *Bank og finans* på side 36.

Etter forslag frå Finanstilsynet fastsette Finansdepartementet i februar 2019 forskrift om krav til finansføretaka sin utlånspraksis for forbrukslån. Forskrifta er ei vidareføring av retningslinjene frå 2017. Frå andre kvartal 2019 blei det etablert kvartalsvis rapportering av korleis eit utval føretak etterlever forskrifta. Finanstilsynet følgjer opp brot på regelverket og kontrollerer etterlevinga ved stadlege tilsyn.

Bustadlånforskrifta

Tilsynet innhentar dei kvartalsvise styrerapportane frå 24 finansføretak og filialar av utanlandske føretak om etterleving av forskrifta, sjå omtale på side 37. Finansdepartementet fastsette ei ny forskrift 15. november 2019 som tok til å gjelde 1. januar 2020. Finanstilsynet publiserte i desember 2019 eit rundskriv med rettleiing til krava i forskrifta.

Bustadlånndirektivet

I 2019 utarbeidde Finanstilsynet eit høyringsnotat med forslag til reglar som gjennomfører bustadlånndirektivet til EU. Finanstilsynet foreslo ei ny lov om låneformidling som òg skal gjelde formidling av andre lån til forbrukarar enn lån som direktivet regulerer. Sjå omtale på side 40.

Rentetak på forbrukslån

Finansdepartementet bad Finanstilsynet i november 2018 om å vurdere om det skulle innførast rentetak, og om å vurdere innspel til konkrete modeller for rentetak på forbrukslån. I svaret i mars 2019 peikte Finanstilsynet på at rentetak er eit inngripande verkemiddel og tilrådde at det bør haustast erfaring med gjennomførte tiltak på forbrukslånmarknaden før ein eventuelt vurderer nærmare om ein skal innføre rentetak. Sjå omtale på side 41.

Plattformer for lånebasert folkefinansiering

Finanstilsynet sitt forslag til reglar for lånebasert folkefinansiering frå 2018 har vore på høyring, og Finansdepartementet har varsla at det skal setjast ned ei arbeidsgruppe som skal vurdere folkefinansiering av lån til forbrukarar. Sjå omtale på side 41.

Rundskriv om finansagentar

I rundskrivet om finansagentar presiserte Finanstilsynet forbodet mot å bruke underagentar. Marknaden for forbrukslån er blitt svært uoversiktleg fordi mange finansagentar har knytt til seg underagentar som marknadsfører lån i eige namn. Sjå omtale på side 41.

Gjeldsinformasjonsverksemd

Tre føretak har fått løyve frå Barne- og familiedepartementet til å drive verksemd som gjeldsinformasjonsføretak. Verksemdene starta opp 1. juli 2019. Registera er viktige både når finansføretaka skal vurdere beteningsevna til kundane, og for å gi forbrukarane oversikt over si eiga gjeld. Sjå omtale på side 91.

Forsikringsformidlingsføretak

Finanstilsynet har gjennomført fleire tilsyn med forsikringsagentføretak som formidlar livsforsikring med investeringsval for utanlandske livsforsikringsføretak. Det er mellom anna avdekt formidling av forsikringar med komplekse underliggjande investeringar med høg risiko som ikkje har vore eigna til å dekkje behova til kunden. Sjå omtale på side 48.

Regelverk for garanterte pensjonsprodukt

Ei arbeidsgruppe har vurdert regelverket for garanterte pensjonsprodukt, og Finanstilsynet har fått i oppdrag av Finansdepartementet å utarbeide eit utkast til regelverksendringar basert på rapporten til arbeidsgruppa. Sjå omtale på side 50.

Informasjon og rådgiving i innskotspensjonsordningar

I dei fleste ordningane for innskotspensjon kan medlemmane velje eit anna investeringsalternativ for pensjonen sin enn det som arbeidsgivaren har valt. For at medlemmane skal kunne ta dei beste investeringsvala for eigen pensjonssparing, må dei få tilstrekkeleg og relevant informasjon. Finanstilsynet gjennomførte derfor i 2019 ei kartlegging av informasjonen og rådgivinga som blir gitt til medlemmar i innskotspensjonsordninga. Sjå omtale på side 48.

Marknadsåtvaringar

Finanstilsynet publiserte i 2019 seks åtvaringar mot norske føretak og éi åtvaring mot eit utanlandsk føretak som tilbydde investeringstenester utan nødvendige løyve. I tillegg publiserte tilsynet 1003 åtvaringar frå utanlandske tilsynsmyndigheiter. Sjå omtale på side 58.

Verdipapirføretak

Verdipapirhandellova sine krav til investorvern og handtering av interessekonfliktar står sentralt i tilsynet med verdipapirføretaka. Sjå omtale på side 60.

Verdipapirfond

Verdipapirfond er eit regulert spareprodukt med høg grad av investorvern gjennom lovgivinga. Tilsynet på dette området er i stor grad innretta for å sjå til at forbrukarinteressene blir varetekne. Sjå omtale på side 63.

Eigedomsmekling

Finanstilsynet prioriterer den delen av eigedomsmeklingsbransjen som driv med bustadformidling. Det er særleg viktig at forbrukarane i denne marknaden har nødvendig tillit til eigedomsmeklaren som formidlar bustaden og gjennomfører oppgjeret. Sjå omtale på side 78.

Inkassoverksemd – kjøp av misleghaldne lån

Justis- og beredskapsdepartementet oppnemnde i oktober 2018 ei arbeidsgruppe som skulle sjå på nærmare oppgitte problemstillingar i inkassolova. Finanstilsynet deltok i og var sekretær for arbeidsgruppa, som foreslo ei rekkje endringar for å styrkje forbrukarvernet. Gruppa la fram rapporten sin for departementet i januar 2020. Rapporten blir truleg send på høyring i løpet av første halvår. Sjå omtale på side 82.

Aktuelle tema

Finanstilsynets regulatoriske sandkasse for fintech

Den regulatoriske sandkassen for fintech blei opna for søknader 12. desember 2019. Fristen for å delta i første pulje var 12. februar 2020. Finanstilsynet mottok ti søknader før fristen gjekk ut, og to søknader kom i etterkant.

I den regulatoriske sandkassen kan fintech-verksemder få prøve ut nye, innovative produkt, teknologiar og tenester under oppfølging av Finanstilsynet. Sandkassen inngår i eit breiare informasjons- og rettleiingsinitiativ overfor fintech-verksemder som skal bidra til auka teknologisk innovasjon og fleire nye aktørar i den norske finansmarknaden. Høvet til å teste ut ny teknologi kan bidra til nye forretningsmodellar der nye aktørar anten utfordrar dei etablerte føretaka eller samarbeider med dei. Det kan òg bidra til å auke fintech-verksemder si forståing av dei regulatoriske krava som blir stilte, og til å gi Finanstilsynet større forståing av nye teknologiske løysingar.

Finanstilsynet publiserte i november 2019 nokre nye temasider på nettstaden som er spesielt retta mot fintech-verksemder. Sidene inneheld informasjon om gjeldande regelverk og konsesjonskrav, lenkjer til aktuelle og relevante publikasjonar og informasjon om eit felles kontaktpunkt som vil koordinere alle førespurnader. Temasidene inneheld òg informasjon om sandkassen, kriteria for å delta og søknadsskjema og -fristar. Finanstilsynet gir fintech-verksemder løpande rettleiing om regelverk, søknadsprosessar og konsesjonskrav.

Finanstilsynet har lagt vekt på god dialog med relevante aktørar for å få innspel og vurderingar i arbeidet med sandkassen. Det er gjennomført fleire møte med representantar for potensielle brukarar og med andre tilsynsmyndigheiter. Finanstilsynet har dialog med tilsvarande miljø i andre land, og tilsynet deltek i relevante europeiske forum for å utveksle erfaringar og synspunkt.

Berekraftig finans – klimarisiko

Finansmarknader og finansføretak blir påverka av fysiske klimaendringar og av omstillinga til eit lågutsleppssamfunn. Finansføretak blir eksponerte for klimaendringar gjennom utlån, forsikringsforpliktingar og investeringar i aksjar, obligasjonar og eigedom. Oppfølginga av korleis føretaka handterer klimarisikoen er derfor eit tema for finanstilsynsmyndigheitene i mange land, og dei arbeider med å utvikle tilsynsverktøy for å følgje opp klimarisikoen.

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 aktivitetar knytte til klimarisiko som ein del av det løpande tilsynsarbeidet. Tilsynet følgde opp at forsikringsføretaka og bankane vurderer klimarisikoen, og temaet blei drøfta på stadlege tilsyn og i møte med føretaka. Relevant og god informasjon om «grøne» investeringsalternativ og risiko knytt til slike produkt er eit sentralt element i forbrukarvernet, og tilsynet følgde marknaden for grønne investeringsprodukt i 2019.

Finanstilsynet byggjer kunnskap og kompetanse om klimarisiko mellom anna ved å delta i Network for Greening the Financial System (NGFS) og i arbeidet med dette i det europeiske tilsynssamarbeidet. Som ledd i formidlinga av relevant kunnskap blei ulike problemstillingar og analysar knytte til klimarisiko omtalte i *Finansielt utsyn* i 2019, og det blei oppretta ei temaside med klimarelatert informasjon på nettstaden til Finanstilsynet.

Gjeldsinformasjonsverksemd

Gjeldsinformasjonslova tok til å gjelde 1. november 2017 og har som formål å leggje til rette for sentrale register for å registrere usikra lån til norske forbrukarar. Betre informasjon om dei usikra låna til kunden vil styrkje grunnlaget for kredittvurderingane til bankane og bidra til eit meir komplett bilete av korleis gjelda til hushalda utviklar seg.

Barne- og familiedepartementet har gitt Gjeldsregisteret AS, Norsk Gjeldsinformasjon AS og Experian Gjeldsregister AS løyve til å drive verksemd som gjeldsinformasjonsføretak.

Finanstilsynet fører tilsyn med gjeldsinformasjonsføretaka. Alle finansføretak har plikt til å gjere gjeldsopplysningar tilgjengelege for gjeldsinformasjonsføretaka. Samtidig vil dei nye gjeldsregistra gi bankar og finansieringsføretak informasjon om kor mykje forbruksgjeld lånsøklarar har, og dermed bidra til eit betre grunnlag for kredittvurderingar, og dei vil òg kunne førebyggje gjeldsproblem blant enkeltpersonar.

Gjeldsinformasjonsføretaka publiserer statistikk over usikra lån og enkelte andre typar lån. Lån i finansieringsføretak som kjøper porteføljor av misleghaldne lån, og lån som er gitt av utanlandske føretak som driv grensekryssande verksemd, er inkluderte i statistikken til gjeldsinformasjonsføretaka. I tillegg omfattar statistikkane lån som er sikra med tredjepersonspant (pant i eit formuesgode som skyldnaren ikkje eig), og billån med salspant som er eldre enn fem år. Lån med fleire låntakarar blir registrerte fullt ut for kvar av låntakarane i gjeldsregistra. Desse dataa er ikkje med i Finanstilsynet si undersøking av finansføretaka si yting av lån utan sikkerheit. Dei totale utlåna i statistikken frå gjeldsregistra vil derfor vere høgare enn tala Finanstilsynet publiserer.

Gjeldsregisteret AS publiserte i september 2019 tal som viste ei samla registrert gjeld på om lag 170 milliardar kroner. Justert for effekten av lån med medlåntakarar var utlånsvolumet oppgitt til 154 milliardar kroner.

Lovbrottsgebyr og leiingskarantene

Finanstilsynet sende i desember 2019 eit utkast til høyringsnotat til Finansdepartementet der det foreslår nye reglar som vil gi Finanstilsynet tilgang til å leggje gebyr for brot på føreseger i finansføretakslova, lova om forsikringsverksemd, lova om forvaltning av alternative investeringsfond og dei tidlegare foreslåtte nye lovane om forsikringsformidling og låneformidling.

I høyringsnotatet foreslo Finanstilsynet også nye reglar som vil gi tilsynet tilgang til å forby ein person å ha leiingsfunksjonar i føretak under tilsyn (leiingskarantene). Forslaget gjeld for finansføretakslova, verdipapirfondlova, lova om forvaltning av alternative investeringsfond og i dei tidlegare foreslåtte lovane om forsikringsformidling og låneformidling. I tillegg omfattar forslaget nøkkelinformasjon om samansette og forsikringsbaserte investeringsprodukt.

Forslaget har som formål å leggje til rette for fleire tilsynsmessige verkemiddel i tråd med reglane i EU.

Finanstilsynet har tidlegare varsla at det vil gjere ei samla vurdering av behovet for administrative sanksjonar også etter finansføretakslova i lys av mellom anna innføring av slike sanksjonar på verdipapirirområdet. Forslaget til Finanstilsynet er til vurdering i Finansdepartementet.

**STYRING OG KONTROLL
I VERKSEMDA**

STYRING OG KONTROLL I VERKSEMDA

Styringsstruktur og rapportering

Styret i Finanstilsynet, som Finansdepartementet har oppnemnt for fire år om gongen, har det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet. Finanstilsynsdirektøren, som er tilsett for eit åremål på seks år, med høve til å halde fram i seks år til, står for den daglege leiinga.

Finanstilsynet er delt inn i tre tilsynsavdelingar og éi administrasjonsavdeling. Avdelingane blir leidde av kvar sin avdelingsdirektør. Kvar avdeling er delt inn i seksjonar, og kvar seksjon blir leidde av ein seksjonssjef. Funksjonen for mellom anna juridisk kvalitetssikring er plassert i staben til direktøren. Ein eigen kommunikasjonsstab har ansvaret for ekstern og intern kommunikasjon. Avdelingsdirektørane for dei tre tilsynsavdelingane og administrasjonsavdelinga, juridisk direktør og kommunikasjonsdirektøren deltek i leiargruppa til Finanstilsynet.

Verksemda til Finanstilsynet er lovregulert gjennom finanstilsynslova. Tilsynslova er supplert av særlovgiving på dei ulike tilsynsområda. Kwart fjerde år utarbeider tilsynet ein strategi for verksemda, som saman med tildelingsbrevet frå Finansdepartementet er grunnlaget for årlege planar for verksemda. Styret vedtok strategien for 2019–2022 i desember 2018. Planane for verksemda er grunnlaget for den daglege styringa og for rapporteringa til styret.

Tildelingsbrevet er det sentrale styringsdokumentet i styringsdialogen mellom Finansdepartementet og Finanstilsynet. Etter første og andre tertial rapporterer Finanstilsynet kva som er gjennomførte aktivitetar, samanlikna med planlagde aktivitetar i planen for verksemda, og rapporterer om andre saker og i tråd med bestillinga i tildelingsbrevet. Denne rapporteringa er ein del av grunnlaget for departementet si evaluering av måloppnåinga til Finanstilsynet. Tilsynet rapporterer i tillegg årleg gjennom årsmeldinga.

Styret har møte kvar månad og behandlar mellom anna viktige tilsynssaker, til dømes tildeling og inndraging av løyve, budsjett og planar for verksemda. Styret får jamleg rapportar om verksemda. Styreleiaren deltok i tre møte med Finansdepartementet i 2019.

Finanstilsynet legg risikovurderingar til grunn for tilsynsarbeidet på alle område og utarbeider òg årlege risikoanalysar for eiga verksemd. Desse analysane blir forankra i styret gjennom behandlinga av planen for verksemda og sende til Finansdepartementet.

Finanstilsynet er underlagt årleg revisjon frå Riksrevisjonen. Sjå kapittel VI *Årsrekneskap* på side 99.

Effektiv drift og organisasjonsutvikling

Effektivisering og digitalisering

Finanstilsynet har i mange år satsa på IT-systemutvikling for å møte auka rapporteringskrav og for å gjere saksbehandlinga meir effektiv. Dette arbeidet blei vidareført i 2019.

Mot slutten av 2019 fastsette Finanstilsynet ein digitaliseringsstrategi med mål, prinsipp og planar for digitaliseringsarbeidet dei neste åra. Digitaliseringsstrategien tek utgangspunkt i Finanstilsynet sin strategi for 2019–2022 og hovudmålet for Finanstilsynet, som er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader. For at målet til tilsynet skal bli oppfylt, må tilsynsverksemda vere effektiv og risikobasert, og Finanstilsynet må ha dei nødvendige IT-støttefunksjonane.

Ny teknologi gjer samhandling, automatisering, informasjonsforvalting og analyse lettare. Nye og omfattande rapporteringskrav gir store mengder data som i større grad enn i dag kan utnyttast i tilsynsverksemda. Ein moderne og fleksibel IT-arkitektur, god tilgang til data

og digital kompetanse er ein føresetnad for å kunne dra nytte av moglegheitene digitalisering kan gi over tid.

Hausten 2018 starta Finanstilsynet ein intern teknologi-moglegheitsstudie som henta inn innspel frå medarbeidarar og kartla behov og moglegheiter for å effektivisere tilsynsverksemda og interne arbeidsprosessar ved hjelp av digitalisering. Studien gav viktige innspel til arbeidet med digitaliseringsstrategien. Fleire av forslaga blei følgde opp i 2019, som innføring av betre digitale samhandlingsverktøy og utvida bruk av moderne analyseverktøy.

Forslaga i teknologimoglegheitsstudien tok òg opp bruk av robotisering, maskinlesing/-læring og kunstig intelligens. Finanstilsynet har sett i gang eit pilotprosjekt som testar maskinlesing og robotisering av enkelte oppgåver, til dømes kontroll av prospekt og årsrapportar. Prosjektet vil bidra til å utvikle kunnskap og metodar som kan brukast på fleire område.

Eit forbettrings- og effektiviseringstiltak i 2019 var å ta i bruk programmeringsspråket «Python» til automatisering, dataintegring og dataanalyse. Hausten 2019 blei det lansert ei ny uttrekksløyse som vil effektivisere arbeidet med å trekkje ut og bruke data.

Finanstilsynet har effektivisert og automatisert innrapporteringa frå forvaltarar av alternative investeringsfond. Innrapporteringsløyse har ført til fleire automatiske valideringar og tilbakemeldingar til rapportørar og har dermed gjort rapporteringsoppfølginga meir effektiv.

Finanstilsynet hadde 110 aktive Altinn-skjema ved utgangen av 2019. Det har forenkla og effektivisert arbeidet for både Finanstilsynet og verksemdene som er under tilsyn. Innrapporteringa av korleis føretaka etterlever bustadlånfskrifta og forskrift om forbrukslån, skjer til dømes nå via Altinn. Alle bankar sender søknader om kapitalendringar via Altinn, og tilsynet arbeider med ei tilsvarande løyse for forsikringsføretak og pensjonskassar.

Digitaliseringsstrategi for Finanstilsynet 2020–2022

Digitaliseringsstrategien viser korleis Finanstilsynet vil bruke IT-system, digitale verktøy og data til å realisere måla i hovudstrategien for 2019–2022. Han gir ein ambisiøs plan for digitalisering i Finanstilsynet innanfor fire breie satsingsområde:

1 Datadrive og risikobasert tilsyn

- Gi enklare tilgang til og betre utnytting av data
- Automatisere prosessar for å frigjere fagressursar til kjerneoppgåver

2 Effektiv samhandling og kommunikasjon

- Effektivisere arbeidsprosessar gjennom betre intern samhandling
- Forbetre og forenkla kommunikasjonen med eksterne

3 Fleksibel og kostnadseffektiv IT-arkitektur

- Styrkje endringsevna i IT-porteføljen til Finanstilsynet
- Støtte opp under kostnadseffektiv drift og sikker og effektiv dataflyt

4 Digital kompetanse

- Styrkje kontrollen med og utviklinga av sentrale IT-løysingar
- Betre utnytting av IT-systema til Finanstilsynet

Organisasjonsutvikling

Avdeling for digitalisering og analyse

Behovet for å forenkle og effektivisere verksemda gjennom digitalisering og samordning av arbeidet med IT-utvikling, rapportering og analysar på tvers av organisasjonen var den viktigaste grunnen til at Finanstilsynet endra organisasjonsstrukturen i 2018 og oppretta ei avdeling for digitalisering og analyse. Oppgåvene til avdelinga omfattar rapportering frå føretak under tilsyn, analyse, makroøkonomisk overvaking, tilsyn med IKT og betalingstenester og intern IT-utvikling og drift.

Den nye avdelinga skal bidra til betre samordning og samarbeid mellom sentrale brukarar og IT-miljøet, og til betre styring av tenestekjøp.

Ny seksjon for antikvitvasking og betalingsføretak

Då Finanstilsynet fastsette ein ny strategi, blei «nedkjemping av kriminalitet» teke inn som eit nytt delmål. Dette delmålet omfattar mellom anna tiltak mot kvitvasking og følgjer opp eit behov for å auke og effektivisere tilsynet med føretaka si etterleving av kvitvaskingslova og styrkje den faglege kompetansen på området.

For å styrkje og samordne innsatsen til Finanstilsynet mot kvitvasking blei det 1. april 2019 oppretta ein ny seksjon for antikvitvasking og betalingsføretak i avdeling for bank- og forsikringstilsyn.

Internkontroll

Finanstilsynet har ein oversiktleig organisasjon med klare ansvars- og fullmaktsforhold og linjestyring. Det finst felles rutinar og retningslinjer for verksemda, inkludert saksbehandlings- og tryggleiksrutinar. I tillegg er det utarbeidd arbeidsrutinar og sjekklister som er tilpassa dei ulike tilsynsområda. Alle retningslinjer og rutinar blir jamleg oppdaterte. Det er fastsett etiske retningslinjer for alle tilsette som blir gjennomgått med jamne mellomrom.

Basert på risikovurderingane som Finanstilsynet har gjort for tilsynsområda, blir det utarbeidd seksjons- og avdelingsvise verksemdsplanar. Det blir òg utarbeidd ein verksemdsplan for Finanstilsynet samla sett for å synleggjere aktivitetane opp mot delmål og styringsparametrar. Leiinga følgjer opp verksemdsplanane gjennom året for å sikre at ressursinnsatsen og resultatane er i samsvar med planar og prioriteringar, og at avvik blir forklarte og følgde opp. Om nødvendig blir planar tilpassa nye behov og føresetnader som oppstår gjennom året.

Den største risikoen for verksemdsutøving er knytt til evna til å ha god nok fagkompetanse på dei ulike tilsynsområda. Finanstilsynet legg derfor vekt på god leiing og personalpolitikk. HR-funksjonen deltek aktivt i arbeidet med rekruttering og personalutvikling.

Dei administrative funksjonane til Finanstilsynet er støttefunksjonar til forvaltings- og tilsynsverksemda. Arkivsystemet er oppgradert, og elnnsyn-løysinga er implementert. Oppgåvene til økonomifunksjonen omfattar offentlege anskaffingar, budsjett og rekneskapsoppfølging. Finanstilsynet har inngått avtale med Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) om levering av lønns- og rekneskapstenester og med Statens innkrevjingsssentral om innkrevjing av tilsynsavgift.

Anskaffingar av IT-løysingar og oppfølging av IT-utvikling er lagt til IT-funksjonen i samarbeid med leiinga av dei andre avdelingane. Det er etablert styringsgrupper for kvart tilsynsområde. Eit porteføljestyre legg til rette for prioriteringar for den samla verksemda. Vurderingane til porteføljestyret gir grunnlag for avgjerder av direktør og styre.

Tilsynet har ein intern kontrollar som fører tilsyn og kontroll med etterlevinga av dei etiske retningslinjene og andre retningslinjer og rutinar for verksemda. Kontrollaren rapporterer til styret.

Det blei ikkje avdekt vesentlege svake sider, feil eller manglar gjennom internkontrollen i 2019. Finanstilsynet vurderer at internkontrollen gir eit godt grunnlag for å sikre målretta og effektiv drift, påliteleg rapportering og etterleving av relevant regelverk, interne retningslinjer og rutinar. Verksemda er prega av stor grad av stabilitet, og det oppstår sjeldan feil eller vesentleg svikt i rutinane.

Tryggleik og beredskap

Finanstilsynet legg vekt på å vareta tryggleiken og ha beredskap for moglege kriser i enkeltføretak, finansiell infrastruktur og marknader. I tillegg har tilsynet beredskap for eventuelle hendingar i eigen organisasjon. Interne rutinar knytte til tryggleik og beredskap blei oppdaterte i 2019, og det blei gjennomført øvingar for eventuelle kriser i føretak og marknader og i eigen organisasjon. Finanstilsynet nyttar beredskaps- og krisehandteringssystemet CIM i beredskapsarbeidet.

Finanstilsynet heldt fram arbeidet med informasjons-tryggleik. Finanstilsynet svarte på fleire spørjeundersøkingar om informasjonstryggleiken i verksemda og om styringssystema for informasjonstryggleiken. Interne styringsdokument er oppdaterte, slik at dei er i samsvar med gjeldande regelverk og tilsynet sine behov. Det blei òg arbeidd med å etablere verktøy som gir betre moglegheiter for å oppdage brot på tryggleikstilskot. For å auke medvitet blant medarbeidarane blei det òg gjennomført nasjonal sikkerheitsmånad, med tilbod om e-læringskurs for alle tilsette, for å auke kunnskapen om e-postbruk og faren for nettsvindel.

Finanstilsynet gjennomførte brann-/evakueringsøvingar i samarbeid med Noregs Bank i 2019.

VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Éin finansmarknad i EØS

Ansvarsområda til Finanstilsynet er blitt utvida dei seinare åra, først og fremst gjennom omfanget av EU-regelverk som blir teke inn i norsk rett, men òg som følgje av at Finanstilsynet har fått ansvar for tilsyn med nye aktørar. Kompleksiteten i regelverket aukar, og Finanstilsynet ventar framleis auke i nye og krevjande oppgåver som følgje av nytt regelverk.

Den grensekryssande aktiviteten til finansføretaka og tverrnasjonale etableringar innanfor EØS aukar, og samarbeidet med tilsynsmyndigheitene i andre land blir stadig meir omfattande. Tilsynssamarbeidet er viktig for å vere best mogleg i stand til å identifisere risikoar og føre eit godt tilsyn med konsern og føretak som opererer på tvers av landegrensene. Tilsynssamarbeidet i EØS er òg ein viktig arena for Finanstilsynet for å bidra i utviklinga av relevant regelverk som skal gjelde finanssektoren i EØS. Tilsynssamarbeidet i EØS er viktig, men ressurskrevjande.

Formålet med felles reglar og felles tilsynspraksis i EØS er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerande marknader i heile EØS-området. Handlingsrommet for nasjonal tilpassing av finansmarknadsreguleringa er avgrensa, og krava til felles europeisk tilsynspraksis avgrensar handlingsrommet til Finanstilsynet når det gjeld prioriteringar og arbeidsmåtar.

Nye risikoar i finansmarknadene

Nytt regelverk har opna for nye aktørar og nye forretningsmodellar. Digitaliseringa har opna for at nye aktørar kan utfordre dei etablerte føretaka, mellom anna når det gjeld betalingstenester. Digitalisering kan innebære auka sårbarheit. Finanstilsynet følgjer med på utviklinga av ny finansiell teknologi og regelverksutviklinga internasjonalt på dette området. Tilsynsverksemda som er retta inn mot nye aktørar og forretningsmodellar, må særleg vareta omsynet til robustheit og forbrukarvern.

Risikoen for uønskte hendingar knytte til operasjonell svikt eller digital kriminalitet har auka, og konsekvensane av slike hendingar får større ringverknader. Dette må følgjast opp gjennom tilsyn. Det er ei krevjande og viktig oppgåve for Finanstilsynet å bidra til å avgrense konsekvensane av uønskte hendingar.

Klimaendringane, og korleis samfunnet tilpassar seg til dei, kan påverke den finansielle stabiliteten. Finanstilsynet må tilpasse oppfølginga av finansføretaka til nye risikoar og sårbarheiter og til internasjonale tiltak og

tilrådingar. Eit nytt EØS-relevant regelverk som skal fange opp klimarisiko, er under arbeid i EU. Finanstilsynet deltek i arbeidet internasjonalt og er med og vurderer relevante tilsynsmetodar, mellom anna stresstestar.

Prioritering av tilsynsarbeidet

Oppgåvene til Finanstilsynet er omfattande. Gjennom tilsynsverksemda skal Finanstilsynet vurdere etterlevinga av lovkrav, risikoeksponering, åttferd overfor forbrukarar og investorar og dessutan styring og kontroll i føretaka, inkludert stabiliteten i teknologiske løysingar. I tillegg har Finanstilsynet ei rekkje løpande oppdrag frå Finansdepartementet knytte til mellom anna regelverksutvikling og utgreiing av andre spørsmål. Det kan vere ei utfordring for Finanstilsynet å halde oppe eit tilfredsstillande nivå på den løpande tilsynsverksemda.

Finanstilsynet må òg så framover utvikle det risikobaserte tilsynet i tråd med endringar i marknadene og pliktene i EØS. I denne samanhengen er det viktig å utnytte tilgjengelege data og nye digitale verktøy. Relevante og tilgjengelege data er eit viktig grunnlag for tilsynsarbeidet for å kunne identifisere risikoar tidleg, både i enkeltføretak og i marknadene. Finanstilsynet må òg så i åra som kjem, rekruttere og utvikle god analytisk kapasitet, knytt til dataa tilsynet får frå føretaka, og til meir overordna makroøkonomisk overvaking.

I Europa er det avdekt alvorleg svikt i korleis føretaka etterlever regelverket som skal førebygge kvitvasking av pengar og terrorfinansiering. Kvitvasking av pengar og terrorfinansiering kan innebære store samfunnskostnader. Førebygging av kvitvasking og terrorfinansiering vil krevje eit tettare samarbeid om handtering av risikoar, analysar og bruk av tiltak internasjonalt. Finanstilsynet har trappa opp tilsynet med korleis føretaka etterlever kvitvaskingsregelverket. Ei ytterlegare opptrapping av tilsynsverksemda på dette området må vurderast på bakgrunn av dei samla tilsynsressursane til Finanstilsynet.

Ulovleg verksemd kan svekkje tilliten til finansmarknadene og undergrave verksemda i føretak som har nødvendige løyve og driv verksemda si innanfor gjeldande reglar. Finanstilsynet opplever auka forventingar til at det skal følgje opp ulovleg verksemd, til dømes aktørar som opererer utanfor eller i randsona av regulering og tilsyn, og som gir eit feilaktig inntrykk av å vere regulerte og under tilsyn. Oppfølging av ulovleg verksemd er ressurskrevjande, og verksemdene kan ofte vere små. I prioriteringane må tilsynsaktivitetar retta mot desse føretaka vurderast opp mot tilsynsaktivitetar som er retta mot føretak med konsesjon.

Investorvern og forbrukarvern

Forbrukarane må i aukande grad ta eit større ansvar for korleis sparte midlar blir forvalta. Ein omfattande overgang frå garanterte tenestepensjonar til innskotsbasert pensjonssparing bidreg særleg til dette. Nye reglar for verdipapirmarknaden har viktige føresegner om forbrukarvern og investorvern, mellom anna om kva plikter føretaka har når det gjeld produkthandtering, og kva høve Finanstilsynet har til å forby produkt som ikkje eignar seg for forbrukarar. Reglane skal bidra til at føretak som yter investeringsrådgiving, har den kunnskapen og kompetansen som er nødvendig for å sikre etterleving av krava til god forretningsskikk og andre reglar om investorvern og forbrukarvern.

Finanstilsynet er krisehandteringsmyndigheit

Finanstilsynet blei peikt ut som krisehandteringsmyndigheit frå 1. januar 2019. Regelverket for krisehandtering av bankar, verdipapirføretak m.m. stiller krav til kriseberedskapen til føretaka og tilsynsmyndigheitene og inneber ei vesentleg utviding av oppgåvene til Finanstilsynet. Finanstilsynet skal utarbeide krisetiltaksplanar for alle kredittinstitusjonar, vidareutvikle den interne beredskapen i samsvar med det nye og omfattande EØS-regelverket og samarbeide tett med andre nasjonale tilsynsmyndigheiter.

Verksemda til Finanstilsynet

Tilsynsverksemda til Finanstilsynet skal vere risikobasert. Det er likevel gitte rammer som i stor grad gjer at Finanstilsynet har avgrensa høve til sjølv å prioritere i tråd med det risikobaserte tilsynet. Finanstilsynet må, innanfor ramma av regelverket, føringar i EØS-samarbeidet, tildelte ressursar og spesifiserte aktivitetskrav i tildelingsbrevet, prioritere aktivitetar som Finanstilsynet samla sett meiner bidreg mest til finansiell stabilitet og velfungerande marknader.

I tilsynsverksemda må det leggjast avgjerande vekt på risikoen for, og konsekvensane av, alvorlege hendingar og brot på regelverket, som er viktig for Finanstilsynet sitt mål om finansiell stabilitet og velfungerande marknader.

Finanstilsynet arbeider kontinuerleg med å identifisere og setje i verk tiltak som kan gi ei betre og meir effektiv verksemd. Effektivisering og forenkling er nødvendig for at Finanstilsynet skal kunne vareta nye ressurskrevjande oppgåver og samtidig oppretthalde eit forsvarleg aktivitetsnivå på alle tilsynsområda.

Digitalisering og utnytting av IT-verktøy har bidrege, og skal i framtida bidra til, ytterlegare effektivisering gjennom automatisering, meir effektive rapporterings- og analyseløysingar og betre informasjons- og samhandlingskanalar.

ÅRSREKNESKAP

ÅRSREKNESKAP

Kommentar frå leiinga

Årsrekneskapen er lagd fram i samsvar med føresegner om økonomistyring i staten, med tilhøyrande rundskriv og krav frå Finansdepartementet. Årsrekneskapen med notar gir eit dekkjande bilete av dei disponible løyvingane til verksemda og av rekneskapsførte utgifter, inntekter, eigedom og gjeld i Finanstilsynet i 2019.

Stortinget fastset utgifts- og inntektsbudsjettet til Finanstilsynet som ein del av statsbudsjettet. Budsjettet for 2019 til driftsutgifter (post 01) var opphavleg på 389,4 millionar kroner. Budsjettet auka med 5,0 millionar kroner som kompensasjon for lønnsoppgjeret. Inkludert overførte midlar på 14,8 millionar kroner frå 2018 var den samla disponible utgiftsramma til drift 409,2 millionar kroner. Samanlikna med det salderde budsjettet for 2018 blei driftsbudsjettet styrkt med 18,2 millionar kroner i 2019.

Delar av budsjettet til Finanstilsynet blir tildelt på post 45 *Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)*. Løyvinga er øyremerk IT-utviklingsprosjekt, og ubrukte midlar kan overførast til seinare budsjettår, uavhengig av driftsutgiftene. I budsjettet for 2019 blei det løyvd 26 millionar kroner, og saman med overførte midlar frå 2018 på 13,7 millionar kroner var den disponible utgiftsramma 39,7 millionar kroner. Midlane blir nytta til å modernisere registera, saksbehandlingsverktøya og nettløysinga til tilsynet. Arbeidet med å utvikle og tilpasse IT-system for å tilfredsstille europeiske rapporteringskrav og nødvendig analyse av tilgjengeleg informasjon har gått for seg over fleire år, og det vil halde fram i dei kommande åra òg.

Løyvingsrapporteringa viser at utgiftene i 2019 summerte seg til 449,4 millionar kroner til saman, ein auke på 11,8 prosent frå 2018. Mindreutgiftene for post 01 *Driftsutgifter* blei i underkant av 9,5 millionar kroner, som Finanstilsynet har søkt overført til 2020. Mindreutgifter for post 45 blei 7,3 millionar kroner og er søkt overførte til 2020. Berekning av mindreutgifter går fram av note B.

Dei samla lønnsutgiftene var på 313,1 millionar kroner, som er 14,0 prosent meir enn i 2018. Lønn utgjør 73,4 prosent av det som blei utgiftsført til drift i 2019. Styrkinga av budsjetttramma både i 2018 og i 2019 blei i hovudsak brukt til å tilsetje fleire. Talet på utførte årsverk var berekna til 279 i 2019, mot 257 i 2018. Veksten i

lønnsutgiftene kan òg forklarast med auka pensjonspremie til Statens pensjonskasse og lønnsvekst. Utgiftene til pensjonspremie var på 34,2 millionar kroner i 2019, ein auke på 33,2 prosent frå 2018. Sjå nærmare omtale av talet på tilsette i Finanstilsynet på side 13. Mindreutgifter for post 01 *Driftsutgifter* samanlikna med budsjettet kan mellom anna forklarast med at tilsetjingane i dei nye stillingane tok lengre tid enn forventa.

Utbetalingar til investering og andre utbetalningar til drift (jf. artskontorrapportering) viser ein auke på 7,1 prosent frå 2018. Veksten skriv seg frå kjøp av tenester til utvikling av IT-system. Planlagde IT-system for å vareta krav frå EU som blei forseinka i 2018, er no ferdigstilte. Samtidig har eit pågåande prosjekt for å greie ut val av hovudarkitektur for Finanstilsynet si IT-satsing ført til at fleire planlagde prosjekt blei utsette til 2020. Dette bidrog til at mindreutgifter på post 45 blei på 7,4 millionar kroner i 2019.

Finanstilsynet krev gebyr for kontroll av prospekt etter verdipapirhandellova for behandling av konsesjon til å drive verksemd som betalingsføretak og e-pengeføretak og for behandling av løyve etter inkassolova. Frå 2019 blei det òg krevd gebyr for behandling av løyve om å opptre som opplysningsfullmektige. Samla innbetaling var 10,9 millionar kroner i 2019, mot 12,0 millionar kroner i 2018. Mindreinntekter samanlikna med budsjettet blei 1,1 millionar kroner og kjem av at Finanstilsynet kontrollerte færre prospekt enn forventa då budsjettet blei utarbeidd. Gebyr for kontroll av prospekt var 10,3 millionar kroner i 2019, mot 11,4 millionar kroner i 2018.

Utgiftene til Finanstilsynet blir etter finanstilsynslova § 9 dekte av institusjonane som er under tilsyn i budsjettåret. Etter lova skal utgiftene fordelast på dei ulike institusjonsgruppene etter omfanget av tilsynsarbeidet. Frå 2018 er det dei budsjetterte utgiftene i året som er utgangspunktet for fordeling. Tilsynsavgifta blir fordelt på det enkelte føretaket etter utfyllande reglar i forskrift om utlikning av utgifter ved tilsyn. Etter føregåande høyring hos dei aktuelle bransjeorganisasjonane blei tilsynsavgifta send til føretaka under tilsyn for betaling i mai 2019. Det samla kravet utgjorde 426,3 millionar kroner. I alt 14 855 tilsynseiningar var omfatta av utlikninga. Av desse var 84 utanlandske filialar. Den største tilsynsgruppa er rekneskapsførarar, med 11 571 einingar ved inngangen til 2019.

Vinningsavståing og gebyr for regelbrot blir rekneskapsført under Finanstilsynet sitt inntektskapittel. Desse inntektene er ikkje ein del av grunnlaget for å rekne ut tilsynsavgifta. Med ny kvitvaskingslov og forskrift, som tredde i kraft i oktober 2018, fekk Finanstilsynet utvida myndigheit til å ileggje gebyr ved avdekking av regelbrot. Til saman blei det betalt 29,5 millionar kroner i gebyr i 2019.

Riksrevisjonen reviderer verksemda til Finanstilsynet. Revisjonsmeldinga for 2019 skal liggje føre innan 1. mai 2020 og vil bli publisert på nettstaden til Finanstilsynet.

Oslo, 24. februar 2020

Morten Baltzersen
finansstilsynsdirektør

Prinsippnote for årsrekneskapan

Årsrekneskapan er utarbeidd etter retningslinjer fastsette i punkt 3.4 i føresegnen om økonomistyring i staten («føresegnene») og etter krav i rundskriv R-115 dagsett 17. desember 2019. Finanstilsynet fører rekneskap etter kontantprinsippet. Inntekter og utgifter blir rekneskapsførte når dei blir betalte. Rekneskapan følgjer kalenderåret og inneheld alle rapporterte utgifter og inntekter for rekneskapsåret. Utgifter og inntekter skal førast i rekneskapan med brutto beløp.

Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til Statens pensjonskasse, men følgjer ikkje føresegnene som er fastsette i Finansdepartementet sitt rundskriv R-118 «Budsjettering og regnskapsføring av pensjonspremie for statlige virksomheter». Finanstilsynet fører pensjonsutgiftene i resultatrekneskapan etter faktisk berekna premie for rekneskapsåret. I 2019 blei det berekna 18,65 prosent pensjonspremie av fast lønn opp til 12 G, mot 15,55 prosent i 2018 og 10,4 prosent i 2017. Av dette betaler arbeidstakaren 2 prosentpoeng. Pensjonspremien blir betalt på etterskot fordelt på seks terminar i året. Den siste terminen for kalenderåret forfell til betaling året etter. Det blir derfor ei periodeforskyving for den siste terminen kvart år. Frå 2020 vil rekneskapsføringa av pensjonar bli lagd om for å unngå denne årlege periodeforskyvinga.

Utgiftene til arbeidsgivaravgifta blir berekna og rekneskapsførte for å vise dei totale lønnsutgiftene.

Finanstilsynet er tilknytt konsernkontoordninga til staten i Noregs Bank og har trekkrettar som svarer til Stortinget si løyving. Ved overgangen til nytt år blir saldoen på den enkelte oppgjerskontoen nullstilt.

Løyvingsrapporteringa

Løyvingsrapporteringa med notar viser løyvingane som Finanstilsynet har hatt til disposisjon, saman med rekneskapsopplysningane som er rapporterte til statsrekneskapan.

Skatteetaten ved Statens innkrevjingsssentral er gitt belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, og kapittel 5580, post 70. Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) har gitt Finanstilsynet særskilt løyve til å fråvike kravet til framstilling av løyvingsrapporteringar, slik dei er fastsette i «Bestemmelser om økonomistyring i staten», punkt 3.4.3.2. Rapporteringa frå Skatteetaten / Statens innkrevjingsssentral går derfor fram av kolonnen «Postert av andre i samsvar med fullmakter». Det reelle avviket mellom løyvinga og rekneskapan går fram av kolonnen «Avvik frå tildeling». Løyve til å fråvike standard framstilling gjeld i første omgang til og med rekneskapsåret 2020.

Artskontorapporteringa

Artskontorapporteringa med notar viser Finanstilsynet si rapportering til statsrekneskapan i 2019 etter standard kontoplan i rekneskapsåret med samanlikningstal for 2018.

Note 8 viser forskjellen mellom avrekninga med statskassen og mellomrekninga med statskassen. Avrekninga med statskassen viser summen av bokført beløp i fordringar og gjeld i kontospesifikasjonen til Finanstilsynet, mens mellomrekninga med statskassen viser fordringar og gjeld som er rapporterte til statsrekneskapan.

Tabell 11: Oppstilling av løyvingrapportering for rekneskapsåret 2019

Utgifts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2019	Meirutgift (-) og mindre- utgift	Postert av andre i samsvar med fullmakter	Avvik frå tildeling
1602	Finanstilsynet	01	Driftsutgifter	A, B	409 244 000	399 767 065	9 476 935		
1602	Finanstilsynet	45	Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)	A, B	39 741 000	32 391 020	7 349 980		
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter		0	17 278 392			
Sum utgiftsført					448 985 000	449 436 477			

Inntekts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2019	Meirinntekt og mindre- inntekt (-)	Postert av andre i samsvar med fullmakter	Avvik frå tildeling
4602	Finanstilsynet	03	Saksbehandlingsgebyr	A, B	12 000 000	10 636 000	-1 364 000	281 924	-1 082 076
4602	Finanstilsynet	86	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.	A, B	29 500 000		-29 500 000	29 550 069	50 069
5580	Sektoravgifter underlagde Finans- departementet	70	Finanstilsynet, bidrag frå tilsynseiningane	A, B	425 000 000	10 643	-424 989 357	425 811 500	822 143
5700	Folketrygda sine inntekter	72	Arbeidsgivaravgift SAP		0	38 942 604			
Sum inntektsført					466 500 000	49 589 247			

Netto rapportert til løyvingrekneskapen 399 847 230

Kapitalkontoar

60050601	Noregs Bank KK / innbetalingar	20 297 221
60050602	Noregs Bank KK / utbetalingar	-419 799 303
716106	Endring i mellomverande med statskassen	-345 148
Sum rapportert		0

Behaldningar rapporterte til kapitalrekneskapen (31.12.)

		31.12.2019	31.12.2018	Endring
716106	Mellomverande med statskassen	-13 854 202	-13 509 054	-345 148

Note A Forklaring av samla tildeling

Kapittel og post		Overført frå i fjor	Tildelingar i år	Samla tildeling
1602 01	Driftsutgifter	14 844 000	394 400 000	409 244 000
1602 45	Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)	13 741 000	26 000 000	39 741 000
4602 03	Saksbehandlingsgebyr		12 000 000	12 000 000
4602 86	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.		29 500 000	29 500 000
5580 70	Bidrag frå tilsynseiningane		425 000 000	425 000 000

Forklaring av inntekter og avgitte fullmakter

Kapittel og post		Samla tildeling	Regnskapsført av Finanstilsynet	Regnskapsført av andre	Samlede inntekter	Meirinntekt og mindreinntekt (-)
4602 03	Saksbehandlingsgebyr	12 000 000	10 636 000	281 924	10 917 924	-1 082 076
4602 86	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.	29 500 000		29 550 069	29 550 069	50 069
5580 70	Bidrag frå tilsynseiningane	425 000 000	10 643	425 811 500	425 822 143	822 143

Note B Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Meirutgift (-)/ mindreutgift	Utgiftsført av andre i samsvar med avgitte belastingsfullmakter (-)	Meirutgift (-)/ mindreutgift etter avgitte belastingsfullmakter	Meirinntekter/ mindreinntekter (-) i samsvar med meirinntektsfullmakt	Sum grunnlag for overføring	Maks overførbart beløp*	Mogleg overførbart beløp berekna av verksemda
1602 01		9 476 935	0	9 476 935	0	9 476 935	19 720 000	9 476 935
1602 45	«Kan overførast»	7 349 980	0	7 349 980	0	7 349 980	51 400 000	13 741 456

* Maksimalt beløp som kan overførast, er 5 prosent av årets løyving på driftspostane 01–29, bortsett frå post 24, eller summen av dei siste to åra med løyving for postar med stikkordet «kan overførast». Sjå årleg rundskriv R-2 for meir detaljert informasjon om overføring av ubrukte løyvingar.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottekne belastingsfullmakter

Finansdepartementet gav i brev dagsett 7. april 2016 Finanstilsynet høve til å postere lønn til prosjektleiar for IT-utviklingstiltak på kapittel 1602, post 45. Finanstilsynet nytta ikkje denne fullmakta i 2019.

Stikkordet «kan overførast»

Løyving til Finanstilsynet på post 45 er tildelt med stikkordet «kan overførast». Løyvinga på posten omfattar utviklingstiltak for IT-systema.

Avgitte belastingsfullmakter (rekneskapsført av andre)

Finanstilsynet har gitt Skatteetaten ved Statens innkrevjingsentral belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, og på kapittel 5580, post 70.

Fullmakt til å overskride driftsløyvingar mot tilsvarande meirinntekter

Finanstilsynet fekk ikkje meirinntektsfullmakt i 2019.

Mogleg overførbart beløp

Mindreutgifter på post 01 er berekna til 9 477 000 kroner. Beløpet er under grensa for overføring på 5 prosent av årets tildeling på post 01, og heile beløpet blir rekna som mogleg å overføre til 2019. Heile den ubrukte løyvinga på post 45 på 7 350 000 kroner kan overførast etter søknad.

Tabell 12: Oppstilling av artskontorrapporteringa 31.12.2019

	Note	2019	2018
Driftsinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Innbetalinger frå gebyr	1	10 636 000	11 746 400
Innbetalinger frå tilskot og overføringar	1	0	0
Sals- og leigeinnbetalningar	1	0	0
Andre innbetalningar	1	0	0
Sum innbetalningar frå drift		10 636 000	11 746 400
Driftsutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Utbetalningar til lønn	2	313 105 638	274 728 416
Andre utbetalningar til drift	3	113 715 443	106 851 822
Sum utbetalningar til drift		426 821 082	381 580 238
Netto rapporterte driftsutgifter		416 185 082	369 833 838
Investerings- og finansinntekter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
Sum investerings- og finansinntekter		0	0
Investerings- og finansutgifter rapporterte til løyvingsrekneskapen			
Utbetaling til investeringar	5	5 337 003	4 348 411
Utbetaling til kjøp av aksjar	5,8 B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	0	0
Sum investerings- og finansutgifter		5 337 003	4 348 411
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		5 337 003	4 348 411
Innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten			
Innbetaling av skattar, avgifter, gebyr m.m.	6	10 643	67 141
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten		10 643	67 141
Tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten			
Utbetalningar av tilskot og stønader	7	0	0
Sum tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten		0	0
Inntekter og utgifter rapporterte på felleskapittel			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		0	0
Arbeidsgivaravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		38 942 604	34 162 617
Nettoføringsordning for meirverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		17 278 392	16 232 880
Netto rapporterte utgifter på felleskapittel		-21 664 212	-17 929 737
Netto rapportert til løyvingsrekneskapen		399 847 230	356 185 370
Oversikt over mellomverande med statskassen			
Eigedelar og gjeld		2019	2018
Fordringar		36 000	13 500
Kontantar		0	0
Bankkontoar med statlege midlar utanfor Noregs Bank		0	0
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-13 743 830	-13 403 276
Skyldige offentlege avgifter		-146 372	-119 278
Anna gjeld		0	0
Sum mellomverande med statskassen	8	-13 854 202	-13 509 054

Note 1 Innbetalinger frå drift	31.12.2019	31.12.2018
<i>Innbetalinger frå gebyr</i>		
Prospektkontrollgebyr	10 336 000	11 356 400
Gebyr betalings- og e-pengeføretak	240 000	390 000
Gebyr opplysningsfullmektig	60 000	0
Sum innbetalinger frå gebyr	10 636 000	11 746 400
<i>Innbetalinger frå tilskot og overføringar</i>		
Sum innbetalinger frå tilskot og overføringar	0	0
<i>Sals- og leigeinnbetalinger</i>		
Sum sals- og leigeinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Sum andre innbetalinger	0	0
Sum innbetalinger frå drift	10 636 000	11 746 400

Note 2 Utbetalinger til lønn	31.12.2019	31.12.2018
Lønn	240 991 827	217 075 458
Arbeidsgivaravgift	38 942 604	34 162 617
Pensjonsutgifter	34 244 229	25 696 782
Sjukepengar og andre refusjonar (-)	-7 366 579	-8 148 858
Andre ytingar	6 293 558	5 942 417
Sum utbetalinger til lønn	313 105 638	274 728 416
Tal på utførte årsverk	279	257

Talet på utførte årsverk er berekna etter definisjonen i PM-2019-13.

I tidlegare årsrekneskap er talet på årsverk tilsvarande tilsette ved årsskiftet, korrigert for stillingsprosent.

Note 3 Andre utbetalinger til drift	31.12.2019	31.12.2018
Husleige	18 814 892	18 188 372
Vedlikehald eigne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehald og ombygging av leigde lokale	2 716 074	4 372 041
Andre utgifter til drift av eigedom og lokale	7 094 802	6 162 145
Reparasjon og vedlikehald av maskinar, utstyr o.a.	384 890	1 264 745
Kjøp av mindre utstyr	377 838	537 646
Leige av maskinar, inventar og liknande	10 279 861	9 758 918
Kjøp av konsulenttenester	32 481 827	38 540 795
Kjøp av framande tenester	11 885 101	750 331
Reiser og diett	7 407 247	6 438 578
Andre driftsutgifter	22 272 911	20 838 251
Sum andre utbetalinger til drift	113 715 443	106 851 822

Notelinjene for kjøp av konsulenttenester og andre framande tenester er endra frå og med 2019.

Kjøp av tenester til løpande driftsoppgåver blir no definert som kjøp av framande tenester, mot tidlegare kjøp av konsulenttenester.

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter	31.12.2019	31.12.2018
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Anna finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	0	0
Valutatap	0	0
Anna finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0

Note 5 Utbetaling til investeringar og kjøp av aksjar	31.12.2019	31.12.2018
<i>Utbetaling til investeringar</i>		
Immaterielle egedelar og liknande	2 289 850	763 045
Tomter, bygningar og annan fast eigedom	0	0
Infrastruktureigedelar	0	0
Maskinar og transportmiddel	0	0
Driftslausøyre, inventar, verktøy og liknande	3 047 153	3 585 366
Sum utbetalt til investeringar	5 337 003	4 348 411
<i>Utbetaling til kjøp av aksjar</i>		
Kapitalinnskot	0	0
Obligasjonar	0	0
Investeringar i aksjar og partsdelar	0	0
Sum utbetalt til kjøp av aksjar	0	0

Note 6 Innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten	31.12.2019	31.12.2018
Bidrag frå tilsynseiningane	10 643	67 141
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten	10 643	67 141

Note 7 Tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten	31.12.2019	31.12.2018
Sum tilskotsforvalting og andre overføringar frå staten	0	0

Note 8 Samanheng mellom avrekning med statskassen og mellomverande med statskassen

Del A Forskjellen mellom avrekning med statskassen og mellomverande med statskassen		31.12.2019	31.12.2019	
		Spesifisering av bokført avrekning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomverande med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler	Investeringar i aksjar og partsdelar*	0	0	0
	Obligasjonar	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidlar	Kundefordringar	0	0	0
	Andre fordringar	36 000	36 000	0
	Bankinnskot, kontantar og liknande	0	0	0
	<i>Sum</i>	36 000	36 000	0
Langsiktig gjeld	Anna langsiktig gjeld	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld	Leverandørgjeld	-7 346 670	0	-7 346 670
	Skyldig skattetrekk	-13 029 774	-13 743 830	714 056
	Skyldige offentlege avgifter	-146 437	-146 372	-65
	Anna kortsiktig gjeld	5 944 516	0	5 944 516
	<i>Sum</i>	-14 578 365	-13 890 202	-688 163
Sum		-14 542 365	-13 854 202	-688 163

* Verksemdar som eig finansierte anleggsmidler i form av investeringar i aksjar og selskapsdelar, fyller òg ut note 8 B.

Del B Spesifisering av investeringar i aksjar og selskapsdelar

	Kjøpsdato	Tal på aksjar	Eigardel	Stemmedel	Årets resultat i selskapet	Balanseført eigenkapital i selskapet	Balanseført verdi i rekneskapen
<i>Innskot</i> OBOS Banken, konto 9820.17.90980						1 366 291	
Balanseført verdi 31.12.2019						1 366 291	0

Innskotet på konto 9820.17.90980 tilhøyrrer Boligbyggelagenes sikringsfond.

FINANSTILSYNET

Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00
post@finansstilsynet.no
finansstilsynet.no

